

BAKÓ JÁNOS.

ÉRTESITŐ

A KEGYES-TANITÓRENDIEK

DEBRECZENI ALGYMNASIUMÁRÓL

1895—1896. ISKOLAI ÉVBEN.

KÖZLI:

CSERHALMY JÓZSEF,

IGAZGATÓ.

DEBRECZEN

CSOKONAI NYOMDA ÉS KIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1896. — 746.

A kegyes-tanítórendiek
Debreczeni társháza- és gymnasiumának

Története

1719–1896.

Irta: Cserhalmy József.

KUTFORRÁSOK :

Historia Domus Debreczinensis stb.

A debreczeni ház levéltára.

A kegyes-tanítórend központi levéltára.

Catalogus Iuventutis Debr. Schol. Piarum. stb.

Liber familiarum Domus Debr. Schol. Piarum.

Dr. Zelizy Dániel. Debreczen sz. kir. város egyetemes leírása.

Szücs István. Szab. kir. Debreczen város történelme.

Dr. Csősz Imre. A kegyes-tanítórendiek Nyitrán.

Marczali H. II. József.

Bánóczy. Révay élete és munkái.

Molnár. A közoktatás története Magyarországon.

Csáka K. Középiskoláink szervezése Mária Terézia királynő által
1776-ban és azok további fejlődése.

Takács S. A budapesti piarista collegium története.

Klamarik J. A magyarországi középiskolák újabb szervezete.

ELŐSZÓ.

Általános helyesléssel találkozott a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. ministernek azon rendelete, hogy hazánk összes tanintézeteinek története a millennáris évre megírassék. Sok tanintézetnek története már a mult iskolai évben megjelent, öröm szállta meg keblünket, midőn a szebbnél-szebb, vaskosabbnál-vaskosabb értesítőket láttuk és olvashattuk. Mily kitünő szolgálatot fognak tenni annak, ki majd hazánk nevelési és tanítási rendszereinek történetét megírja, a sok érdekes és fontos adat, melyek azokban fel vannak halmozva, világító fáklya gyanánt fogják utjában kalauzolni.

Gymnasiumunk történetének megírásánál nem mellőzhettem társházunkét sem, mert a kettő rendesen szoros összefüggésben van a piaristáknál, miután pedig e városban tulajdonképeni hivatásunktól eltérő foglalkozás, a lelkészkedés is reánk volt bizva, nagyon is helyén találtam, hogy a bevezetésben a róm. kath. egyháznak a reformatio korában bekövetkezett megszűnése és a XVIII-ik században újból való visszaállítása történetét, nemkülönbén a piaristák által kifejtett lelkészi működést is legalább röviden vázoljam.

Teljes történetet azonban nem adhattam, miután nemcsak a ház, hanem a tanintézet historiája is 1760-tól 1808-ig majdnem teljesen hiányzik vagy csak hézagosan van érintve, közöltem tehát annyit, amennyit az egyes okmányokból kiböngészhettem.

Kiemeltem a főbb eseményeket, melyek társházunk vagy gymnasiumunk multját némi világításba helyezik; közöltem a gymn. praefectusok, illetőleg igazgatók és tanárok névsorát, de

a kebelünkből kikerült plebánosok, káplánok és lelkiatyákét az adatok hiányossága miatt már nem tehettem közzé; czélszerűnek véltem továbbá az összefüggés és könnyebb áttekinthetés szempontjából a társház történetét a gymnasiumétól elválasztani.

Végül őszinte köszönetet mondok STARCK ANDOR gymn. tanár urnak, ki „*Iskolánk szervezete*“ czimű czikknek nagy részét megírni szives volt.

Debreczen, 1896. évi márczius hóban.

A SZERZŐ.

BEVEZETÉS.

A rom. kath. egyház megszűnése és visszaállítása Debreczenben.

Debreczen a reformáció előtt igen tekintélyes és nagy kath. hitközséget képezett a nagyváradi egyházmegye legnagyobb plébániáinak egyike vala, azért is „insignis ecclesia”-nak neveztetik az oklevelekben. Virágzó volt itt a katolicismus, virágzó a kath. hitélet is, több szerzetes kolostorral és számos kath. templommal dicsekedett.

Debreczen azonfölül, mint a nagy magyar Alföld egyik legnépesebb városa, oly jólét- és hírnévre kezdett vergődni a régibb időkben, hogy természetményei a külföldre is eljutottak, a mely innen szerezte magának több esetben a szükséges anyagi készletet, minek folytán szoros közlekedés és összeköttetés állott fenn. Ezen közlekedés által és a külföldön járt kereskedők és tanulók közvetítése folytán a tizenhatodik század elején megindult vallási nagy mozgalom, a hitújítás, rohamosan tört magának utat országokon keresztül. Az új vallások a mohácsi vész után következett viharos időkben hazánkba is elhatottak, mi sem állhatta útjokat, mert a török háborúkkal járó zavarok, a folytonos politikai pártoskodások és villongások csak kedveztek gyors elterjedésöknek. A hitújítók által elvetett mag, mely Európának majdnem összes államait forrongásba hozta, csakhamar bő termést hozott külföldön épügy, mint hazánkban. Nálunk a németek leginkább Luther Márton tanaihoz esatlakoztak, a tőzsgyökeres magyarok között pedig Calvin János hitelvei találtak buzgó követőkre. Debreczen város is befogadta falai közé az új vallásokat. Nem szándékozom az új vallások történetének megírásába bocsátkozni, mert hiszen ez nem kitűzött célom, hanem csak röviden megemlítem, hogy e

városban is előbb a lutheranizmus hódított, s csakis Dévai Bíró Mátyás s még inkább Melius Péter fölléptével az 1567-ben tartott zsinat óta kezdett itt tért foglalni a kalvinizmus.

A debreczeni új gyülekezet, még akkor részben Luther, részben pedig Zwingli értelmében reformálva az 1545-ik évi szept. hó 20-án Erdődön tartott zsinaton különítette el magát mint hitközség a római kath. egyháztól, imanyelvül a magyart fogadván el. Az elkülönítésnek nyoma is volt, mert a városi előljáróság az egyházhatósági jogok gyakorlatát és a helybeli egyházhoz tartozó javadalmak feletti rendelkezési jogokat is megszerezte; már 1549-ben a plebániához tartozó majorsági kertből, a nyugoti kapu felé eső egy részt adott el, az 1554. évi febr. hó 13-ról keltezett városi jegyzőkönyv feljegyzése szerint Kalmár István, az 1553. évi bíró, Bakóczy Istvánnak adta át a Szent-Miklós kápolna pénzeit, t. i. 20 frtot és 10 denárt, azonfölül több réz és ezüst kelyhet, tányérokot, kereszteteket, egyházi ruhákat stb. Ezen adatokból következtethető, hogy a róm. kath. egyház 1552. év körül végkép megszűnt Debreczenben.

A kath. egyház a hitújítókkal szemben elvesztvén a csatát, a kalvinizmus különösen 1567. óta egészen magához hódította e város lakosságát és idők folytán oly erős hitközséget alkotott és képez manapság is, minőhöz hasonló kevés van hazánkban.

Megizmosodott és terebélyes fává nőtt protestáns egyházat találtak itt a katolikusok, midőn a XVIII-ik század második évtizedében ismét megnyitak előttök Debreczen város kapui.

Debreczen város ugyanis már I. Lipót által az 1693. április 11-ki oklevél értelmében a szabad királyi városok sorába emeltetett, de hiányzott még az országos rendek beleegyezése és a becikkelyezés, ez pedig hazánk törvényeinél fogva igen fontos, mert e nélkül az országgyűlésen ülésel és szavazattal nem birhatott.

A spanyol örökösödési háboru lezajlása után III. Károly király 1714-dik évi okt. hó 10-ik napjára hirdetett újból országgyűlést. Ezen országgyűlésen ismét szóba került Debreczen, mint szabad királyi városnakbe czikkelyezése, a mely a Karok és Rendek tábláján minden fennakadás nélkül keresztül is ment. Midőn azonban ezen czikk tárgyalás és elfogadás végett a főrendek táblájához tétetett át, itt megakadt, mert gróf Csáky Imre, kalocsai érsek és nagyváradi püspök, ki mindig szíven hordozta a kath. egyház ügyét, javaslatba hozta, hogy a tör-

vényezikk csak azon záradék alatt fogadtassék el, ha Debreczen város a róm. kath. templom, valamint a szent Ferenczrendi szerzetesek részére építendő templom és klastrom számára helyet jelöl ki. A törvényezikk ily értelemben leendő megváltoztatása végett leküldetett a Karok és Rendek táblájához. Itt a módosítás, vagyis a záradék beillesztése ellen főkép a debreczeni követek Diószegi Sámuel és Lévay Imre hevesen tiltakoztak, mert szerintök ilyesmi más városoknak királyi várossá beczikelyezésénél szokatlan és soha elő nem fordult. Az érvelés azonban mitsem használván, a záradék megmaradt s megalkult a 108. törvényezikk, melynek szavai a következők: „Miután Debreczen városnak érdemei és különböző háborus időkben és sok alkalommal teljesített szolgálatai oly nyilvánvalók, sőt ő királyi felsége előtt is annyira kedvesek, hogy ugyanazon várost az ő kegyelmessége szerint, valamint már előbb, ugy közelebb is a Leopold-féle kegyelmes diploma erejénél fogva a többi szabad és királyi városok sorába bevenni méltóztatott volna; annálfogva ő felsége kegyelmes jóváhagyásából az országos Karok és Rendek is beleegyeznek, hogy ugyanazon Debreczen város Magyarország és ahoz kapcsolt részek többi városai közé (oly feltét alatt azonban, hogy catholicus parochialis egyház felépítése végett és szent Ferenczrendi atyák társházául helyet jelöljenek ki) ismét besoroztassék és királyi várost megillető és a fentebb hivatolt diplomában bővebben elsorolt minden szabadságban és előjogokban megtartassék és hogy ezeknek folytán az ország többi Karai és Rendei között ülésel és szavazattal birhasson.”

Ezen törvényezikk értelmében a kath. egyház ismét visszatérhetett oda, a honnan 163 évvel ezelőtt számkivetésbe kellett mennie.

A pozsonyi országgyűlés berekesztése után gr. Csáky Imre, ki már égett a vágytól, hogy Debreczenben a kath. egyház mielőbb visszahelyeztessék, már 1716. év kezdetén elküldte Debreczenbe helynökét, Kebel Mihály nagyváradi prépostkanonokot, hogy a helyek kijelölését kérelmezze és sürgesse, a városi előjáróság azonban nem volt hajlandó a kérelmet teljesíteni, hanem a királyhoz felterjesztést intézett és az ő kegyessége s kegyelmétől tette függővé az ügyet. Értesülvén gróf Csáky Imre kiküldöttjének eredménytelen eljárásáról, szintén felterjesztést tett a legfelsőbb helyre, panaszkodván, hogy

a városi magistratus még mindig vonakodik teljesíteni a záradék foganatosítását a már ismert okok és kifogások miatt, erre végre leérkezett 1716. évi márczius hó 22-én Bécsből a legmagasabb parancs, mely szerint a király a városi felfolyamodványban felhozott mentségeket és halasztást kérvényező okokat el nem fogadhatja, hanem szigorúan megparancsolja, hogy a város a törvényezikk erejénél fogva a kath. plebánia, templom és iskola, nemkülönbén a szent Ferenczrendiek számára a parancs megérkezete után azonnal jelöljön ki alkalmas és illő helyeket.

E legfelsőbb rendeletre valahára teljesült gróf Csáky Imre forró vágya, mert a városi magistratus most már készségesen megjelölte a fent említett czélokra a helyeket, ezeket ugyan Kébel Mihály fekvés- és terjedelemre nézve alkalmasoknak, Bakó János nagyváradi nagyprépost azonban alkalmatlanoknak nyilvánította, miért is ugyanazon évi szept. hóban ismét menesztetett egy küldöttség Debreczenbe, hogy az átengedett telkeket megtekintsék. Ezen deputatio kedvező jelentést tevén, gróf Csáky Imre beleegyezését adta a telkek átvétele iránt.

A kath. templom, plebánialak és iskola részére a Szent-Anna és Varga-utcza szögletén egy 40 öl széles és ugyanannyi öl hosszú telek, a szent Ferenczrendiek számára pedig a Miklós-utcza szélén jelöltetett ki a telek; ezeket azután Kébel Mihály és a nagyváradi Ferenczrendi ház főnöke, Maximilian atya birtokba is vettek s ennek mintegy nagyobb megerősítéseül mint Noé a szárazföldre léptekor, a kijelölt helyeken fölállított sátor alatt a Te Deum elmondása után hálaáldozatot mutattak be mindketten Istennek.¹

¹ A szent Ferenczrendiek tartózkodása és működése Debreczenben rövid életű volt. Még 1716-ban telepedett le a rend néhány tagja, hogy a plebánosnak a lelkiekben segédkezet nyujtsanak. A bejövetel alkalmával azonban nem adatott nekik szállás magában a városban, hanem a kapukon kívül sátor alatt huzták meg magukat s miután a városban még nem mertek koldulni, a nemes tanács mindennap vitetett ki számukra ételt. Később behozták a városba, de nem a Miklós-utczában, hanem Boldogfalván mutattak ki számukra telket, a hol habár kelletlenül 1725-ben megkezdték a váradi püspök és káptalan közreműködésével az építkezést és két év alatt be is fejezték. Ezen társházat II. József szüntette meg. Kozma Ferencz atya 1788. márczius hó 23-án épen husvét első napján mondott magyar sz.-beszédben vett bucsut a hivektől. II. József ugyanis nem adta ki többé haszonbérbe a dohány-egyedárúságot, hanem kincstárilag kezelte, e czélra Pesten es. kir. dohány abbaldo czim alatt kereskedelmi társulatot alapított három faktorsággal. A debreczeni faktorság helyiségeül a Ferenczrendiek klastromát és templomát jelölte ki 1788-ban. Így lett a francziskauus kolostor s templomból dohányraktár. Ezen disztelen rendeltetéséből kiragadta a jelenkor. midőn annak helyére 1895-ben díszes törvényszéki palotát építtetett. (Dr. Zelizy i. m. 375. l. Szücs i. m. 818. l.)

A kegyes-tanítórendi társház története.

A kegyes-tanítórendiek letelepedése Debreczenben. — Bakó alapítványa. — Bakó halála. — A társház és templom fölépül. — Csáky Imre gróf átadja a piaristáknak a parochiát. — Csáky halála és temetése.

Visszaállítottván a róm. kath. egyház Debreczenben, első plébánosául lipóczi Keczer István neveztetett ki 1716-ban gróf Csáky Imre püspök által. Az első plébános helyzete, ha megfontoljuk az akkori viszonyokat, nem lehetett valami kellemes, a plébánia és templom számára kijelölt telken két, minden kerítésnélküli, elhanyagolt, lakásra alig alkalmas nádas ház állott. Egyik inkább istállóhoz hasonló, minden órán bedüléssel fenyegető, most valamennyire kijavítva az istenisztelet végzésére használtatott, a másik a plébánosnak és a közel vidékről gyakran bejött kath. vendégeknek szolgált lakásul.

Missionáriusi munka várt Keczerre, ki kezdetben elég nagy tevékenységet fejtett ki a kath. hitélet felébresztése és fejlesztése körül, de minden fáradozása hajótörést szenvedett, minden tervei dugába dültek a városi előljáróság és közönség ellenállása miatt. Megunhatta ő elhagyatottságát, kényelmetlen lakását és szegénységét, melylyel meg kellett küzdenie, néha-néha talán a tudatlan nép inzultusainak is kitéve. Míg Keczer szomorú sorsa felett töprengett és a megváltás óráját várta, addig Bakó János, nagyváradi nagyprépost és kanonok alábbi elhatározásával egészen más fordulatot adott a helyzetnek.

Bakó János egyrészt mint éles belátású férfiú csakhamar tisztában levén a debreczeni állapotokkal, másrészt remélvén, hogy az oly népes, földmivelést és iparüző, nagykereskedéssel és sokféle hivatallal bíró városban a katolikusok száma napról-napra szaporodni fog, s hogy a kath. ifjuság vallás-erkölcsös

nevelése és oktatása hiányt ne szenvedjen, elhatározta magában, hogy a kegyes-tanítórendieket, mint ezeknek hálás tanítványa, letelepíti Debreczenbe.

A kegyes-tanítórendiek alapítója Calasanzi szent József volt, a ki 1556. évi szeptember hó 11-én Spanyolország Arragonia tartományának Petralta városában, a Calasanz várról nevezett régi nemes családból született. Atyja óhaja ellenére a papi pályára lépett és tanulmányai végeztével 1583-ban pappá szenteltetett. Kitűnő erényei, kiváló képzettsége, alázatossága és mély vallásossága által mindenki figyelmét annyira magára vonta, hogy már 1587-ben püspöki helyettes volt az urgelli egyházmegyében. Nemsokára azonban lemondott magas állásáról és szíve sugallatát követve Rómába ment, a hol az elhagyatott és utczákon fetrengő szegény sorsú gyermekek vallásos nevelése és kiképzésére „Scholae Piae Pauperum“ czim alatt 1597-ben iskolát nyitott. A szerzetesi öltönyt csak 1617-ben vette fel, az általa alapított társulatok pedig XV. Gergely pápa „szabályozott papok“ czimű szerzetté emelte 1621-ben.

„Calasanzi szent József magasztos eszméinek életrevalóságát mi sem hirdeti jobban — mondja dr. Takács Sándor — mint az az eredmény, melyet intézetei ezer és ezer akadály, ugyanannyi ellenséges áskálódás, harczó irás, izetlenség és rágalom daczára mindenütt felmutattak. Hódításaik akkor is oly körülmények közt történtek, a mikor azok csak nagy küzdelem árán, egy jobb irány meggyőző erejének teljes föltüntetésével voltak elérhetőek.“

„Mikor a piaristák e hazába tevék lábukat, a gazdag jezsuiták fényes iskolái, magasztalt és kipróbált módszerek mellett virágzásuk legszebb napjait élték. S ők szegénységökkel tért akarnak hódítani ott, hol emezek napról-napra aratták a babérokat. Pedig nem voltak hatalmas támogatóik, nem voltak fényes alapítványaik, politikával nem foglalkoztak s a pápai udvaroknak nem voltak kedvencei, mint a jezsuiták. Világra szóló tehetségeik sem voltak kezdetben, s mégis hódítottak; hódított az eszme, melyet zászlójukra irtak: „A szegényeket bizták mi reánk, az árváknak vagyunk mi gyámolói,“ s hódított a tanításban alkalmazott újításuk. Napszámosok, a szegény nép napszámosai voltak ők a szó szoros értelmében. Ingyen tanítottak mindenkit, minden házukban adtak egy esomó diáknak ingyen ellátást; igen soknak megélhetését meg úgy bizto-

sitották, hogy gazdagabb tanítványaik mellé alkalmazták. Így tették lehetővé száz és száz tehetséges ifjura nézve a tanulást, kik szűk anyagi körülményeik miatt tán sohasem képezhették volna ki magukat.“

„A tanárok a szerényebb ellátással is meg voltak elégedve s így hihetetlen csekély összeg kellett egy-egy iskola megalapítására. Hazánk ama nyomorult viszonyai közt valószínűs áldás volt az országra egy ily rend, mely lehetővé tette az olesó iskolaalapítást és tanítást.“

Még Calasanzi Szent József életében Lubomirszky Szaniszló, lengyel herczeg alapított 1642-ben a piaristák számára egy társházat Podolinban, mely mint a Zsigmond király által elzalogosított tizenhat szepesi város egyike, akkor még Lengyelországhoz tartozott, azután gyorsan egymás után több városban telepítettek le u. m. Privigyén 1666-ban, Pozsony-Szent-Györgyön 1685-ben, Nyitrán 1701-ben, Veszprémben 1711-ben, Váczon és Kecskeméten 1714-ben, Pesten 1717-ben. A piaristák jó hírre mindinkább emelkedvén s általános levén a megelégedés a rend működésével, a magyar országgyűlés ajánlatára III. Károly király legmagasabb helybenhagyásával az 1715. évi 102-ik törvényezikkel magyar honosságot nyert.

A piarista rendnek egyik kiváló és hálás tanítványa volt Bakó János is, a ki Nyitravármegyében, Dvornik nevű faluban, szegénysorsu ugyan, de jámbor és vallásos szülöktől 1660-ban született. A szülők aggodó szívvel néztek gyermekük jövője elé, a kiből korán észrevették a mély vallásos érzületet, a szép elmebeli tehetséget és a tanulmányok iránti fogékonyságot; bántotta őket a gondolat, hogy szegénységüknél fogva szebb sorsra hivatott fiukat nem képesek iskoláztatni. A jó Isten azonban nem hagyja el övéit, meghallgatja az őt szeretőknél benső imáját. Mily nagy lehetett tehát a szülők öröme, midőn kis Jancsijukat a privigyei piaristák nemcsak szívesen és szeretettel fogadták be iskolájukba, hanem vele utolsó falatjukat is megosztották. Hány ifju köszöni ezen emberbaráti szeretetnek életének boldogságát! Így vált lehetségessé, hogy Bakó János szellemi tehetségeinek megfelelő pályára léphetett. Itt Privigyén Khuen Francziska, gróf Pálffy Pál nádor özvegye által alapított iskolában végezte el Bakó az elemi és nyelvészeti tanulmányokat dicséretre méltó előmenetellel, itt fejezte be a költészeti és szónoklati osztályokat is ugyancsak kitűnő sikerrel.

A bölcészeti tanfolyam hallgatása végett Nagyszombatba ment s miután ott a hittudományokból is letette a vizsgálatot, pappá szenteltetett. Már mint papnövendék annyira kitüntette magát, annyira megnyerte előjáróinak szeretetét, hogy pályatársainak felügyelőjévé tették. Felszenteltetése után csakhamar Ilosván, Gömörvármegyében lelkészi, majd esperesi tisztelet viselt. Fáradságot nem ismerő tevékenysége, melyet a lelkipásztorkodás terén kifejtett, érdemei, melyeket ezen idő alatt szerzett, nem maradtak Ilosva határain belül, eljutottak azok a királyi trón elé is. Érdemei elismeréseül és megjutalmazásul neveztetett ki 1698. évi május hó 2-án nagyváradi kanonoknak.

Bakó János Nagyváradon is kedvelt egyéniség lőn, csakhamar kivívta magának a köztiszteletet és becsülést, mindenki meghajolt buzgó munkássága, tudományos képzettsége és jótékonyága előtt.

Bakó János tehát jól ismerhette Privigyéről a piaristákat, tapasztalhatta személyesen azoknak ügybuzgóságát és szeretetét, őket tartá czéljainak kivitelére, Debreczenben a kath. hitélet megteremtésére és kath. tanügy fejlesztése és vezetésére legalkalmasabbaknak. Ezen szándékát gróf Csáky Imre, nagyváradi püspök és kalocsai érsekkel 1716. évi január hó 25-én keltezett következő levelével tudatá: „Excellentissime ac Reverendissime Domine Comes, Domine Archi Praesul, Prae-late, Patrone Gratosissime! Salutem et capellanalium servitiorum meorum promptitudinem. Felséges Istentül vett jókat ugyanazon Isten dicsőségére fordítani akarván, hasznosabb alkalmatosságot magamban nem advenialhattam, mintha tisztelendő Piarum Scholarum Attyákat nemes Debreczen városában fundálnék, melyeket is sub specie igen jó modalitás volna oda introducalni. Azért ha Excellenciádnak tetszik ezen gondolkodásom, segíteni végben való vitelére kíván, kérem nagy alázatossággal méltóztassék magához hivatni Szent-Györgyi Pater Rector Uramat, conferálván őő kegyelmével a dolgot; mit felel reá, ugy a maga böles opinioját is, ha nem terheltetik megirni szegény szolgájának, meghálálni el nem mulasztom. In reliquo me gratiae et favori Excellentissimae ac Reverendissimae Dominationis Vestrae comendo et maneo Humillimus capellanus *Joannes Bakó* m. p.“

Csáky Imre gróf szives örömmel fogadta Bakó János

levelét s helyeselte szándékát annál is inkább, minthogy abban az időben a nagyváradi egyházmegyében nagy hiány volt az egyházi férfiakban. Az ügy megbeszélése végett valóban magához hívatta Pozsonyvármegyében fekvő magyar-béli jószágára a kegyes-tanítórend alkormányzóját, Zajkányi Lénárdot, valamint a pozsony-szent-györgyi ház főnökét, kikkel értekezvén csakhamar megállapodásra is jutottak volna, ha a terv kivitele elé néhány akadály nem gördül. Mindenek előtt még akkori időben a rend római generalisának beleegyezése is kivántatott, a mi ismét időbe került, azonfelül kitört a török háború, mely a nemes czél elérését szintén késleltette. Gróf Csáky Imre, mint Krisztus szive szerinti buzgó főpap, ki 1717. évi július hó 12-én nyert bibornoki díszet és III. Károly király saját kápolnájában vette át a bibornoki kalapot, nem hagyta elaludni a szent ügyet, s mihelyt a béke a törökkel megkötött, minden gondját arra fordította, hogy a kegyes-tanítórend minél előbb behozassék Debreczenbe, sőt hogy törekvéseinek nyomatékot szerezzen, azonnal levelet irt a rend alkormányzójának, tőle alkalmas egyént kérvén, kit egyelőre Debreczenbe küldhessen, hogy az ottani plébánosnak a lelki teendők teljesítésében segédkezzék és hivatásának megfelelően a jelentkező ifjuságot vallás-erkölcsösen nevelje és tanítsa. Zajkányi Lénárd tapintatosan járt el, midőn ezen exponált helyre Szlopnay Elek atyát, ki Nyitrán a költészetet és szónoklatot tanította, szemelte ki, mert ennél alkalmasabbat, képzetebbet és a gyakorlati téren ügyesebbet alig küldhetett volna.

Szlopnay azonnal utnak indult és pedig a bibornok-érsek óhajtása szerint előbb Kaloesára, a hol szellemes társalgásával annyira megtetszett Csákyinak, hogy ő maga akarta elkísérni rendeltetési helyére. Néhány napi itt tartózkodása után Szlopnay atyai utasításokkal ellátva Nagyváradra távozott, onnan pedig 1719-ik évi január hó 17-én érkezett meg Debreczenbe.

Szlopnay Elek megérkezésén legjobban örvendhetett Ketzer plébános, ki szívesen megosztotta vele szegényes házat és sovány kenyerét, bizalmasan elbeszélgethetett paptársával és bizhatott egyet-mást reá. Ezen öröm nagyon is mulékony volt, az együttlét rövid ideig tartó, mert Ketzer már 1719. évi január hó vége felé előléptetés útján Nagy-Váradra távozott

és a plébánia ügyeit egész nyugodtsággal a körültekintő Elek atyára bizta. Jóllehet a piaristák existenciája még nem volt biztosítva Debreczenben, Elek atya kinek egész valóját Calasanzii Szent József szelleme hatotta át, Csáky Imre gróf bőkezűségéből és Ketzer segélyével tartotta fenn magát és teljesítette a lelkészi teendőket, nem riadva vissza semminemű nehézségek és küzdelmekről, előljáróinak teljes megelégedésével az új plébános kineveztetéséig.

Elek atya bizonytalan állásának és függő helyzetének vége szakadt, midőn Bakó János 1719. évi április hóban végre megkötötte Pozsonyban a társas káptalan előtt a Kegyes-tanítórenddel a szerződést.

Az alapító-levél szóról-szóra így hangzik :

Nos Joannes Bakó Electus Episcopus Makariensis Sac. Cae. Ræo Majestatis Consiliarius, Partium Hungariæ Superiorum Tabulæ Judiciariæ Praelatus; nec non Venerabilis Capituli Cathedralis Ecclesiæ Varadinensis Præpositus Major et Canonicus: memoriæ commendamus, significantes, quibus expedit universis. Quod plurima a Divina bonitate accepta beneficia, pia semper et grata, memoria recolentes, animumque nostrum in id intendentes, ut ea, quæ divinitus gratis accepimus, devota mente, fructuose, utiliter, ac salutariter dispensare valeamus: cum nihil antiquius haberemus, quam ut laudem et gloriam Dei omnipotentis, eiusque sine labe conceptæ Matris Virginis, ac S. Joannis ante Portam Latinam, totiusque Ecclesiæ Triumphantis honorem; militantis vero augmentum, et propagationem promovere possimus. Hinc divino interne stimulante instinctu; de salutari, et oportuno remedio cogitantes, quo Haereticorum, et Sectariorum impietas, (quæ hactenus multis in locis invaluit) sensim eliminari, ac veræ, salutis quæ Orthodoxæ fidei claritas reduci; difformesque diuturna Haereticorum conversatione, mores reformari valeant; in iis præsertim huius regni Apostolici partibus, ubi vix aliquid a notabili iam annorum decursu Evangelicæ veritatis superesset vestigium. Et cum oportunius, utiliusque ad hanc intentionem nostram effectuandam, remedium non occurreret; quam ut tales ad hoc opus viros accerseremus, qui pietate, moribus, scientia et exemplaritate populo prælucere; simulque tenerioris ætatis mentes virtutibus Christianis, litterisque imbuerent, et conformibus ad veritatem Evangelicam doctrinis eosdem viam salutis edocerent.

Hinc pro nostra in Deum, veramque ac salutarem Fidem Catholicam pietate, ac Cultus Divini propagatione, ex peculiari nostro, quo erga Religionem Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei, Scholarum Piarum, veluti de Ecclesia Dei, et Religione Catholica,

praesertim in instruenda iuventute bene meritam, et summe commendatam, ducimur affectu, motu proprio, animoque bene deliberato, eandem Sacram Religionem; quo liberius, suoque Instituto conformius, pietatis in Deum, et proximum ministeria exercere valeat, prae habito iam super inde gratiosissimo Eminentissimi ac Reverendissimi S. R. E. Cardinalis Emerici Csáki (Tit.) veluti loci Ordinarii consensu, in Liberam Regiamque Civitatem Debrecinensem introducere, et fundare volantes, Cidem assignamus summam Capitaalem pro fundatione perpetua Florenos nimirum Hungaricales Viginti octo millia, qui constituunt Florenos Rhenenses Viginta tria millia, tercentos triginta tres et viginti cruciferos, his per expressum conditionibus:

Obligabitur Sacra Religio tum domesticam, tum adventitiam *Primo* Juventutem eo studiorum causa confluentem literis, pietate, et bonis moribus iuxta Instituti sui exigentiam imbuere, ac erudire, a primis statim elcmentis, necessitate ita exigente, cum eaque Processionibus publicis Parochialibus de more et consuetudine Universalis Ecclesiae, ubique usitata adesse; salvis tamen eiusdem Sacrae Religionis Privilegiis, a sacra sede Apostolica hac in parte eidem attributis.

Obligabuntur pariter Religiosi Patres in hoc origendo Collegio *Secundo* commoraturi pro nobis, tamquam Fundatore suo praeter consvetas preces; unum sacrum quotidie in perpetuum celebrare. His itaque conditionibus per eandem sacram Religionem acceptatis; nos quoque praeattactam Viginti octo millium florenorum Hungaricalium summam exintegro eidem consignavimus, et hanc piam Fundationem ad Majorem Dei ter optimi Maximi gloriam effectui mancipari cupimus, ac per suam Matrem sacratissimam, qua Regem Hungariae Apostolicum, Suprema Ejus Authoritate confirmari procurabimus; Nostros in officio successores etiam, obsecrantes; Ordinarios vero enixe rogantes, quatenus eandem Fundationem nostram, qua Dioecesi Varadinensi summe necessarium, et proficuum per se, suosque perpetuo firmam stabilem, ac inviolatam servent, tueantur, atque defendant.

In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesenti Chirographo, et sigillo nostro munitas praelibato Sacro Ordini Piarum Scholarum praesentes literas fundationales extradandas diximus, et concendendas.

Datum Posonii, die 17-a. Maii A. 1719

(L. S.) *Joannes Bakó.*

Praesentem Fundationem sub praesertis conditionibus, anno et die intronotatis, nomine Religionis acceptamus et subscribimus.

Leonardus a S. Eustachio Scholarum Piarum Vicar Provincialis (L. S.)

Ladislaus a S. so Scholarum Piarum Rector Nitriensis mp.

Bakó János ezen alapító-levél értelmében oly feltételek alatt tett le a kegyes-tanítórendiek részére 23,333 frt 20 krt, hogy a piaristák kötelesek Debreczenben az elemi tanulmányokban az oktatást vezetni, az ifjúságot a nyilvános egyházi

körmenetekre kísérni, az alapító lelki üdvéért naponként egy szent mise-áldozatot bemutatni.

Az egész összegről szóló kötelezvényeket az alapító Elek atyának adta át, a tőke pedig Debreczen, Breznó-Bánya, Szikszó és Aszaló városoknál volt elhelyezve.

A piaristák letelepítése tehát tényyné vált, megélhetésük ezáltal biztosítva lön; velök új korszak, a katholicismus, a kat. hitélet újraébredése kezdődik Debreczenben, fölfogva komoly helyzetüket simán és szerényen fogtak nehéz munkájukhoz, kerülve az erőszakos prozelitáskodást, vallási veszekedéseket és villongásokat, alkalmazkodván a helyi viszonyokhoz. Nem is lehet az évkönyvekben olvasni, hogy a városi elüljárósággal vagy közönséggel komoly összekocczanásaik lettek volna. Kezdetben ugyan gyanus szemmel nézhették őket, mert mint Szücs idézett munkájának 758. lapján olvassuk, az 1719-ik évről, a városi évkönyvbe ez van bejegyezve: „A pater Piaristák bejöttek s építéshez kezdettek. Meg kell tudni, ex quo principe lett ide bejövetelök.“ Mióta azonban megismerni tanulták őket, tapasztalták esendes munkálkodásukat és békeszerető magaviseelkedésüket, ha nem is fejlődött ki köztük a legjobb viszony, de idővel elég szépen megfértek egymás mellett abban a vallási türelmet nem igen ismerő korszakban.

A piaristák tulajdonképi hivatása, mint már felebb említettem, a tanuló ifjuság vallás-erkölcsös nevelése és tanítása, e városban azonban még a lelkipásztorkodás, a kath. hivek lelki ügyeinek gondozása is reájuk várt, a mit a múlt és jelen században kellő számu világi papok hiányában másutt is teljesítettek.

Keczer István plébános távoztával a parochialis teendők elvégzésével Elek atya lön ideiglenesen megbizva, de ezen ideiglenesség csak látszat volt, mert a második plébános Návay János, ki 1719. évi április hó 22-én neveztetett ki, jó kezekben látván a parochiát és biztosítva a hivatalos ügyek pontos vezetését, jöllehet itt is lakással bir, jobbadán Nagy-Váradon tartózkodott s csakis a fontosabb ügyekbe folyt be.

Elek atya magára lévén hagyatva, nem győzte a sok munkát, mert tudnunk kell, hogy nemcsak Debreczenben, a hol csak három kath. lélek lakott, hanem messze földre el kellett járnia az utolsó lelki vigaszt nyújtani a vidéken szórványosan lakó kath. hiveknek. A rendkormány méltányolván Elek atya kérelmét, István atyát küldte melléje segédül. Nem kisebb

gondot okozott Elek atyának a társház felépítése is, mely az ő felügyelete alatt és utasításai szerint kezdetett meg ugyancsak Bakó János alapító költségén; szorult szívvvel nézhetett azon nádfedeles viskóra is, a melyben az istentisztelet tartatott, s mely mindenhez inkább, csak nem az Ur házához hasonlított. Gróf Csáky Imre bíboros érsek bőkezősége elhárította Elek atya aggodalmait, amennyiben gondoskodását ez ügyben megígérte. Ő, ki eddigelé is befolyásának egész súlyát oly sokszor veti mérlegbe, midőn a katolicismus itteni érdekeiről volt szó, elhatározta, hogy a város által kijelölt helyen saját költségén templomot építtet, mely az isteni Felség tiszteletéhez méltó, a lelki szükségletekhez kielégítő és a város diszét emelő legyen. Az elhatározást tett követte, mert még 1719. év nyarán magához hívatta Nagy-Váradra Elek atyát, megbízván őt, hogy vagy még azon, vagy a következő évben okvetetlenül kezdesse meg a munkát, miután e czélokra a legszükségesebb anyagokat váradi uradalmából átszolgáltatni rendelte, az előleges kiadások fedezésére pedig 2677 frtot utalványozott ki.

Elek atya azonnal megtette a szükséges lépéseket, a várostól téglavető helyet kért és nyert, hozzáfogván az alapításához és faanyag szállításához. Midőn később figyelmeztetve lőn, hogy az itteni téglák az alap számára nem alkalmasak, kérte gróf Csáky Imre bíboros érseket, hogy Debreczenhez közel fekvő két katolikus templom rommaradványait az alaphoz fölhasználhassa. Miután azonban ezen két régi templom már Szabolcsvármegyéhez és így az egri egyházmegyéhez tartozott, Elek atya ide is folyamodott, kérelmére már 1720. évi szeptember hó 25-én kedvezően válaszolt Foglár György, püspöki helynök, kijelentvén, hogy a szentszék határozata folytán a rommaradványok, miután remény nincs, hogy az a két templom valaha újból fölépüljön, felhasználhatók és elszállíthatók; ugyanakkor megfogadta Carloni ker. Jánost építőmesternek, ki az egri érseknek is pompás palotát épített. Az akkori gondolkozás és felfogás jellemzéseül szolgál, hogy a rommaradványok hazaszállításához nem kapott még pénzért sem fuvarosokat, hanem kénytelen volt 12 ökröt, 2 szekeret, 4 lovat és egy kocsit venni.

Az egyik régi templom helye, mely világosan meg van nevezve évkönyveinkben, Pallag pusztán volt, a hol ma a gazdasági tanintézet telepe van, még manap is hívnak ott egy

emelkedett helyet a mellette elterülő erdőséggel „monostor“-nak ; a másik templom helye bizonytalan, évkönyveinkben névleg nincs megemlítve, ha csak nem azon romok értendők, melyek a szintén Debreczenhez tartozó halápi erdőségek egyikében vannak. Hogy a másik templom valóban Halápon lehetett, erről tanuskodik Halápy Szilárd piarista tanár. Ez kíváncsi levén azon helyre, mely nevét viseli, s a hol egykor ősei imádhatták az Istent, egy szünnapon kirándulást rendezett oda tanítványai-val. Mekkora volt öröme, midőn az erdőben csakugyan megtalálta az ősrégi templomot Akkor még fennállott a templom tornyostul romladó állapotban, s mintha a nemes Halápy családnak utolsó sarjadékát is óhajtotta volna még látni, összeomlott. Halápy idejekorán észrevevén a fenyegető veszélyt, Isten különös kegyelméből tanítványai-val együtt sértetlenül megmenekült.

Serényen folytatta Elek atya az építkezéshez szükséges előkészületeket, midőn Nagy-Váradról azon lesújtó hirt kapta, hogy Bakó János, a nagynevű alapító, haldoklik ; ő maga elfoglaltsága miatt el nem utazhatván, egyelőre István atyát küldte oda, hogy a haldoklónak végső intézkedéseit, melyeket az épülő társház körül netán szándékoznék tenni, meghallgassa, a kanonokok azonban nem eresztették a beteg szobájába s midőn Elek megérkezett, már késő volt, mert december hó 12-én visszadta nemes lelkét Teremtőjének hasznosan eltöltött munkás életének 60-ik évében.

Nagy veszteség volt a debreczeni piaristákra nézve Bakó János elhunyt, az ő költségén kezdett épülni a társház, mely az eredeti tervrajztól eltérően kisebb alakra szorítottatott, constructioja után ítélve manap is befejezetlen dolognak tekinthető, mert mint egy fenmaradt kép mutatja, úgy volt tervezve, hogy a templomot négyszög alakban körülvette volna.

Bakó János semminemű intézkedéseket nem tevén, ezen forrás habár örökre bedugult, az építkezés lassan ugyan, de mégis folytatódott, míg Elek atya más jóakaró pártfogókra nem talált. A templom első alapkövét Kébel Mihály kis-prépost és nagyvárad kanonok mint Csáky Imre biboros érsek felhatalmazottja jelenlétében 1721. évi július hó 26-án szent Anna napján tették le nagy ünnepélyességek között, a melyeken a tanuló ifjúság is már részt vett, sőt Konstantin tanár által e czélra szerkesztett szindarabot is adott elő ezen

czimmel: Redivivus e cinere Phoenix, sive felix refflorescentis Patriae status.

Elek atya, hogy az építkezés gyorsabban haladjon, 1724-ben a szepesi magy. kir. kamarához is folyamodott segélyért, esedezván, hogy amennyiben ismeretes nagylelkűségök, kegyeskedjenek az iskolaügyet pártfogásukba venni és a tudományok megkezdését elősegíteni. A kir. kamara az ügy buzgósága iránt eltelve, az épülethez szükséges fákat Máramaros-megyéből utalványozta és Tokajba szállítását elrendelte.

Ugyanazon évben Elek atya a városhoz is folyamodott, hogy ama 40 öl széles és ugyanannyi öl hosszú telek, melyet a kath. plébánia és templom részére kijelöltek, szűknek bizonyulván, nagyobbítottassék meg; Szűcs idézett munkájának 765-ik lapján olvassuk, hogy a városi évkönyvbe az 1724-ik évi július hó 23-ról ez van bejegyezve: „Piaristák pater superiora előterjeszti, hogy szűk, szoros és keskeny állapottal lévén residentáiájak; revideálja a nemes tanács, gondolkozzék valami módról, mikép nagyobbítottassék telkők; máskép a nemes város hire nélkül is munkálódhatta volna ő e dolgot, de elsőben itt akarta jelenteni magát, lássa a nemes város, mit cselekszik, a hol illik, ott fogja keresni az orvoslást. Válaszoltatik: midőn azon residentíának való telek kimérettetett, akkor elegendőnek találtatott volt. Hogy pedig nagyobbítottassék, ninesen hatalmunkban, nem városé lévén a körülötte levő telkek és házak, ha azokból a gazdák kivettetének, adóval s egyéb közszolgálatlalt mások fognának terheltetni. Mindazáltal e dolog a nemes communitással közöltetni. Die 23-a. A communitásban végeztetett: Eő felsége Kegyes parancsolatjának elégtétetett, midőn plébániának való elégséges hely kihalítottatott, hogy valaki telekjét és házat elfoglalhassuk, nines hatalmunkban, ragaszkodunk most is ő felsége kegyelmes parancsolatjához, kívánságukat nem teljesíthetjük.“

Az 1724-diki év még arról is nevezetes, hogy gróf Csáky Imre bíboros érsek és püspök valószínűleg Elek atya meghívására nagy papi és világi kísérettel Debreczenbe jött, hogy egyrészt megtekintse az építkezési munkálatokat, másrészt a jelentkező híveknek, katonáknak és tanulóknak, összesen 81-nek a bérmálás szentségét feladja, a mi természetesen ritka fényes egyházi ünnepélyességgel volt egybekötve, miután még saját egyházi zenekarát is elhozta magával. Ugyanakkor

február hó 15-én letette a szentély (sanctuarium) részére az alapkövet, úgy parancsolván azt építtetni, hogy annak falai társházunkra támaszkodjanak, vagyis a templom a házzal összeépíttessék, s pedig azon ok miatt, hogy soha plébániai, hanem már építkezésénél fogva is piarista templomnak tekintessék.

Egyébiránt évkönyveink szerint gróf Csáky Imre határozottan kijelentette, hogy nem a kath. hitközség, hanem a piaristák számára építteti a templomot. Az építkezési munkálatok lassan folytak, amint ez Csáky bibornok ezen kis kedves leveléből is kitetszik :

Kedves Pater Superior Atyám !

Debreczenből mense practerito irott Kegyelmed üdvözlő levelét vettem kedvesen ; szépen köszönöm rólam való megemlékezését, egy sok szép kívánságát. Örömmel értem azonban Kegyelmed leveléből, hogy már odavaló Templomjokat téli subára és süvegre segélette, többekre is Isten vezérére Kegyelmedot maradok

Kegyelmednek

Magyarbél 8-a 9-bris 1727.

Igaz jóakarója s Christusban Attya
Cardlis *Csáky*.

Az anyagiakon kívül nagy gondot szerzett Elek atyának a lelkészet is, mely azon időben már teljesen a piaristák kezében volt; Návay János ugyanis csak névleges plébánosnak mondható, meddig volt az, az évkönyvekben nem tétetik említés, legvalószínűbb 1724-ig, mely időben Gánóczy történetíró szerint gróf Csáky Imre bibornok, nehogy a debreczeni és vidéki rom. kath. hívek lelki ügyeinek gondozása elhanyagoltassék, a lelki curát is, jóllehet egyelőre ideiglenesen a piaristáknak ajánlotta fel. A parochia végleges átadása csak 1730-ban történik, miután a nagyváradí püspök a piaristáknak messze vidékre terjedő működésével meg volt elégedve. A bámulatot kelti föl bennünk elődeink által kifejtett lelkészi ténykedés; álljon itt rövid kivonata azon levélnek, melyet Elek atya gróf Csáky Imre bibornokhoz intézett :

1. Debreczen sz. kir. városban a plébániai teendőket minden díj nélkül végezzük, magyar és német nyelven tartunk szent beszédet, az isteni tisztelethez szükséges egyházi szereket és ruhákat a csekély fundatioból szerezzük be, fizetjük a kántort és harangozót.

2. Derecske, Hosszupály és Monostorpály községekben minden vásár- s ünnepnapon egész éven át két atya ugyan- csak ingyen végzi az isteni tiszteletet az időjárásra való tekintet nélkül, télen és nyáron, esőben és hóban, éjjel, nappal, ha a szükség úgy kívánja.

3 Kis-Péres, Bagos, Konyár, Kaba, Pocsaj és Kis-Nánás községekben is szükség esetében, ha hívatunk, szívesen elme- gyünk, hogy a haldokló katolikus vallásu katonákat vagy más állású híveket az utolsó lelki vigaszban részesítsük és nekik a halottak szentségét feladjuk.

4. Rác-Böszörmény, Szoboszló, Bahnaz-Ujváros, Szovát, Dorog, Nánás, Hadház, Téglás, Füred, Töttös, Csaba községekbe is, melyek az egri egyházmegyéhez tartoznak, szintén néha- néha elhinak bennünket, miután a jurisdictiót egyszersmin- denkorra az egri püspöktől megnyertük.

5. A szegénysorsú tanulókat és katolikus jövevényeket csekélységünkől segítezzük és élelmiszerekkel ellátjuk.

Gróf Csáky Imre bibornok méltányolván a piaristák- nak imént felsorolt érdemeit, végképen átadja nekik a deb- reczeni parochiat az 1730. évi június hó 28-án kelt oklevél szerint, mely szóról-szóra latinul így hangzik :

Nos Emericus Dei et Apostolicae Sedis Gratia, Sacrae Romanae Ecclesiae Tituli S. Eusebii Presbyter Cardinalis e Comitibus Csáky de Keresztszeg, Perpetuus Terrae Scepusiensis, Ecclesiarum Colo- censis et Baesiensis canonice unitarum Archi-Eppus, Episcopus Varadiensis et Praepositurae Pösouiensis Administrator, Abbas de Sancto Gothardo, Inclitorum Baesiensis et Bihariensis Comita- tum Supremus ac Perpetuus Comes Sac. Caes. Reg. Majestatis Consaliarius Actualis Iusimus etc. etc. Damus pro memoria tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod nos in condignam considerationem sumentes Honorabilium Patrum Cleri- corum Regularium Scholarum Piarum laudabilem ac diligentem in iuventutis eruditione sedula Parochiae Liberae Regiae Civitatis Debreczen per decursum duodecim annorum Administratione remon- stratum et exhibitum Zelum: perpenso pacterea et eo, quod iidem Patres gratis et absque omni stipendio teneros Juvenum animos non pietate solum literis ac bonis moribus excolant, sed et propriis sumptibus Pauperes studiosos uti et alios pauperiores catholicos de tenni Fundatione sua ad aedificationem charitative foveant et inter- teneant. Populum illum Calvinianae Haereseos contagione infectum atque ab Orthodoxa fide penitus alienum exemplari ac Religiosa vita sua suavique modo agendi sibi demerendo eundem, viam Coeli

edoceant, compluresque e spissis Haerescos tenebris ad veram salvificae fidei lucem, cum Divina Gratia perducant; Ecclesiae autem illi, quam ex singulari nostra in Deum pietate, Religionemque eorum, qua bene de Ecclesia Dei meritam et commendatam, Reique publicae Christianae perquam utilem propensione iisdem Clericis Regularibus Scholarum Piarum impensis nostris ex fundamento exstrui curavimus, Religionique eorum in perpetuum contulimus: de necessario appassatu et utensilibus campanis aliisque necessariis ac idoneis ministris de exilibus proventibus eorum, etiam cum imminutione victus et retardatione erectionis accomodationis propriae ad solatium fidelium, compunctionem adversariorum solo Gloriam Dei et animarum Zelo ducti pro moderno rerum statu decenter prospexerint; existentibus demum in Civitate illa uti et dispersis per viciniam Catholicis militiaeque suae Mattis Sacratissimae in iisdem locis inquarterigatae, tum per sedulam Sacramentorum administrationem, tum per constantem verbi Divini utroque idioma praedicationem, alacriter et impigre inservientes, de necessariis ad salutem mediis toties quoties necessitas postularet, sive de die nocte iisdem sufficienter provideant, et ad extremum usque assistant, labores, itinera et fatigia quaelibet pro salute illius populi fortiter exantlando, explosionesque, sanas, et opprobria, in primo praesertim ingressu eorumdem a populo illo catholicae fidei pro tum infensissimo patienter et libenter pro nomine Jesu tolerando, nihil eorum, quae veri et Zelosi Pastoris essent omisissent, seque totos lucrandis animabus etiam cum periculo vitae impendissent et consecrassent; nos itaque inducti praemissis eorumdem meritis et laudabilibus gestis, tum ex relatione insignium virorum, tum propria experientia nobis cognitis, de eorumdem fide, probitate, morum integritate, doctrinaeque sufficientia et Zelo ulterius etiam plurimum in Domino confisi, quo per constantem cooperationem eorumdem fides catholica ibidem majora capere valeat incrementa, Parochiam illam cum adjacentibus vicinis pagis, et Oppidis utpote: Kispéres, Monostorpályi et Derecske, quibus impraesentiarum etiam fideliter deservierunt, eisdem ad dies vitae nostrae, quos nobis Clementissimus Deus misericorditer adhuc indulgere dignabitur benigne conferimus, damus et concedimus. Et quia Parochia singula unum duntaxat determinatum exigeret Parochum ac Pastorem, ideo Religiosum Patrem Alexium qua actualem memoratae Residentiae Superiorem, Eiusque in munere hoc successores, autoritate nostra qua plena et absoluta fungimur, Liberae et Regiae Civitatis illius Debreczen uti et adjacentium praespecificatorum locorum in Dioecesi Nostra Varadinensi et Comitatum Bihariensi existentium in Parochum; reliquos vero praetactos illius Residentiae Patres in Eiusqua Parochi coadjutores curatos vigore harum nostrarum canonice declaramus, instituimus, et confirmamus: iniungentes ei et successoribus eius, ut nobis Vicario Generali, totique Consistorio Episcopali fideles sint. obedientiam et debitam reverentiam exhibeant. Jura Parochiae illius tam spiritualia quam temporalia strenue defendant. Ea vero, quae olim ad Ecclesiam antiquitus

Catholicam hęc et nunc adhuc prae manibus A catholicorum existentem, Parochiamque istam de jure pertinebant; decursu autem temporis occasione procellosorum immanis belli motuum ab Ecclesia eadem et Parochia abstracta et abalienata esse perhibentur pro posse recuperare, et ad jus proprietatemque Parochiae reducere satagant; universa denique onera eius pro Deo et salute animarum jurisdictioni eorundem subjectarum fortiter supportent, ut porro praestita eorundem erga Dioecesim nostram Magno-Varadinensem fidelia servitia, et Zelum tanto cumulatius recognoscamus, eosdem a solita Archi Diaconali visitatione, pro paterno nostro quo erga ipsos ducimur affecta, eximimus. Visitationemque talem nobis et vicario nostro pro tempore constituto per nos specialiter ad id delegando reservamus. Caeterum cum Patres Religiosi iidem vigore constitutionum Sacrae Religionis vix non singulis annis mutarentur, nec immediate nos ac Generalem Vicarium pro Jurisdictione accedere possent, idcirco et hoc in passu concedimus toties fato Patri Alexio et successoribus ejus delegatam potestatem, qualem hactenus a Generali Vicario habuerunt conferendi Jurisdictionem similibus noviter Debreczinum adventantibus Sacerdotibus jam aliunde a Religione pro Confessorii examinatis et approbatis, quorumlibet Christi fidelium Dioecesis nostrae excipiendi eosque etiam a casibus nobis reservatis absolvendi. Datum in Promontorio Serenissimi Principis Eugennii a Sabandia infra Budam die 28-a Mensis Junii. Anno Domini 1730.

Cardinalis *Csáky* Eppatus
Varadiensis Administrator.

Ezen átadási oklevél szerint gróf Csáky Imre bibornok a debreczeni parochián kívül a piaristákra még Kis-Péres, Monostorpály és Derecske községeket mint filialékat is bizza az összes jogokkal és terhekkal; tekintettel pedig a piaristáknak a lelkeszet terén kifejtett kiváló buzgalmukra, a debreczeni egyházat kivette a főesperesi jurisdiction alól, egyedül önmagának vagy helynökének tartván fenn a hivatalos canonica visitatiót, egyuttal Elek atyánk megadja a jogot, hogy a püspöknek fentartott casusok alól is felmenthessen, továbbá felruházza őt és hivatalban utódjait, hogy a Debreczenbe ujonnan érkező atyáknak, ha már másutt examinálva és approbólva voltak, jurisdictioniot adhasson. Hasonló jurisdictioniot kapott Elek gróf Erdődy egri érsektől is.

Két évvel a plébánia átadása után ismét mély gyász érte társházunkat, ebben az évben, augusztus hó 28-án, hunyt el gróf Csáky Imre, kaloesai biboros érsek, nagyváradi püspök, kiváló pártfogónk és jóakarónk. Hült tetemei csak 1733 évi márczius hóban a legnagyobb esendben szállítottak Debreczenbe

és az általa épített templom alatt levő kriptában tétettek örök nyugalomra. Néhány hónap elteltével, vagyis augusztus hó 27-én, sok előkelőség érkezett Debreczenbe, hogy résztvegyenek az augusztus hó 28-án, mint gróf Csáky Imre elhalálozásának évforduló napján tartandó ünnepélyes gyászmisén és szertartásokon. Jelen voltak báró Luzsinszky István, nagyváradi püspök, gróf Csáky Miklós, kanonok és többen a Csáky nemzetségből, az egész káptalan, Bihar- és Szabolcsvármegyék nemeseinek nagyrésze, Károlyi Sándor és Ferencz grófok, báró Splényi Gábor és még számosan. A gyászmisét báró Luzsinszky István, nagyváradi püspök tartotta fényes segédlettel, a templom ez alkalommal a gyászhoz méltóan fekete posztóval volt bevonva és 300 gyertyánál több égett. Csáky epitophiuma így hangzik:

Hungariae fulcrum tenet hoc post fata sepulchrum ;
 Orbis amor, Regis dextera, norma gregis.
 Quem virtus charum Romanaque Purpura clarum
 fecerat, et svavem mos, probitasque gravem.
 Templis splendorem dederat, Cleroque decorem,
 ad Patriae lucem se, Populoque Ducem.
 De cujus gestis est fama reciproca tertis ;
 praemia, quae quoerit ; vita perennis erit.
 Nunc ergo Princeps in Coelis iure deinceps ;
 sitque Tibi requies, et sine fine dives.

A sok alapítvány, melyeket egyházi és iskolai czélok előmozdítására tett, még mai napig is örökké fogja hirdetni nemes szívét, Isten, haza és egyház iránti szeretetét. In memoria aeterna erit justus.

Gróf Csáky elhunytakor a templom belülről már teljesen fel volt szerelve, kívülről pedig pénz hiányában fatornyokkal láttatott el. A templom főbejárásánál szolgáló kétfelé nyíló ajtó felett a gróf Csáky család czimere látható (egy levágott török fej), alatta ezen szavak olvashatók latinul: Centenis sexoginta octo annis, orthodoxae catholicae religionis pietate Debrecino rejecta, anno vero erigente industria Emerici Cardinalis Csáky rursus reducta sanctiusque inlaescente, pia ejusdem liberalitate exstructa fuit haec eminens ecclesia, religiosus regularibusque scholis piis nuncupatis. (Az ősi kath. vallás 168 éven át számüzve levén Debreczenből, most pedig Csáky

Imre bibornok kifejtett törekvése által ismét visszahozatva és szentebbül felujulva, ugyanannak kegyes bőkezősége által fölépült ezen kitünő egyház, a kegyes-tanítórendiek részére.)

A templomban hét oltár van, a főoltár Szent-Anna, a mellékoltárok pedig Szent-Háromság, Szent-Joákim, nep. Szent-János, a boldogságos szűz Mária, kal. Szent-József és a szent-család tiszteletére vannak felszerelve. Maga a templom pedig 1746. június 5-én Szent-Anna tiszteletére szenteltetett fel gróf Csáky Miklós nagyváradi püspök által.

A piaristák belső és külső telkei.

A zeleméri pusztát haszonbérbe veszik.

Már fentebb említettük, hogy Elek atya 1724-ben a városi elüljárósághoz folyamodott, hogy a templom és parochia számára kijelölt telket bővítsék ki, de onnan elutasító választ nyervén, sűrű levelezést kezdett váltani a felsőbb körökkel, hogy céljainak elérésében támogassák, sőt 1726-ban egyenesen a király elé terjesztette alázatos kérelmét. Elpanaszolja, hogy Debreczen sz. kir. város által átengedett telek oly szűk, hogy nemcsak a lakóház, de az iskolák részére sem jut elegendő hely. Elmondja, hogy míg a lutheránusokat a házvételtől el nem tiltják, őket a katolikusokat ebben akadályozzák, kénytelenek egy kis helyiségben a tanuló ifjúsággal összeszorongani. Eseedezik, hogy residentiajuk mellett fekvő két rozszant viskót, melyek lakatlanok és bedúlással fenyegetnek, illő és méltányos áron megvehessék, nemkülönben a Piaczon levő Váry József-féle házat is a Koháry István által alapított nemesi convictus részére.

A legmagasabb helyre terjesztett folyamodványban kifejezett kérelem meghallgattatást nyert, mert az 1727. évi január hó 23-án Bécsben kelt legfelsőbb rendelet meghagyja és kötelességé teszi a városi magistratusnak, hogy a piaristákat a háztelkek vételében ne zavarják, hanem inkább segítségükre legyenek.

Ugy látszik azonban, ezen királyi rendeletnek sem volt meg a kellő fogamatja, mert — amint évkönyveinkben olvasható —

Elek még ezután is tett ezen ügyben gyakrabban felterjesztést a felsőbb körökhez, így például az 1728-ban egybegyült Karok és Rendek is kérték a királyt, hogy a piaristák Debreczenben házi fundusokat a szomszéd telkek megvétele által nagyobbíthassák, ugyszintén a kath. vallásu mesteremberek a városi polgárság kötelékébe fölvétessenek.

Elődeink a hosszú küzdelemben el nem fáradtak, sem el nem csüggedtek; a szívós kitartás, mely egyik főjellemvonásukat képezte, győzelemre segítette őket. Lassankint oly nagy belső telekre tettek szert, minőhöz hasonló Debreczenben kevés van.

A társház jelenlegi nagy telke a templom telkén kívül, mely 22 öl hosszú és 12 öl széles, továbbá még egy kis telkeskén kívül, mely társházunknak nyugati oldalán terül el s melyet Debreczen város királyi rendeletre tartozott adni, nyolcz, a magunk pénzén vett telekből áll, melyek valószínűleg egyenlő nagyságúak lehettek, miután az 1773/4. évről fenmaradt Contributionalis levél szerint minden egyes telek után 5 r. frt 28 denárt és így összesen 42 r. forintot és 24 denárt fizetett a társház. A telkek ily rendben vannak jelezve:

Nro. 35. Piarista Urak telkei. Miskolczy ház megvéve 520 frtért, az eredeti levélben Miskolczy Szabó János aláírással. 1752. febr. 21.

Nro. 36. Csonki András telke és háza 360 magyar forint. 1731.

Nro. 37. Csiffy-féle ház és telek, megvásároltatott 220 magyar forinton 1736. évi április 26-án.

Nro. 38. Békéssi István-féle ház és telek, megvétetett 1737. április hó 30-án 330 magyar forinton eredeti levél az illető aláírásával.

Nro. 39. Szabó-féle ház és telek, megvétetett 1727. évi április hó 25-én 238 forinton.

Nro. 40. Előbb Hit János, később Nagy Mihály háza és telke, megvétetett 1740. április 6-án 140 frton.

Nro. 41. Szües István háza és telke, megvétetett 1739. április hó 9 én 140 frton.

Nro. 42. Takács Mihály-féle ház (nincs irás).

Ezen kimutatásból kitetszik, hogy elődeink szép és nagy terjedelmű belső telekre tettek szert, a mely az 1873-ban meg-ejtett felmérés szerint 5618 □ ölet teszen; ebből azonban 1877-ben Debreczen szab. kir. városnak eladtunk 2312 □ ölet négyezer

forinton, s pedig a róm. kath. plébánialak tőszomszédságában az utcára fekvő részből tizenkét folyó ölet a kert végéig; ugyszintén a Varga-utcában a szomszédház mellett tizenöt folyó ölet azon célra, hogy ezen területen róm. kath. elemi iskolák építtethessenek.

Ezen fundusokon kívül birták még elődeink a Varga-utcában fekvő Bihary-féle házat, mely végrendeletileg lőn reájuk hagyományozva, s melyet ezer frtért el is adtak; továbbá megvették a Piacz-utcán a Váry- és Békéssy-féle házat, ezeket is később eladták.

Az ugynevezett Póstakertben fekvő szőlőnket, mely az 1873-ban eszközölt legujabb felmérés szerint $2^{990}/_{1000}$ katasztralis holdat teszen, több gazdától vettük, u. m.:

a) Mándy György és Vecsey Erzsébettől egy darab szőlőt földjével, rétvével, a szőlő mellett levő teknősbékás tóval együtt 1739. évi márczius hó 4-én 100 r. forinton.

b) Mándy György és Vecsey Erzsébettől ismét a szomszédságban egy darab szőlőt földjével s termő fáival 1739. évi ápril hó 20-án 48 r. forinton.

c) Veszprémi Ádámtól egy darab szőlőt szűrőhelyével együtt 1739. évi 20-án 60 r. forinton.

d) Kovács Páltól egy parlagot szőlőnk mellett 1743. máj. 9-én 40 r. forinton.

Társházunk anyagi viszonyai nem voltak a legkedvezőbbek, sokszor nélkülözések között éltek elődeink, a csekély fundatióból az évről-évre szaporodó kiadásokat nem lehetett fedezni, a mi kevesők volt, azt is megosztották a szegénysorsú tanulókkal és a vidékről bejött katolikusokkal, a kik mindnyájan a mi vendégszeretetünkre számítottak. Sok aggodalmat és gondot okozott ezen szegénység Eleknek, de körültekintő és agilis férfiú lévén, csakhamar megtalálta a jövedelmi forrást, mely házunkat kedvezőbb anyagi állapotba hozta.

A rácz-böszörményieknek ugyanis pénzre lévén szükségök, túl szerettek volna adni a Szokolyi-tanyán, melyet már 1640. év óta a Kende és Szokolyi családtól zálogul birtak 2000 frtért, miután azonban tulajdonosaik visszaváltani nem valának képesek, a debreczeni piaristákat kinálták meg a bérlettel. Elek kapva-kapott a kinálkozó alkalmon és a böszörményiekkel 1728. márczius hó 7-én megkötötte a szerződést, melynek értelmében a piaristák bérbe vették 30 évre 1632 magyar

frtért a tanyát, kikötvén maguknak, hogy az esetleg származható kellemetlenségek elintézését el nem vállalják.

Elek atya a szepesi kir. kamarához is folyamodott támogatásért, esedezvéen, hogy engedjék át nekik ugyanazon feltételek mellett a zeleméri praediumnak azon részét, melyet Debreczen szab. kir. város 1713. óta a kincstártól zálogúl bir 500 rajnai frtért, feltárja a többi között a ház sanyarú helyzetét, hivatkozik az érdemekre, melyeket Debreczenben és vidékén a katolikus hitélet emelése körül szereztek, elmondja, hogy a szertesztét állomásozó kath. katonáknak, valamint a hiveknek ingyen minden díj nélkül szolgáltatják ki a szenteseket és tartanak nekik istenitiszteletet.

A zeleméri praediumnak multját illetőleg álljon itt a tokaji kincstári uradalom királyi urbariumának rövid kivonata 1688. évből: „A mint mondgyák ezen Zeleméri Praediumi régenten is három részre volt osztva, egyik rész a boldog emlékezetü Rákóczy György fejedelme eő Ngsai volt.“

„Másik részét birták volna a Beszerményi Lakosok, de ez eő reájok honnan deveniált és minémü jussal, sem akkor, sem most megh nem tudathatott.“

„Harmadik része volna a Pallagi Uraké, és ezt a Tertiálitást Debreczenben lakó Bornemissza névü Ember zálogosította vólt megh, ezis megh akarván halni, testálta azon jussát, Debreczen Városának, melyet mostis birnak.“

A szepesi kir. kamara meg is hallgatta Elek atya kérelmét, átengedvén a piaristáknak 1729. évi április hó 8-án kelt redelete szerint a zeleméri praediumnak azon részét, melyet Debreczen sz. kir. város 1713. év óta a kincstártól zálogúl birt, mihelyt a városnak a kincstár által meghatározandó napon az 500 r. forintot lefizetik. Ez azon birtoktest, mely a Rákóczy-családé volt, s melyet a kincstár a Rákóczy Ferencz-féle felkelés után elkobzott.

A kir. kamara megengedi a piaristáknak, hogy a gazdaság emelése czéljából a tanyán a szükséges épületeket fölállithassa és javításokat eszközölhessen; ezeknek értéke azonban a visszaváltás idején illő becsáron megtérítettik; végre felhatalmazza egyuttal Répássy Mihály debreczeni harminczadost, hogy az átvétel napját tűzze ki.

A nekünk jutott rész az egész zeleméri praediumnak ötöd részét képezte, hosszúságban kiterjedt egy jó óra járásnyira,

szélességben pedig négyszáz, sőt a legszűkebb oldalán csak kétszáz lépésnyire; határos volt a böszörményiek által birt szent-györgyi pusztával, továbbá Hadházzal és Balmaz-Ujvárossal rajta szántóföldek, legelők, kaszálók és kevés erdőségek voltak.

Elképzelhetjük, hogy a kir. kamarának ezen intézkedése nem tetszhetett a debreczeni városi magistrátusnak, de végtére is bele kellett nyugodnia.

A ház existentiája ez által eléggé biztosítva lön; az 1729-ben Elek elüljáró által összeállított vagyoni álladék a következő volt: volt a háznak 25,050 rajnai forintja kész pénzben, elég tágas temploma, egy épülőfélben levő lakóháza, két szőlője egy házikóval Nagyváradon végrendeletileg hagyományozva, a szent misékből befolyt 40—50 frt, a stolából 30—60 frt, a két bérelt tanyán volt 130 szarvasmarha, 14 ló és csikó, 150 sertés és 500 juh, a házban pedig 4 ló, volt házunknak 500 frt értékű könyvtára, templomunknak 5 harangja 1000 frt értékben, végre 600 frtot érő egyházi szerei. Eltartott a ház 5—6 szerzetest, 30—40 szegény tanulót, segíti a szegénysorsu katolikusokat és szállást ad a katolikus utasoknak.

A piaristák félszázadig birták haszon-élvezetben a zeleméri pusztát, mignem II. József méltányolni akarván De-Pauli Lipót, nyugalmazott ezredesnek a salétrom termelés terén szerzett érdemeit, neki adományozta 25,000 frtért.

Ondódi földjeinket, melyek 44 holdat és 1200 □ ölet tesznek a mult, az Alsó-Józsa alatt fekvő ujosztású földeket, melyek 33 holdat és 110 □ ölet tesznek, a jelen században, a hetvenes években kaptuk, mint belső háztelek után járókat. Ezekből kitetszik, hogy jelenlegi földjeink mind szerzeményiek.

A piaristák lelkészkedése.

Csáky Imre gróf, biboros-érsek nem csalódott a piaristákban, midőn rájuk bizta ezen oly sokáig számkivetett egyház gondozását, mert azután még fokozott erővel és kitartással, Istenbe vetett bizalommal végezték a lelkészi teendőket.

A házfőnök volt rendesen a plébános, kivüle még egy magyar és egy német hitszónok kápláni minőségben működött, szükség esetében a többi atyák, sőt a már áldozópapokká szentelt hittanhallgatók is segédkeztek az istenitisztelet végzése körül. A katolikus hitélet élesztése és terjesztése végett alapították a Szent-Háromság társulatát (*congregatio sanctissimae Trinitatis*), külön a magyarok s külön a német ajku hívek részére, mert ezen két nyelven kellett hirdetniök Isten igéit. Ugy látszik az ide bevándorlott katolikusok közül, a kik jobbara iparosok és kereskedők valának, igen sokan németek voltak.

Hogy a piaristák fáradságos munkáját kellő siker kísérte, tanuskodnak évkönyveink, melyekből olvassuk, hogy a más vallású felekezetek közül évről-évre többen s többen tértek vissza a róm. kath. egyház kebelébe; pártfogásukba vették az ide letelepedni szándékozó mesterembereket, a legfelsőbb hatóságokhoz intézett sűrű felterjesztéseikkel kieszközölték, hogy háztelkeket vehettek és a polgári jogokat egészen élvezhették, sőt a kath. ünnepek általános megtartását is gyakrabban sürgették.

A piaristáknak a lelkészi pályára való hivatottságát és önfeláldozásukat próbára tette az 1737/8. szerencsétlen török háború után kitört pestis, mely Debreczenben is borzasztóan dühöngött, a mennyiben nyolcz hónap alatt kilenczedfélezer ember pusztult el. Legpusztitóbb hónap volt 1739-ik év október hava, melyben 3493 ember halt meg, október hónapnak legpusztitóbb napja pedig 19-ke volt, a melyen 164-en haltak el. A város népe a ragálytól teljesen mentesnek 1740-iki évi ápril hó 9-én nyilvánított gr. Károlyi Sándor főbiztosnak Erdődön kelt levele által.

A pestis azonban nem szűnt meg egészen, hanem lapangott, mignem 1743-ban újból kitört, noha kisebb erővel. A piaristák valamint a megelőző években, úgy most is odaadással és önfeláldozóan teljesítették lelkészi kötelmeiket, a mire őket maga Szlopnjai Elek rendfőnök is hozzájuk intézett levelében buzdítja, meghagyván nekik, hogy a hívek lelki üdveért életüket veszélynek kitenni egy perezig sem habozzanak, különösen kivált közülök György atya, ki éjjel-nappal késznek nyilatkozott meglátogatni a pestisbe esett betegeket, hogy őket az utolsó lelki vigaszban részesítse.

Szlopnay Elek rendfőnök, ki nagyon megszerette itteni házfőnöksége idejében Debreczent, a városi magistrátusnak is irt vigasztaló levelet, mely így hangzik :

Tekintetes Biró Uram és Nemes Tanács, nékem régi jóakaró Uraim! Nagy szánakodással értettem pestisnek megújulását azon Nemes Városban. Az mellyet hogy az Ur Isten eő Szent felsége véghetetlen nagy irgalmasságából mennél hamarább szünettesse meg és ezen bé állott uj esztendőnek minden részeit sok következőkkel friss jó egészségben, esendes békességben és minden némü szent Malasztoknak és mennyei s földi jóknak bőségével nagy jó Uraimékat elérni által is élni kegyelmesen meg engedje igaz szivemből kívánom, mely szives idvezlésem, és kívánságom, hogy annál fogatosb légyen Istenemet imádom és azon végre néki állhatatosan könyörögnöm el nem mulasztván magamat, ugy debreczeni szerzetes Patereinket tapasztalt szép jóakarattyokban alázatosan recomendálom, és minden tőlem kitelhető dolgokban szolgálattokra ajánlván maradok Tekintetes Biró Uramnak s Nemes Tanácsnak

Mindenkori alázatos kész szolgálója

Alexius

a Resurrectione Domini Schol. Piar. Hung. Provincialis.

Erre a városi tanács a következő választ küldette :

„Admodum Reverende Pater Provincialis Domine Nobis Colendissime !

Servitorum nostrorum obligatissimorum paratissimam obligationem. Az Ur Provincialis Uram sub Dato 28 mensis et anni proxime praeteritorum költ levelét vettük illendő tisztelettel; uj esztendői köszöntését valamint minden becsülettel köszönjük ugy viszontag kívánjuk, hogy Isten eő felsége az Urat Provincialis Uramat e szomorú időben is minden szomorú változásoktól Kegyelmesen őrizze és oltalmazza, ez uj esztendőnek feltetszésével lelki és testi áldásaival szeresse és bővelkedtesse, a többekre és sokakra kívánatos békeségre juttassa, tiszta szívvvel kívánjuk. A Tisztelendő Residentianak itt a miben szolgálhatunk szivesen cselekezzsük. Az infectio Istennek látogatásából kezdette ugyan magát Városunkban kimutatni; de Istennek eő felsége praecatioinkat annyira megáldotta, hogy a 10-ma labentio egy halottunk sem volt in fectióban, ma sincsen; az előtt is pedig igen kicsiny erőben volt az a nyavaja, mert hol harmad, hol negyed napban esett meg, hogy valaki infectioiban, vagy valamely gyanus nyavajában meg holt. Házaink is, a kik leg inkább gyanura zárattak bé, naponként szabadulnak. Caeterum nos humanissime commendantes perseveremus.

Admodum Reverendae Paternitatis Vestrae Obligatissimi servi
Index et senatus Lib. Reg. Civitatis Debrec.“

Szlopnyay Elek már régóta azon volt, hogy a boldog emlékezetű Csáky Imre gróf, biboros érsek és püspök által épített templom, miután teljesen készen állott, felszenteltessék, többször folyamodott ezen ügyben a nagyváradai püspökhöz, végre Csáky Miklós gróf, nagyváradai püspök meghallgatta kérelmét és két kananok u. m. Ujváry Ferencz és Luby István kíséretében eljött 1746-ban Debreczenbe és június 5-én, Szent-Háromság vasárnapján felszentelte a templomot, Szent-Anna, mint a Kegyes-tanítórend egyik védőszentjének tiszteletére, ugyanezen alkalommal feladta 133 kat. hívőnek a bérmálás szentségét, miután az oltárszentséggel ünnepélyes nyilvános körmenetet tartott az Eszterházi gyalogezred két százada kíséretében.

Debreczeni házunk eddigelé residentia nevet viselt, mint-hogy azonban a házi tagok száma évről-évre emelkedett, sőt theologiai tanintézete is volt, Szlopnyay Elek Rómába folyamodott Didacus rendi generalishoz, adja meg házunknak a collegium nevet, a mit az 1747. évi márczius hó 27-én kelt levelében meg is adott. A házfőnök ezután nem superior, hanem rectornek neveztetett.

A collegiumi ezim elnyerésével összefüggésben van a Hegyköz-Szentimre szőlőbirtoknak megszerzése is, azon időben ugyanis Kecskeméti nevű debreczeni özvegy polgárnő örökösök nélkül elhalálozván, a törvény értelmében ezen tulajdonához tartozó szőlő a püspökhöz, mint földesurhoz szállott vissza. Csáky Miklós gróf nagyváradai püspök pedig a tulajdonába átment szőlőt, mely akkor 120 kapás volt és 700 r. forintra becsültetett, házunknak adományozta és Daxner András jószágigazgatója által 1747. évi június 25-én formaszzerűleg minden kötelezettség nélkül át is adatott. Jelenleg már nem képezi házunk tulajdonát, mert 1890-ben, miután a flokszera teljesen elpusztította, eladtuk.

Szlopnyay Elek halála.

Társházunk 1752-ben mély gyászba borult, mert ezen évi február hó 23-án halt meg Szlopnyay Elek, a szelid lelkű, fáradhatlan munkásságú és igazi Kalazanczi szellemű piarista, házunk és gymnasiumunk első elöljárója, a plébánia első piarista

lelkésze. Az ő felügyelete és vezetése alatt készült el a társház és a szép templom, nemkülönben létesült a Koháry-féle seminarium. Három ízben összesen tizenkét éven keresztül viselte a rendfőnöki terhes tisztséget, mint rendfőnök Debreczent választotta székhelyének, mert ezt a várost, a melyben társházunk jóllétének megteremtéséért annyit küzdött, nagyon is megkedvelte, utoljára a nagy-károlyi ház főnökségét vállalta el, de betegsége miatt ezen állásáról lemondott és szive vágyának engedve Debreczenbe jött, hogy az általa épített kriptában tétessék örök nyugalomra. Elogiuma így szól:

Alexius a Resurrectione Dni
 Vir ex virtutibus factus,
 Post res plurimas immortaliter gestas mortuus
 Incredibile istud credere videris Lector;
 dum quaeris, ubi jaceat?
 Eum quidem: Ni Alexii Nomen cum reipsa
 pro mesito gessisset,
 jacere pernegorem:
 Qui semper in Deum erectus stetit.
 Memor vero Divi Alexii Romani Patritii,
 facile conjicies:
 Nostrum Alexium,
 Ut in Hungarica Scholarum Piarum Provincia
 Omnes Dignitatum gradus emensus est,
 Sub gradibus Conditorii jacere:
 In Gloriam aliquando surrecturum,
 Hunc ille sibi Lomlum elegit et posuit,
 Cum Vivis juxta, ac Mortuis
 Religiosis suis fratribus
 Debreczini Locum apparavit.
 In urbe hac
 Catholicis longe infensissima atque infestissima
 A se qui sacculo Aris carente
 Nec amplius tres Romanis Sacris addictos numerante,
 Aras, et Templum hocce Divinó cultui excitavit
 Quod posteaquam Orthodoxis magnam partem implevit,
 Ut firmiter solidiusque subsisteret
 Eius fundamenta
 Suo hic humato corpore communivit.
 Dum autem viveret:
 Proceribus Regni,
 Sacris aequae ac Prophanis mire acceptus
 Praeter plerosque Maximos
 Comitem atque adeo Principem Emericum Csáky
 S. R. E. Tituli S. Eusebii

Presbyterum Cardinalem
 Annis abhinc viginti praemortuum, atque isthuc perinde conditum
 Virtutum suarum meruit aestimatorem.
 Cui in paucis adeo charus erat
 Ut ejus caussa Princeps faceret Omnia, quaecunque posset.
 Sed neque Augustissimo Romanorum Imperatori
 Carolo VI. ignorabatur :
 Quippe quem Alexius coram aliquando Veneratus,
 Tam sibi elementer affectum sensit
 Ut Anno 1733.
 Cum novi in Hungaria Episcopatus instituerentur,
 De Nostro etiam Alexis rumusculus manaverit.
 Singulares profecto Ipsius Dotes
 Roma ut vidit suspexit :
 Eo igitur, post tertium Provincialatus munus,
 Multa cum laude obitum,
 Ad supremum Nostri Ordinis Tribunal
 Cojudex futurus invitabatur,
 At quartum jam Provinciae Praepositus
 Quam aliquot Domorum accessione amplificaverat,
 Clementiam continenter sequutus,
 Isti Domni ultimus Superior ita praeesse voluit.
 Ut annos duodecim
 Quos primis ipsius initiis gloriose olim impenderat,
 Superasse visus sit ;
 Dum eam in Collegii titulum erectam
 Successori regendam tradidisset.
 Lucret porro in Animis nostris ardens illius Pietas :
 Nitet Vitae Innocentia :
 Inconcussa viget fortitudo :
 Zelus Animarum lucrandarum incomparabilis :
 Admiranda in adversis Tolerantia :
 Indefessum Instituti Nostri firmandi studium.
 Omnes denique Virtutes excelsae
 Eum Nobis etiam num vivere persvadent
 Decessit ex oculis, non item ex Animis Nostris
 Debrecini die 23. Februarii 1752.
 Aetatis 62. Relig. 44.

Hittudományi és tanárképző intézet.

(Professorium.)

Rendünk kezdettől fogva kiváló gondot fordított tanár-
 jelöltjeinek okszerű képzésére, mert soha szem elől nem
 tévesztette, hogy a legkitünőbb tanítási rendszer mellett is csak

úgy lehet sikert felmutatni, ha képzett és lelkiismeretes tanárok vezetik az ifjúságot.

Társházunkban is létezett a theologiai tanfolyammal egybekapcsolott tanárképző intézet; a hittanhallgatók, kiknek száma évenként nyolcz-kilenczre rugott, nemesak a hittudományokra, hanem mindazon ismeretekre képeztettek, melyeknek hasznát később mint tanárok veszik. Maga Kalazanczi szent József, dicső alapítónk is sürgette, hogy a pap-tanárok a világi tudományokban is jártassággal birjanak, mert kettős kvalifikációval ellátva könnyebben és eredménydusabban oldhatják meg a nevelés és oktatás fontos feladatát. Belátták ezt többen, a miért is már az 1665-iki „generalis congregatio“ intézkedik a rendi fiatalok nevelési módjáról, megszabja az előadandó tárgyakat és kijelöli az olvasmányokat. Ennél sokkal fontosabb Pirronus Károly János generalis által 1677-ben kidolgozott tanügyi szabályzat, mely „*Monita ac desideria paternae sollicitudinis a Carolo Joanne a Jesu Roma Religioni transmissa*“ czim alatt ismeretes. Ezen tanügyi szabályzat, melyben a rendi fiatalok nevelésének és tanításának fontos kérdései hosszasan fejtegettetnek, a latin nyelv helyes oktatását sürgeti. Beszédben és írásban a fősúlyt a nyelv kezelésére, a világosságra és a kellemes előadásra kell fektetni. A mester nagy gondot fordítson a helyes és hibátlan fordításra; sürgeti, hogy az elméleti oktatás összekapcsoltságát a gyakorlattal, „*docere magis per exempla quam per verba.*“ Ajánlja, hogy a tanárok előadás után, vagy az olvasmányok alkalmával buzdító beszédet tartsanak az ifjúsághoz, szeretettel és odaadással tanítsanak. Büntetést — ugymond — semmiféle sem rendelék el, meg vagyok győződve, hogy egyedül a szeretet és saját boldogulásunk vágya is elegendő buzdítás lesz eme szabályok megtartására. Az iskolák igazgatója csak tapasztalt, tanult és feddhetlen életű férfi lehet.

Az 1678-ki körlevélben kijelenti, hogy a rendbe való felvételre jelentkezők közül csak az alkalmasakat kell megtartanunk; a tanításnál tekintetbe kell vennünk az egyesek hajlamait is, s azt a methodust használjuk mindig, a mely örömet és gyönyört képes kelteni az ifjak szívében.

Foci János Ferencz generalis még behatóbban foglalkozott a rendi tanárképzés kérdésével, 1692-ben kibocsátott olvashatók azon utasítások, melyek Pirronus methodusát mintegy kiegészítik. „Az ifjúság haladásában tapasztalt hiányokat egyedül

a tanárok hibájának rójja fel. Kérlelhetlen szigoruan kell fellépni — ugymond — az oly tanárok ellen, kiknek nincs meg a kívánt képzettségök és buzgalmuk. Az ifjuság tanítása és nevelése legszentebb dolog, a melyhez illetéktelen, durva és tehetségtelen embernek nem szabad nyulnia!“ A mestereknek elengedhetlen követelményül állítja fel az erényre való hajlamot, a hivatást, a humaniorákban való teljes jártasságot, tehetséget és feddhetlen életet. „Inkább legyünk kevesen jók — írja — mint sokan haszontalanok, a kikben semmi fogékonyság sincs az erények és tudományok iránt.“ Áttér azután a rendi fiatalok oktatására. Ujra sürgeti a matematika szorgalmas előadását és a valódi filozofia oktatását. Böles utasításokat ad az iskolai és házi gyakorlatok készítésére, továbbá az irodalmi oktatásra. Elrendeli, hogy hetenkint minden tanárjelölt latin és nemzeti nyelven beszédet tartson, verseket írjon s a közös asztalnál szavalja el.

Ugyanezen rendfőnök a testi büntetést, a korbácsolást, vesszővel való ütést s főképen az arculütést, továbbá a kérlelhetlen vas szigorúságot határozottan elítéli és megtiltja.

Foci János Ferencz ezen tanügyi szabályzattal nem érte be, hanem 1694-ben ismét közrebocsátott egy, a piarista tanárjelöltek képzésére vonatkozó szabályrendeletet. E szerint a piarista növendékek a latin nyelv tökéletes elsajátítására naponként egy órát fordítsanak. A humaniorákban két évig képeztessenek, ezek mellett a matematikát és görög nyelvet is rendszeresen kell tanulniok. Ha ezen tárgyakból a szigoruan megtartott vizsgálatot kiállották, két évig a filozófiát, azután pedig három évig a theologiai és matematikai tudományokat tartoznak hallgatni. A vizsgálatok a rendfőnöktől deputált tanárok előtt mennek végbe. A filozofusok és theologusok nyilvános vitatkozásokat tartanak, s havonként akadémiával vagy drámai előadással lépjenek fel.

A rend generalisai által kiadott eme rendeletek az egész piarista rendre vonatkoztak és kötelezők voltak, mignem Mösch Lukács magyar alkormányzó 1695-ben adott ki a magyar piarista rend számára külön rendeletet ezen czim alatt: *Ordo studiorum in Vice-Provincia Nostra Hungarica*. „Ez a 18 pontból álló szabályzat — mondja dr. Takács Sándor — teljes világitásba helyezi a magyar piarista rend akkori tanárképzési rendszerét. Előírja az összes tanítandó tárgyakat, az olvasmányok és gya-

korlatok, a nyilvános vitatkozások, az akadémiák és a vizsgálatok rendjét; szól a használandó iskolakönyvekről, megszabja az előadási órák számát, a tárgyfelosztást stb. A tanításra nézve nem ír új methodust, hanem ugyanazt rendeli el, mely az összes piarista iskolákban divott.“¹

Ezen paedagógiai és didaktikai elvek voltak a mult században irányadók rendünk fiatalainak képzése körül. Ezen szellemben és irányban nevedektek fel mult századi elődeink, kik egyedül szent hivatásuknak élve műveltségök és tudományukkal megszerezték a köztiszteletet és becsülést s miután egy és ugyanazon szellem hatotta át rendünk összes tagjait, kivívták, hogy hihetetlen gyorsasággal terjedt el hazánkban.

Társházunkban a hittudományi intézet 1745-ben, a tanárképző pedig 1759-ben állított fel, mindkettő 1777-ben szűnt meg, illetőleg máshova helyeztetett át.

A professorium igazgatói valának:

Léday Lénárt	1759—61.
Piacsek Gyula	1761—62.
Lihán Pál	1762—63.
Tuschleitner Kajetán	1763—65.
Temlényi Remig	1765—67.
Petrik Károly	1767—72.
Volakó Márczel	1772—77.

¹ Dr. Takács Sándor. A főváros alapította budapesti piarista collegium története.

A társház folytatólagos története a XIX. században.

A piaristák a parochiát átadják a nagyváradai latin szertartásu egyházmegyének.

Rossz auspiciumok alatt köszöntött be társházunkba a XIX. század. A devalváció érzékeny veszteséget ejtett házunk alapítványi tőkén, a plébánia elvétele sok beneficium s stoláris jövedelemtől fosztotta meg, az 1811. évi tüzvész végveszélylyel fenyegetett bennünket, mindezek oly elszomorító jelenségek valának, melyek itteni existenciánkat erősen megingatták.

Mint már művem elején említém, 1720. év óta teljesítették elődeink e városban a lelkipásztorkodást, munkálkodtak egész lelki odaadással, Istenbe vetett bizalommal egy szebb jövő reményében az Urnak veteményes kertjében, megvetették oly hosszú számkivetés után a kath. egyháznak alapját, azt szilárddá tették, gondozták a kath. érdekeket, harezba álltak a kath. hívek polgári jogaiért, újból teremtették a kath. hitéletet és elég virágzó hitközséget.

Igaz ugyan, hogy a piaristák tulajdonképeni hivatása a nevelés és tanítás, de azért nem vontuk ki magunkat sohasem, valahányszor reánk mint lelkipásztorokra is szükség volt, hogy sok példát ne idézzek, csak azt hozom fel, hogy Pesten is a mult században egy darab ideig végezték a lelkési teendőket, Nagy-Károlyban pedig még jelenleg is reánk van bizva a kath. hívek lelki gondozása.

Nem egykedvűen hathatott tehát elődeinkre a hir, midőn a magy. kir. helytartótanács 1807. évi augusztus hó 9-én tudtul adta Egerváry Ignác rendőrfőnöknek, hogy első Ferencz király a piaristákat Debreczenben a parochia administratiója alól fel-

menti és Molnár József, zilahi plébánost debreczeni plébánossá, nagyváradai valóságos kanonokká és Szent Lászlóról nevezett kis-préposttá nevezte ki, melléje két káplán tétetvén. A templom, mely a királyi rendelet értelmében tényleg a piaristák tulajdonát képezi, a nyilvános istentisztelet czéljaira jövőben is szolgálni fog egy más templom hiányában, a nagyváradai püspököknek gondja leend, hogy a piarista rendfőnök az új plébánossal közös megállapodásra jusson a templom és egyéb teendőkre vonatkozólag. A mi egyházi szerek vannak, továbbra is a piaristák kezében maradnak, az új plébános a kis-prépostság jövedelmeiből köteles beszerezni mindazt, a mi csak szükséges az istentisztelethez. Elrendeli továbbá, hogy a piaristák engedjék át a parochiához tartozó földeket, Debreczen szab. kir. város pedig az új plébános és két káplánja részére a piaristák telkének tőszomszédságában kényelmes lakást építtet a patronatus czimén.

Minden részletesen le van írva azon contractusban, mely Molnár József és Egerváry Ignác rendfőnök közt kötött, s melyet itt közlök:

Contractus.

Inter Reverendissimum D. Josephum Molnár Canon. M.-Varadinensem, et Primum Civitatis Debrecinensis Parochum, et Successorem eius, et inter Adm. R. P. Piarum. Scholarum Praesidem Prilem Ignatium Egervári, Nomine eiusdem Instituti Provinciae Hung. Dum voluntate suae Maiestatis S. Iae Francisci I. Regis Hung. Apost. iidem Patres proprii Templi Usus eidem Reverendissimo D. Canonico, ac Parocho Debrecinensi, et eius Successoribus *donec necessitas postulaverit*, pro Spiritualibus obsequiis, et obligationibus Parochialibus peragendis concederent his conditionibus:

Uti Ecclesiae, Campanarum, Organi, seu quod nunc est, sive *Primo.*
hoc attrito erigendi, ita etiam Cryptae, et quaecumque ad Ecclesiam pertinent, eorum omnium proprietatem retinet retinebitque in posterum Ordo Noster; quam proprietatem ipsa quoque Benigna Resolutis Regia Numero II. ad nos spectare agnoscit, et tantum Usibus Parochi peragendorum Divinorum et Parochialium functionum sic deserviturum hoc templum nostrum declarat, sicut servit, et serviet Usibus Piarum Scholarum.

Usus, Campanarum pro absolvendis Divinis, et functionibus *Secundo.*
Parochialibus necessarium quidem agnoscimus, sed proventus inde enascentes, et in Futurum Collegio reservamus, tamquam e re nostra propria ad tenues Fudationis reditus sublevandos provenientes. Prout etiam proventus Cryptae Collegio cedent.

Usus Templi Dno Parocho concessus trahet secum obligationem *Tertio.*

illam, ut templum tam interne, quam externe, quoties quinque necessarium erit, reparari, (uti etiam turres) in albari, emundarique curet.

Quarto. Pari modo, si campanae ruptae transfundantur, vel Organum destructum noviter sit erigendum, sumtus feret Praepositura S. Ladislai minor, cum tam Organum, quam Campanae, inter Materialia Ecclesiae pro peragendis Divinis Officiis requisita debeant referri, cuiusmodi Materialium procuracionem Numerus I. Benignae Resolutionis Regiae assignat fundo dictae Praepositurae.

Quinto. Candelas quoque, thus, vinum, oleum, intellectis huc etiam hostiis, ex eiusdem Praepositurae proventi ad communem Usus tam D. Parochi, et Capellanorum, quam Patrum Collegii Scholarum Piarum comparanda praescribit eadem Benigna Resolutio Regia Num. II.

Sexto. Non secus etiam Templi Servitores, uti sunt: Cantor, Aedituus Scopatrices communes utrique parti sint. Et quorum ex his usus quotidianus in Templo est, prout Aeditui: ille quotidie tam D. Parocho, et Capellanis, quam Patribus Collegii praestandorum obsequiorum ad determinatas horas obligationem habebunt. Determinatio horarum Aedituo ab utraque parte dicitur. Expensas in mercedem Templi servitorum supportandas mandat eadem Benigna Resolutio Regia Num. I. et II. eidem Praepositurae Minori S. Ladislai.

Septimo. Omnis sacra Templi suppellex, uti sunt: Sacra vasa, Ostensoria, calices, cruces, instrumenta cuiuscunque generis, et pretii; item qualescunque Sacrae vestes, ex materiis vel lana, linore apparatus, vel quaevis tegumenta, quibus Collegii Patres uti sunt, vel utentur, ad eos in posterum quoque pertinébunt. Dominus vero Parochus omnia huius modi sacra vasa, et vestes, aut instrumenta cuiuscunque Nominis, usus, formae, procurabit pro suo, et Capellanorum usu ex Beneficio toties dictae Praepositurae tam nunc ab initio, quam futuris temporibus semper Uti Benigna Resolutio Regia constituit Num. II.

Octavo. Atque ut omnis collisio inter patres nostros, et D. Parochum, ac Capellanos praecaveatur circa functiones quasvis Spirituales, prout in Benigna Resolutione Regia Num. II. animadvertitur, in distinctis Sacristiis, quae ab utroque templi latere erunt, conservabuntur eadem Sacrae vestes, et vasa. Nec ius unquam in huius modi res praetendent partes; sicuti neque in quasvis alias, quae alterutri parti undecunque tribuentur, donabuntur, aut iam tributae, vel donatae sunt.

Nono. Ad mutuam confidentiam inter D. Parochum, et Patres Collegii promovendam, alendamque, atque etiam ad prospiciendum parsimoniae sumptum, qui in novam Sacristiam, secundum Benignae Resolutionis Regiae Num. II. ad alterum Templi latus erigendam impendendi essent, cedit Institutum nostri Praeses Provincialis pro Sacristiae usu, duarum fenestrarum semicircularium cubile, quod est infra Bibliothecam Collegii, maxime ob respectum Reverendissimi D. Canonici, et Primi Debrecinensis Parochi, cum quo praesens initus est contractus vim secuturis quoque temporibus habiturus.

Claves ad aperiendam templi portam; item ad aperiendum *Decimo*. Tabernaculum tam D. Parochus, quam Collegium suas habebunt, ut pars utraque, dum necessitas postulaverit, in promptu iisdem uti possit. Sacristiae tamen quaelibet pars non nisi usibus suis applicitae unam clavim habeat ad manus, non vero alterius.

In celebrando Testo S. Fundatoris nostri Josephi Calasantii, *Undecimo*. item in solemnitate Dedicationis, et Patrocinii Templi nullum nobis ulla ex parte ponatur impedimentum, quominus haec Festa pro more Instituti celebrare possimus hora 9-a. Si quae praeterea a solennitates nobis usitatae, aut sacra cantata, uti sunt: Invocatio Divini Spiritus principio Scholasticarum Praelectionum, vel in fine earundem cum Ambrosiano hymno Gratiarum Actio absolvi solita, vel si quae alia, sive fundata, sive demandata, vel quaecunq; deinceps emergentia absolvenda erunt, nullo pacto impediamur.

Unum sacrum pro studiosa Juventute tam diebus festis, et *Duodecimo*. Dominicis, quam diebus Scholasticis certa, ac determinata hora celebrabimus. Reliquiorum sacerorum celebrationem ad nullas horas assignatam Nostri Patres habebunt.

Ezen contractus értelmében a piaristák, míg a szükség kívánja, átengedik templomjukat a plébániának bizonyos fel-tételek mellett, jelesen a templom, harangok, orgona és kripta továbbra is a rend tulajdonát képezik, a mint a királyi elhatá-rozás is a rendhez tartozónak vallja; a harangozás és kriptából befolyó jövedelem jövőben is a társházat illeti.

A templomot a használat fejében a plébános köteles kívül-ről és belülről tataroztatni, meszeltetni és tisztíttatni; hasonló módon, ha a harangok eltörnének, az orgona elromlana a pré-postság jövedelméből fognak kijavíttatni vagy pedig újak beszereztetni.

A királyi rendelet szerint a kis prépostság fedezi az összes folyó kiadásokat u. m. beszerzi közös használatra a gyertyákat, tömjént, bort, olajat és ostyákat.

A kántor és egyházi a piaristákat is köteles kiszolgálni, fizetésöket azonban a plébánostól kapják.

A szentedények, kelyhek, feszületek, monstranciák, melye- ket eddig a piaristák használtak, jövőben is tulajdonukat képezik. A plébános újakat fog beszerezni.

Az összekocczanások elkerülése végett még egy másik sekrestye építendő; a templom és tabernaculumhoz mindkét félnek lesz egy-egy kulcsa.

Végre a piaristák kikötik maguknak, hogy kal. szt. József, a templom dedicatiója és védőszentjének ünnepén, valamint az

iskolai évet megnyitó és bezáró napon tartandó szent-miséét 9 órakor mondhassák. A tanuló ifjuság bizonyos meghatározott órában hallgat szent-miséét; egyébiránt a piarista áldozópapok bármely órában végezhetik ájtatosságukat.

Az 1811. évi nagy tűzvész.

A plébánia átadása és devaluatio folytán elszegényedett társházunk nehéz megpróbáltatásoknak volt kitéve 1811-ben, mert ezen évben borzasztó tűzvészek pusztítottak Debreczenben. Legiszonyubb volt az, mely április hó 3-án egész erővel tört ki és Szent-Anna-, Varga-, Miklós- és Váradi-utczákat romhalmazzá tette. Ekkor égett le templomunk, társházunk, iskolánk, a tápnevelde, magtár, istálló, cselédlakás, mosóház a sok házi szerrel együtt, szóval mindenünk martalékul esett a garázdálkodó elemnek.

Álljon itt Gabrich István, piarista tanárnak ezen tüzesetről irt latin versecskéje:

Aprilis mensis lux tertia, tristis, acerba,
 Urbs Debreczina, tibi tum lacrimosa fuit,
 Ad Czegléd dictam portam proruperat ignis
 Hora bis sexta lucis,
 Idem constiterat postquam pars tertia clarae
 In cineres urbis denique versa fuit.
 Specto per plures nostras hinc inde fenestras :
 Cunctaque, quae video, paene caminus erat.
 Annae conflagrat templum, domusque Piorum
 Patrum, haec principio corripit ignis abhinc
 Conflagrare scholae, tum cuncta domestica nostra
 Ardere incipiunt tecta.
 Aedes Districtus Tabulae consumta, caminos
 Tantum commonstrat : Varga platea jacet.
 Franciscanorum templumque, domusque, platea
 Miklós, trans fossam pauperis ipsa domus,
 Et templum flammis haec consepulta jacebant
 Omnia, quinque horis facta fuere cinis.
 Ter denos homines, et octo sustulit ignis :
 Quis pecudes omnes connumerare queat ?

Azok közül, kik a tüzkárosultak könnyeit adományaikkal letörölni igyekeztek, legelsők közé tartozott Miklósy Ferencz,

nagyváradai püspök. Ez 5 ezer frtot és 2 száz köből gabonát küldött a városi magistratusnak a szegények közti kiosztás végett; ezen összegből 3 ezer a reformátusoknak kétezer pedig a katolikusoknak jutott, a gabonát megfélezték.

A nagylelkü püspök társházunknak is küldött kétezer frtot és 60 köből gabonát, a nagyváradai kanonokok szintén nem feledkeztek meg rólunk; sokat segített rajtunk pénzzel és élelmi szerekkel Molnár József, kis-prépost és helybeli plébános is.

Miután templomunk teteje és ablakai megégtek, a boltozat pedig bedőléssel fenyegetőzött, a plébános egy darabig a kath. temetőben levő kápolnában, azután pedig a nemzeti iskolának egyik, e célra berendezett termében végezte az istenitiszteletet.

Óriási munka nehezedett Preszburger Ferencz házfőnök vállaira, kinek jelentését alig kapta meg Bolla Márton, rendfőnök, máris május hó 24-én személyesen jött le, hogy meggyőződést szerezzen a pusztulás nagyságáról és ahhoz képest gondoskodjék és intézkedjék a legszükségesebb teendőkről. Innen hazatérve, azonnal a helytartótanácshoz fordult a szükséges segedelemért. A helytartótanács intézkedése az volt, hogy a rend állítsa helyre a házat, a város pedig a templomot és iskolát. A városnak annyira igénybe vett áldozatkészsége az előbbeni teljesítette ugyan, de az utóbbit nem eszközölte: azonban a gymnasium igazgatójának sürgetésére a helytartótanács 6086 frtot utalványozott még ugyanazon évben az iskola épületeinek helyreállítására, megbizván az igazgatót, hogy a szükséges intézkedéseket mielőbb tegye meg.

Preszburger Ferencz házfőnök a kemény tél daczára késedelem nélkül elment Tokajba, hogy megsürgesse a szükséges faanyag elszállítását; tekintve azonban a zord időjárást csak márczius havára volt a szállítás eszközölhető, a midőn is Szabolcs- és Bihar-vármegyék átérezve a szerencsétlen helyzetet, minden fuvarbér nélkül tették szives ajánlatukat, sőt az új házfőnök Hegyi József kérelmére e két megye még a hozzátartozó melléképületekre való gerendákat is utalványozta. A két főépület a templom és társház tetőzete elkészülvén, a gymnasium épületének fedelére faanyag nem maradt, s ez okból egyideig a tanulók társházunkba jártak az előadásokat hallgatni, míg Baehér Márton kir. tanácsost ujjalag kérte a házfőnök a segélyért, s ez azonnal ingyen szállítottatott épületfát s cserépmennyiséget Nánásig, innen pedig a hajduvárosok

áldozatkészségéből ingyen szállították a helyszínére. De még ekkor sem tellett ki elégséges anyag az építéshez, s hogy segítve legyen a hiányon, s ne kelljen a könyörületes hatóságot tovább is még zaklatni, istállónk tetejét bontották le s a gymnasium fedelére használták fel. Az iskolai épület helyreállítása csak 1812. évi április 21-én fejeztetett be és a helytartótanács rendeletéből a tanítás ugyanekkor a jelentkező ifjúsággal megkezdett.

A helyreállítási munkálatok oly gyorsan haladtak előre, hogy a többi épületek is még az 1812. évi tél bekövetkezése előtt fedél alá kerültek.

Mily borzasztó pusztulást vitt véghez ezen tűzvész, megtudjuk, ha végig lapozzuk az akkori számadásokat; ezek szerint a restaurálási kiadások 1811. évi április hótól kezdve 1812. évi szeptember hóig 26018 frt és 26 krra rugtak. Ezen kiadások fedezésére egyedül rendünk adott a központi pénztárból két év lefolyása alatt 26760 frtot; azonkívül nem hiányoztak egyes nagylelkű adakozók sem, így például a kerületi tábla 500 frtot, Simonffy Sámuel tanácsos 100 frtot, Kállay szabolcsi alispán 200 frtot, Reviczky Mihály 100 frtot, Reviczky László 100 frtot, Miklósy nagyváradai püspök 2000 frtot, Rehaller nagyváradai kanonok 100 frtot, Hohenzollern herceg 100 frtot. Tokody nagyváradai kanonok 100 frtot, Miklósy nagyváradai püspök újból 1000 frtot, Csáky gróf, esztergomi kanonok 500 frtot adományozott.

A kisebbszerű restaurálási munkálatok az 1813. évben folytattattak, július és augusztus hónapokban templomunk külső falai hozattak rendbe, az oldaloltárok fülkéi pedig újból bevakoltattak és bemeszeltettek a városi magisztratus nagylelkűségéből. A házfőnök ugyanazon évben befestette a szószéket Molnár József, debreczeni prépost-plébános költségén, a kórusra vezető lépcsőt pedig, mely a tűzvész alkalmával tönkrement, a városi magisztratus csináltatta meg.

A gymn. épületre a bádogkereszt okt. 13-án a 33 fontos harang pedig ugyanazon hó 21-én tétetett fel az iskolai toronyba.

A házfőnök az 1814. évben négy harangot hozatott Nagyváradról, melyeket Horner Henrik öntött, s miután helybeli mesteremberek az állványokat elkészítették, márczius 3-án a toronyba felhuzattak. A legnagyobbik 818, a második 552, a harmadik 261, a negyedik 130 fontos volt. Ezen harangok

nagyobbrészt a tűzvész alkalmával leolvadt harangok anyagából öntettek a romok alól összegyűjtött anyag 1397 fontot nyomott, a többi 348 fontot a harangöntő adta hozzá. Ezen négy harang és a gymnasiumi csöngettyüért fizetett a házfőnök 1382 frtot. Az összeghez járultak Schmidt Péter kereskedő, ki végrendeletileg 500 frtot hagyományozott, Molnár József, prépost-plébános 900 frtot adományozott, 300 frt közadakozásból folyt be a Szt.-György napi vásárkor.

A legnagyobb harang Szent-Anna, a második Szent-József, a harmadik Péter apostol, a negyedik nep. Szent-János nevére van felszentelve, mindegyiken az illető szentnek képe látható.

A piaristák és parochia birtokviszonyainak rendezése.

Még ki sem heverte társházunk a tűzvész okozta károkat, még fel sem lélekzett a házfőnök a fáradságteljes restaurálási munkálatokból, máris újabb és nehéz küzdelmek merültek fel a piaristák és parochia birtokviszonyainak rendezése körül. Nem volt elég, hogy társházunk a plébániai stoláris jövedelmek elvesztésével nagyon is megkárosult, hanem kerülő utakon még szerzeményi vagyonunkban is megrövidíteni szándékoztak.

Az új plébános, ki legfelsőbb rendelet szerint ezután mindig egy nagyváradai kanonoki stallum és a Szt.-Lászlóról nevezett furtai kis-prépostság dús jövedelmeit élvezi, rendezni akarván a parochiális beneficiumokat, folyamodott a városi magistratushoz, hogy a megállapított deputatumon kívül a piaristák földjeiből még 12 köblös föld hasittassék ki a plébánia számára. A tanács ezen kérésre 1817-ben decz. 1-én 7204. sz. a. kelt határozatában a piarista földeket postfundualisoknak — extravillanus — nevezi, s miután a piarista parochusoknak sem adott a város a nyolcz beltelek után járó külső földet kívül más földet, következteti, hogy a gazdagon javadalmazott új plébánosnak sem köteles adni. Ime az érdekes levél szóról szóra :

A fojó esztendőben Junius 13-án költ betses levelére a Fő Tisztelendő Urnak, mellyben a Méltóságos Tinniai Püspök és Nagyváradai Püspökség Vicariussa Gróf Csáky László Ur ő Nagysága ezen ide vissza rekesztett eredeti

Levelének közlése mellett a Parochiale Beneficiumokat, melyeket 1784-ben az akkori Magistratus a Tisztelendő Piarista Uraknak, mint az Ecclesia akkori Administrato-
rainak segedelmül ajánlott, és a melyeket 1792-ben a Magistratus és Communitás bizonyos praecautiók mellett ugyan csak az említett Piarista Urak számára kiadattni rendelt, úgymint 12 öl tüzi fát, 12 szekér szénát és 24 Pozsonyi mérő kétszeres éleket a Fő Tisztelendő Plébános Ur, mint a Tisztelendő Péter Piaristák Urak hivatalbéli Successora részére ugy szintén a Kántor és Egyházi részére is a két szekér szénát, hat öl fát és hat köböl kétszeres éleket a fojó esztendőbeli November első napjától kezdvén kiadattuk, a mint azon kitett Naturálékat a Sallarialis statusba is valósággal beiktattuk.“

„A mi pedig a szántó földet illeti, a város P. P. Piarista Uraknak a ház után való földön kívül egyéb földet se nem ígért, se nem adott, de külömben is Fő Tisztelendő Ur administratiója alatt lévő Parochia az ő felsége kegyelmességéből nevezetes jövedelemmel lévén dotálva, arra sem a Fő Tisztelendő Urnak sem hivatalbéli successorainak szüksége nem lesz. Egyszersmind ezennel azt is kinyilatkoztatjuk, hogy a Tisztelendő P. P. urakhoz is valamint eddig, ugy ezután is a környülállásokhoz képest szivességgel és segedelemmel lenni meg nem szününk, kik egyébiránt különös Tisztelettel maradtunk a Fő Tisztelendő Prépost és Plébános Urnak igaz köteles szolgálai. Szabad királyi Debreczen Várossa fő Birája, Polgár Mestere és Tanátsa. Debreczenben Deczember első napján 1817-ben.“

Az ügy azonban nem maradt ebben a stadiumban, mert gróf Csáky László, tinnini püspök, nagyváradí nagyprépost és püspöki helynök a magy. kir. helytartótanács rendeletére 1818. évi május hó 23-án kelt levelében egész határozottsággal sürgette a városi magistratusnál, hogy azt a 12 köblös földet, melyeket a piaristák Temlényi Rémig házfőnök által 1782-ben készített hivatalos fassio szerint mint parochusok birtak és még jelenleg is jogtalanul lefoglalva tartanak, vegyék el tőlük, miután a plébania administratiója alól már fel vannak mentve.

A püspöki helynök még ugyanazon évben azt is sürgette, hogy a Rozgonyi-ház, melyet a város az új plébánosnak lakóhelyül engedett át, szűk és kicsi lévén bővítették meg a mellette fekvő piarista bérházzal cserében azon fundusért, melyet a város királyi rendeletre 1716-ban a mostani templom nyu-

goti oldalán eredetileg plébániaháznak átadott s melyet a piaristák kőfallal bekerítve szintén lefoglalva tartanak, végre a magy. kir. helytartótanács rendeletére egy vegyes deputatio kiküldését kérelmezi.

A deputatio 1819-ben május 5-én csakugyan összeült a plébániaházban. Tagjai voltak: Molnár József, kis-prépost, debreczeni plébános, Németh József, nagyváradai kanonok, Reviczky Gábor, polgármester, Tikos István, városi tanácsos, végre a piarista házfőnök. A házfőnök mindjárt a gyűlés elején kijelenté, hogy érdemleges tárgyalásba nem bocsátkozhatik, mert neki a rendfőnöktől felhatalmazása és utasításai nincsenek. A földekre vonatkozólag azonban már most is mondhatja, hogy azok elvétele minden méltányosság és jog ellen volna, miután földjeinket kezdettől fogva mint postfundualisokat, s nem mint parochialisokat birtuk; sőt inkább lelkiismeretben köteles volna a város nekünk a nyolcz beltelek után még járó földet kihalászni és átadni. Midőn pedig erre Temlényi Remig piarista plébános hivatalos fassiójára hivatkoztak, a házfőnök rögtön kész volt a válaszszal. Igaz ugyan — ugymond — hogy Temlényi Remig piarista plébános 1782-ben tartott kánonikai vizitatio alkalmával az ondódi földeket a plébániához tartozóknak vallotta hivatalos fassiójában, ezt azonban valószínűleg azon okból tette, mivel II. József idejében a szerzetesek birtokai veszélyeztetve voltak, de már 1788-ban tekintve, hogy a nyolcz beltelek után nem 12, hanem $17\frac{1}{2}$ nyilas külső földbirtok járt volna, mint postfundualis és nem parochialis földnek kérték kiegészítését, megjegyezvén, hogy a mennyiben az ondódi földek már mind más polgárok közt kiosztattak volna, az ugynevezett Béres földekből vagy „Szepesi Kaszálón“, a hol már ezelőtt kaszálót birtunk, kárpótoltsanak. Végre megszívleléscül a deputationak főlemlité házfőnök, hogy az ondódi 12 nyilas birtok a helyes számítás szerint tulajdonképen csak 8 nyilast vagyis 72000 négyszöglet teszen, miután pedig a municipalis törvény szerint 4224 négyszög ölnyi beltelek után, a mennyit a miénk az akkori felmérés szerint kiteszen, 158400 négyszögöl külső telek, tehát $17\frac{1}{2}$ nyilas felel meg, esnék még $9\frac{1}{2}$ nyilas házunkra; kérelmezi inkább ezen birtok kiadását. A deputatio erre nem lévén elkészülve, az első tárgyalás eredménytelenül elmaradt.

Bérházunk eladására vonatkozó felhatalmazás 1819. évi

szeptember hó 29-én érkezett meg Bolla Márton rendfőnöktől. Alig értesültek erről a deputatusok, már október hónapban ismét értekeztek a házfőnökkel bérházunk átengedése fölött. A házfőnök kijelenté, hogy a bérház és a hozzátartozó kertért 5000 frtot kér conventios pénzben, a deputatusok elrémültek ezen magas összegtől, s inkább a Rozgonyi-háznak emeletre huzását indítványozták, mintsem az alkuba boesátkozzanak. Miután azonban Szent-Iványi József, ezen ügyben kirendelt királyi biztos a piarista bérház megvétele mellett nyilatkozott, a városi magistratus, melyet Nagy-Váradról erősen sürgettek az ügy mielőbbi lebonyolítása végett, a következő hosszú felterjesztést intézte a biztoshoz:

Tekintetes Assessor és Királyi Commissarius Ur!

A közelebbi mult September 28-kán a felől tettünk Tudósítást a Tekintetes Királyi Commissarius Urnak, hogy a mostani interimális Parochia bővítése végett proiectumba tett s a T. P. Piarista Urak birtokában levő kis Ház épülettyének, és Telekjének által engedése, ugy szintén a kérdésben levő 12 köblös földnek vissza eresztése eránt próbálandó alkudozás, és egyezés végett kirendelt Deputatusaink hivatalosan jelentették előttünk, hogy kiküldetéseink czéljának elérésére nézve még akkor semmi lépést nem tehettek, mert a T. P. Rector Ur sem egyikre, sem másikra nézve még addég meg hatalmazva nem volt.

A következő Octóber Hónap 7-ik Napján értésére adván a T. P. Rector Ur fellyebbemlített Deputatusainknak, hogy már a plenipotentiája a Fő Tisztelendő Provincialis Urtól megérkezett, Deputatusaink azonnal bementek hozzá, és ki küldetéseink czélját elő adván, elsőben is a kérdésben lévő Kis Ház épülettyének ára eránt értekeztek, melyre midőn a Tiszdó P. Rector Ur a Fő Tiszdó Provincialis Urtól vett utasítás szerént ugy nyilatkoztatta ki magát, hogy azon kis Házat, Telekjével, és kis kertjével együtt kész a T. P. Piarista Urak részéről 5000 Conventios frtért oly móddal által engedni, hogy az árrát ne fizesse meg a város, hanem csak contractust adgyon rolla, és 6 per centum interest fizessen tőlle, azon kívül jövedőbe a Város provideálja keritással, a mi Deputatusaink azt az ellenvetést tették, hogy felsőbb rendeletek szeréntis Parochiának való fundust a T. P. Piarista Urak a magok Telekjéből tartoznának adni, következésképpen a kérdésbe levő Kis Ház Telekjéért a Város semmisen tartozik fizetni, mivel ez annak helyébe csak tsere formán jönne; maga

pedig az épület a mely különben is a régiség miatt elsoványodott a kijelentett summának tizedrészét sem érné; kérték azért a T. P. Rector urat, hogy a czélhoz lehető kérdésre nézve egyenesebb nyilatkozást tenne. De T. Rector ur azt declarálta, hogy a Teleknek esere formában leendő által engedéséről még csak szó sem lehet, mert a Templom mellett Nap nyugott felől lévő üress helyet a Collégium magának nem is tartya; s mivel azon üress hely minden haszon nélkül ott áll azért a Collégium ama hasznos Telekjét cserébe nem adhattya; nemis adgya, hanem szükséges, hogy a kérdésbe lévő kis Telekjével együtt vevődgyön alkuba, egyszersmind jelentette, hogy a kimondott árrából még valamit kész lészen elengedni, a 12 köblös föld eránt pedig azt declarálta, hogy ez eránt semmi utasítása nincsen.

Erről a kirendelt Deputatio október 9-én hivatalos jelentést tevén, nekünk pedig az ohajtott czélnak elérésére szívünkön feküdvén a Parochia állapottyára tartozó actak szerént a Tártya időről időre lett folyamottyanak leírása, és ahoz képen tett Törvényes megjegyzések mellett, az említett Deputatiót újra kiküldöttük a végett, hogy capacitálván a T. P. Rector urat a felsőbb rendelések szerént a barátságos egyességet ismét próbálja meg, és igyekezzen arra vonni, hogy a mind a Templom mellett lévő üress hely, mind a Piarista Urak kérdésben lévő Telekje mérettessen fel, a kis Ház épülettye betsülődgyön meg, és a Deputatio ezen munkálkodásról Protocollumot készítvén, azt a T. P. Rector urral is, mint Plenipotentiariussal subscribáltassa.

Ezen utasítás mellett tehát a többször említett Deputatio ismét ki menvén, ámbár mind azokat az indító okokat, mellyek a Protocollum Extractus formába elibe adott utasításban felhozodtak a Tiszt. P. Rector ur előtt szóval előadta, és azoknál fogva a barátságos egyesség megkészlését eszközölni kívánta, mindazáltal ez uttal is a kiküldtetésének czélját el nem érhetette; mert a T. P. Rector Ur valamint october 7-kén, ugy most is azt declarálta, hogy a Fő. T. Provincialis Urtól vett Instructiótól el nem állhat, és sem a Teleknek esere formába leendő által engedésébe sem a szántó föld vissza eresztésébe nem bocsátkozhatik, hanem mind okainkat. mind gondolkodásunk módgyát legelső postán megírja a Tisztelt Provincialis urnak. Egyéb eránt pedig sem a Telek felmérését, sem a Ház épülettyének megbetsültetését meg nem engedte, sem pedig a Deputatio Protocollumát nem subscribálta, a mint ezek a Deputatio által írásba beadott s hiteles párba ide rekesztett hivatalos jelentésből és azt megelőzőtt Protocollum Extractusból bővebben megtettzenek.

Ezen most mondott *Protopcolli extractust*, mellyben a Város részéről előforduló törvényes erősségek elő adódnak méltó figyelemre vévén a Tekintetes Királyi *Commissarius Ur*, méltóztasson magából a dolog folyamottiyából is meggyőződni a felől, hogy mi a Parochiára nézve érkezett felsőbb *Rendelések*hez képest, a fentemlitett kis ház épülettyének parancsolt megvétele és a *Piarista Urak* birtokában levő 12 köblös földnek a fő *Tiszdó plébános ur* részére való által adása eránt kivántató alkudozásoknak s egyességnek végre hajtását nem hogy huzni, halasztani kivántuk volna, sőt inkább a város tetemes sérelmével is egész készséggel igyekeztünk a dologba véget érni, de szándékunknak és czélunknak elérésében egyedül a *T. P. Rector* urnak azon maga vonogatása miatt szenvedtünk akadályt, melly szerint a Fő *T. Provincialis Urtól* vett *instructionál* fogva meglévén szorítva, sem a kérdésben levő kis ház telekjének az *articularis* helyyén csere képpen való által engedésebe, sem azon ház épülettyének megbetsüllésébe, vagy illendő árrának meghatározásába, sem a 12 köblös földnek által adásába, sem pedig a közte és a *magistratualis Deputatio* közt előfordult költsönös munkálkodásról megkivántató *Protopcollum* subscribálásába tellyességgel nem bocsátskozott; holott pedig mind a *Generalis Vicarius* ő Nagysága által 1818 ban Május 23-án tett *proiectum*, mind a Nagyméltóságú *Helytartó Tanátsnak* arra jött rendelése szerint, az volt utasításul adva, hogy a *Piarista Urak* a kérdésben levő kis ház telekjét tartoznak a fellyebb irt és kőkerítés által a *Piarista Urak* birtokában levő *Parochialis fundushoz* foglalt *articularis* helyért cserébe minden fizetés nélkül által engedni, és a 12 köblös földet is, mellynek haszonvétele ugy adodott volt által segedelmül mint *Parochia administratorainak*, hasonló képpen tartoznak a mostani *Parochus Urnak* által bocsátani. A mint hogy éppen a most előadott ajánlásoknál, és feltételeknél, s az azokhoz képpen tett felsőbb rendeléseknél fogva egyedül a felsőség eránt való engedelmességből bocsátkoztunk alkudozásba, és a mostani *interimalis Parochia* bővítése eránt tett *proiectumok* előmozdításába.

Mivel azonban most több rendbéli próbatételek után is láttyuk, és azt tapasztallyuk, hogy a *Tiszdó P. Piarista uraknak* magok vonogatása miat a Felsőség parancsolatyanak ezen az uton, a város *praciudiciuma*, és tetemes kára nélkül, a melly pedig éppen a Méltóságos *Generalis Vicarius* szándéka és egyenesen a Felsőség *intentioja* ellenére esne eleget nem tehetünk, annak okáért, hogy mind az ő Felsége *Kegyelmes* kívánsága telyesedhessen, mind pedig a város *praciudiciuma*, és nagyobb nagyobb

terheltetése és kára ugyan csak az ő Felsége K. akaratyához képest elhárítható: gondolóra vévén különösen azt is, hogy a mennyiben már eddig a Rozgonyi háznak mint interimáliter assignált Parochialis lakó helynek megépítése került, a mennyi még annak proiectumba lévő toldására nézve, a kérdésbe lévő kis házért a Piarista Urak kívánsága szerint fizetni kellene, és a mennyibe még azon felül annak fojtába való felépítése kerülne; amnyi költséggel a Felsőség által parancsolt új parochialis házat igen fel lehet építeni; e mellett pedig e szerint az a haszon is háramlik a Városra, hogy egy nevezetes Quártély háza is megmarad, mellynek különben is nagy szükébe van, ezenel declarályuk, hogy a többször említett articularis helyet, a melly tudni illik az 1715-ik Esztendőbéli 108-ik Törvény czikkelyéhez képest a hiteles párba ide reszkesztett irásba levél szerint 1716-ik Esztendőben september 20-án és 23-ik napján akkori Cardinalis Kalocsai Ersek és Váradi püspök Nagy Méltóságú Gróff Csáky Imre ő Eminentiája által kirendelt Méltóságos Deputatio jelenlétében az Anna utcai déli soron való szegleten kimutatódott, s mind hosszúságában, mind szélességében 40 ölnyre, az ő Eminentiája tökéletes megelégedésére kiegyeztetett, s a melly az idezárt felmérés szerint 567 □ólet teszen, készek vagyunk a Nagy Méltóságú Királyi Helytartó Tanács által ratificált Rajz és Proiectum szerint új parochialis házat építeni, és különben is Városnak elég materialéja lévén készen, a következő tavasszal mindgyárt egész erővel hozzá fogatni, addig pedig míg ezen új parochia egészszen felépülhet, az úgy nevezett Rozgonyi házat, (mellyet a választott hites Communitás megegyezése nélkül különben sem lehetne a várostól elidegeníteni) a Főtisztelendő Plébános urnak interimáliter lakó-helyül oda engedgyük. Hogy pedig ezen declarationk arra ne magyaráztathasson, mintha ez által csak a Felsőbb parantsolat végre hajtását szándékoznánk hátráltatni vagy elmellőzni; arra nézve ide rekesztjük a most effective készen lévő materiálék mennyiségét, mellyből méltóztatik a Tekintetes Királyi Commissárus Úr által látni, hogy a magunk meg határozása valóságos fundamentumon épül, és annak a jövő tavasszal minden bizonynyal megakarunk s meg is tudunk felelni. Megjegyeztetni kívánjuk mind az által azt is, hogy ezen mostani cselekedetünk, melly a Felsőség parantsolattya eránt tartozó engedelmességből származik, a város Törvényes jussainak és hazai Törvényeknek nevezetesen az 1715-ik Esztendőbéli 108-ik év az 1791-ik Esztébéli 26-ik Törvény Czikkelyének semmi esetben se praecipuálhasson.

A mi pedig a kérdésbe lévő 12 köblös földet illeti,

maga a Méltóságos Generalis vicariatus a fellyebb említett, s in forma Extractus párba ide kaptsolt proiectumában s respective Relatiójában megcsméri; sőt régi P. Piarista Temlényi Remigins ur vallása által bizonyította azt, hogy a T. P. Piarista Uraknak (mint a kik különben is eleitől fogva ugy jöttek ezen városba mint R. Catholica Parochia administratorai) egyedül ugy adodott 12 köblös föld segedelmül a Város részéről mint Parochia administratoroknak, és hogy azon 12 köblös föld most is birtokokban vagyon. és hogy elvétetődven már töllok a Parochia administratiója azon föld a szerzetet már semmi képpen nem illeti. A Generalis Vicariusnak ezen proiectumát a Nagy Méltóságú Magyar királyi Helytartó Tanács is méltóztatott helybe hagyni; midőn azon proiectum s Relatio leküldése mellett azt rendelte, hogy a szerént az említett föld dolga is, a földek követtyei által barátságosan intéződgyön el. Mint-hogy tehát a Tisztelendő Piarista Urak a Felsőbb rendelkezéseknek ebben a részben sem engednek; a Város pedig ugyanazon egy titulus alatt két féle földet nem adhat, de szerzett is a Törvények rendelése és a maga constitutioja ellen nem birhattya, annak okáért erre nézve is kívánván mi a Felsőség Rendellése eránt a fellyebb kitett Törvényes cautela mellett engedelmeskedni, azon 12 köblös földet a Fő Tisztelendő Plébános ur részére pro resignato declaráljuk.

Ezek szerént Nagy Tisztelettel kérjük a Tekintetes Királyi Commissarius Urat, méltóztatson a fellyebb elő adott declarationkat elfogadni, és annak uttyán maga részéről is elő mozdítani: kik egyéberánt különös Tisztelettel maradunk

A Tekintetes Királyi Commissarius Urnak
Debreczenben November 22-én 1819.

alázatos szolgálai

*Szabad Királyi Debreczen
Városa Fő Birája, Polgár
Mestere, és Tanáltsa.*

A magistratusnak ezen terjedelmes felterjesztése egy cseppet sem tántoritotta el a kir. biztost kimondott határozatától, hanem inkább a piaristák álláspontjára helyezkedve ujból sürgette a magistratusnál, hogy okvetlenül vegyék meg a piaristák bérházát és bővítsék meg a plébániaházat; végre hosszas huzavona után létesült az alku, mely szerint a város a piaristák bérházáért 3333 frt és 20 krt fizetett.

A mi pedig a 12 köblös földet illeti, Szent-Iványi József, kir. biztos hiteles okiratok alapján kimutatta, hogy azon földet, melyeket a piaristák birnak, a múlt században hosszas küzdelem és utánjárás mellett az általuk saját pénzükön szerzett nyolcz beltelek után kapták, ezekből őket kiforgatni nem lehet. Mint plébánosok sohasem kaptak földeket, jóllehet a Forgács-féle commissio 1774-ben a piarista plébános kérvényére úgy vélekedett, hogy 12 köblös föld teljes méltányossággal adható a parochiának, de esakis vélekedett, mert nem adta meg. A piaristák akkor még a zeleméri pusztának haszonélvezői lévén s ezáltal elég jólétnek örvendvén, a plébánia számára a földet többé nem sürgették. Egyébiránt maga a magistratus is elismeri a piaristáknak tulajdonjogát földjeikre nézve, midőn ugyanis Temlényi Remig 1788-ban a nyolcz belteleknek megfelelő külső földeket kért, a magistratus a kérvény hátára ezt írta:

„Ház után való föld vagyon assignálva a Tisztelendő P. P. Piaristáknak tízenkét nyilas, a többi ház után való földek mind kivagynak osztva, és így nintsen honnan adni. Debreczini ex sessione 5-a Martii 1788;“ végre a magistratus 1817. évi december hó 1-én Molnár József, kis-prépost és debreczeni plébánoshoz intézett levelében újból egész határozottsággal kijelentette, hogy a város a piaristáknak, mint parochusoknak sohasem ígért és nemis adott földeket.

A káptalani commissio pedig a házfőnök álláspontjára helyezkedett és kimondta: „Ad evitandas itaque cum P. P. Piaristis lites et collisiones Capitularis Deputationis opinio est: justum esse, ut agri ad domum olim Rozgonyianam, nunc parochialem pertinentes tanquam terrae postfunduales juxta communem in hac L. Regiaque Civitate Debreczinensi proximae praerigentem mansuetudinem ad domum parochialem reaplicentur“, vagyis a viszálykodások elkerülése végett a Rozgonyi-ház után járó postfundualis földek tartozzanak a plébániához. Ennyi földet kapott és nem többet az új plébános a várostól, miáltal a mi birtokviszonyunk csak annyiban szenvedett változást, amennyiben ezen eddig katona-elszállásolásra szolgáló Rozgonyi-féle ház és telek után járó említett postfundualis földet több év óta évi 18 frt 18 krért bérben birtuk. Az említett föld, melynek hossza 300, szélessége $91\frac{1}{2}$ öl, tehát három nyilasnál csak valamivel több, ondódi földünkkel tőzsomszédos

és ugyanaz, mely jelenleg is a mi földünkkel együtt van bérbe adva.

Ezzel véget ért Debreczenben 87 évi alapvető és nehéz munka után a mi lelkipásztorkodásunk; ha végig lapozom az annaleseket minden öndicsékvés és dicséret nélkül mondhatom, hogy elődeink nem voltak hűtlen sáfárjai az Urnak, átvettek három kath. lelket és visszaadtak kilenczszáznál többet, nem folytattak erőszakos prozelitáskodást, hanem keresztényi türelemmel és szeretettel teljesítették a lelkészi teendőket épügy, mint az iskolaiakat; övük kétségtelen az érdem a kath. egyház újjászületése körül e városban.

A plébánia elvétele után társházunk további történetének közlését külön folytatni fölöslegesnek tartom, mert nem fordultak elő oly fontosabb események, melyek a nyilvánosság előtt megjegyzésre méltók vagy lényeges változást idéztek volna elő. A ház tagjait azóta nyugalmazott és tényleges szolgálatban álló tanárok képezik, az utóbbiak hivatásuknak megfelelően csak tanítással foglalkoznak.

A gymnasium története.

a) Az iskola megnyitása 1721. évben.

A piaristák egyedüli hivatása a reájuk bízott ifjuság valóság-erkölcsös nevelése és oktatása, ezen magasztos eszméket hirdette Kalazanti szent József alapítójuk, nem is lehet képzelni piarista házat, mely iskolával kapcsolatban nem volna. Bakó János, társházunk alapítója, nem mint lelkészeket, hanem mint tanfériákat hozott be bennünket a városba azon czélből, hogy az ifjuságot az elemi ismeretekben részesítsük; az elemi oktatás volt a piaristáknak eredeti hivatása, de az idők folyamán és képzettségöknél fogva a felsőbb tanítás teljesítésére is vállalkoztak, nem nyugodtak meg a kezdetnél, hanem fölébredt bennök az önérzet és vágy növendékeiket, kiket szelid és szeretetteljes bánásmódjukkal magukhoz csábitottak és megszerettek, a felsőbb tanulmányokban is vezetni. A közönség maga sem érte be, hogy a piaristák csak az alapismeretek közlésével foglalkozzanak, hanem elvárta tőlük, mint a kikben teljesen megbízott, hogy gyermekeiket fokozatosan fölebb és fölebb vezessék. Debreczenben is hasonlóképen történt, iskolájokat lassan-lassan teljes gymnasiummá egészítették ki.

A kiegészítés époly nehezen ment, mint az iskola megnyitása, Szlopnay Elek pedig már égett a vágytól, hogy kis kedves deáksereget maga körül láthasson, mert szent életű alapítónk szellemétől áthatott piarista csak az iskolában, tanítványai között érzi jól magát. Szlopnay már az 1720—21. tanévben erősen sürgette a tanítás megkezdését, de késleltette azt az épület hiánya, nem volt alkalmas helyiség, mely az ifjuságot befogadja. Bakó János és Csáky Imre kalocsai biboros érsek jóakaró biztatása és bőkezűsége elhárította Elek atya aggodalmait, a mennyiben gondoskodásukat ezen ügyben megigérték.

Minthogy pedig István atya többnyire Nagy-Váradon tartózkodott, tanítóul a rend alkormányzója Halápy Konstantint küldötte Debreczenbe, a hova már 1720-ban október hó 21-én megérkezett, de a tanítást csak 1721. évi januárban kezdhetette meg azon kis alacsony nádfedelü zugépületben, mely a Szent-Anna-utcza és Varga-utcza szögletén állott. Az iskola ünnepélyesen január hó 21-én nyitattott meg és ugyanazon hónap végén már 22 tanuló részesült oktatásban.

Az első iskolai órarend a következő volt:

Röggel.

Mindszent napjától márczius hó 1-ig első csöngetés $\frac{3}{4}$ óraker, másodík $\frac{1}{4}$ 8-kor. — Istentiszteletre csöngettek először $\frac{1}{2}$ tizkor, másodszer $\frac{3}{4}$ tizkor.

Márczius hó 1-től a tanév végéig első csöngetés $\frac{1}{2}$ hét-kor, másodík hétkor. — Istentiszteletre első csöngetés $\frac{1}{4}$ tiz-kor, másodík féltizkor.

Ha pedig délután szünet volt minden szentek napjától márczius hó 1-ig első csöngetés 9 óraker, másodík $\frac{1}{4}$ tizkor, volt; márczius hó 1-től az iskolai év végéig első csöngetés $\frac{3}{4}$ 9-kor, másodík 9-kor.

Délután.

A délutáni tanítási órákra az egész iskolai éven át először csöngettek 1 óraker, másodszer $\frac{1}{2}$ kettőkor, az arithmetisták részére kettőkor.

Szombat vagy valamely ünnep előtti napon a litániára első csöngetés $\frac{1}{4}$ 4-kor, másodík félkor, ha pedig ezen napon ünnepélyes vespera tartatott, első csöngetés fél háromkor, másodík $\frac{3}{4}$ háromkor, beharangozás a templomba háromkor volt.

Első tanítványaink névszerint ezek voltak:

Principisták :

Szőke Imre
 Horváth Ferencz
 Barany György
 Bruszik Ferencz
 Fridmánszky György

Kecskeméthy József (convertita)
 Visnyoszky József
 Hatala József
 Molitoris Mátyás (convertita)
 Fridrich Mátyás.

Parvisták :

Szalay Éliás
 Knap György
 Nemes János
 Ács Pál.

Minimisták :

Lugosy György
 Szabó János
 Kerestűry János
 Pák János
 (egy név olvashatlan).

Legentes :

Barany György
 Mihály Lajos
 Mihályka István.

Ezen kimutatás szerint a tanulóifjuság az első évben négy csoportra volt fölosztva, az 1721—22. tanévben a csoportok száma már 5-re szaporodott, megnyitván egy új csoport — Grammatistae —, a tanulók száma pedig 50-re növekedett, kik között többen nemes család ivadékai voltak. Még a távol Lengyelországból is többen, de különösen a katonák gyermekei sereglettek ide, a kik a később felállított tápneveldeben teljes ellátásban részesültek.

b) A Koháry alapította seminarium (nemesi convictus).

Mint a fentebbiekből kitetszik, szerény körülmények között nyíltak meg e városban iskoláink, tanuló-ifjuság csekély számában volt, helyből katolikusok hiányában egyáltalában nem

jelentkeztek, reformátusok nem látogatták iskoláinkat, csak a szomszéd községekben lakó katolikusok szolgáltatták a continenst, de ezeknek is nagy része szegény lévén, segítség nélkül nem folytathatták tanulmányaikat. Kellott tehát valami módon gondoskodni, mely idecsalja és lánczolja a vidéki növendékeket. E célra legalkalmasabbak az internatusok, melyek a szegény sorsúaknak lehetővé és könnyűvé teszik az iskolabajárást.

Az internatusok különben is, ha gondos felügyelet és vezetés alatt állanak, nagy előnnyel bírnak; belátták ezt csakhamar a reformátusok, midőn iskoláik mellé még manap is virágzó tápneveldeket felállítani siettek; hány tehetség parlagosodott volna el nélkülök, hány ifju áldja létüket és köszöni ezen intézeteknek éltök boldogságát, azonkívül mily hathatós faktorai a hazai közmívelődés terjedésének.

A piaristák is majdnem minden házukban tartottak convictusokat a multban épügy, mint a jelen században; ezek közül egyik-másik nagy hírnévre tett szert, mint például a tatai, mely valóságos gyűlöhelye volt a fő- és köznemesi családok sarjadékainak. Fegyelmet, rendet, egyszerűbb életmódot, bátrabb fellépést, illemet és munkaszeretetet sajátíthatnak el a növendékek, megtanítják őket az idő helyes beosztása- és használatára, a kölesönös tiszteletre, az okszerű munkálkodás- s gazdálkodásra, ügyelnek erkölcesekre és leszoktatják egyes hibáikról.

Maga az állam is a legújabb időben belátta az internatusoknak üdvös hatását, midőn Budapesten a Ferencz-József-féle nevelőintézetet létesítette és Kassán újból felállította a hajdani híres convictust.

Szlopnyay Elek igazgató is azon fáradozott, hogy gymnasiumunk mellett állandó tápneveldeket létesíthessen, mely azután az ifjuságot a tanintézethez kösse. Ennek létesíthetése céljából Magyarország egyházi és világi hatóságai- és méltóságaihoz fordult. Kérése azonban még ekkor kellő sikerre nem vezetett. Voltak ugyan egyesek, kik évi anyagi segílyt részint készpénzben, részint természetényekben ígértek és biztosítottak, így a többek között a nagyváradi l. sz. káptalan; de az eszme megtestesülése csak később következett be, midőn a kalocsai érsek-bibornok állott az ügy élére; de még néhány év telt el, míg annak alapját veté meg a jótékonyságairól annyira híres Koháry István királyi táblai bíró 1725. évi október hó 3-án

kelt és gróf Illésházy Istvánhoz intézett levelében, mely szó szerint így hangzik:

„Salutem et servitiorum meorum commendationem!
Mivelhogy naponkint közelgetek végső órámhoz, igyekezőn az Tiszteletes Pater Debreczeni Piaristáknak, ottan Tanuló Deákok számára Fundatiót tennem; arra nézve kértem vala Méltóságos Eötsém Uramat, hogy Istenben elnyugodott Méltóságos Attya Urának eő Excellentciájának költsön adott tíz ezer forint Capitalisomat mélytosztassék nékem le tenni, hogy azt oda adhassam. Requirálván pedig Gróff Uram engemet azon Capitalisnak még eszten-deig kezénél való hagyásáruul igérvén, azt az 6 per 100 interest nékem le fogja tenni, az praespetzifikált Capitalis summat Gróff Uram kezeinél hattam; de elmémen tartván fac ea quae moriens facta fuisse voles. Említett Pater Piaristák Uramékra azon summa iránt való minden nemű jussomat mai napon transferaltam, melyhez képest az specificált Capitalis summanak interessét az Contractusnak mivólta szerént ezentul mélytosztassék eő Kegyelmeknek letenni, hiszem mind egy Gróff Uramnak akár nékem, akár eő Kegyelmeknek fizesse az megígért interest. In reliquo Illustrissimam Dominationem Vestram felicissime valere cupiens permaneo. Csábrágh 3. 8-bris 1725. Frater et servus obligatissimus Comes Stephanus Koháry.“

Az eszme tehát megvalósult, a convictus ezen nagylelkű adománynyal életbe lépett, most még alkalmas helyiségről kellett gondoskodni, a hova elhelyeztessék; a társház vagy templom mellett e ezélnak megfelelő lakás nem volt, elődeink tehát a piacon vettek két házat u. m. a Váry- és Bihary-félét, ide szerették volna tenni az intézetet, csak hogy ezen terv kivitele ellen ismét a városi magistratus vetett több akadályt és pedig azért, mivel ezen házak a ref. kollegiumhoz nagyon közel estek és attól tartottak, hogy a két különböző vallású intézet növendékei esetleg gyakrabban összeverekedhetnének és az utczaí botrányoknak nem lenne vége.

Az ügy gróf Csáky Imre cardinalis elé is került, a ki azután Szlopnay Elekhez a következő levelet intézte:

„Kedves Pater Superior Uram!“

„Kegyelmed mense praeterito írott levelét vettem kedvesen. Gueserius iránt nem régiben irtam Director

Baranyi Miklós Urnak. Az mi a Debreczeniekkal való ratione consignationis aut potius admissionis Loci baimolódását illeti, nem régiben nálam lévén Mélytoságos Generalis Károlyi Ur Excellentiája s ezen dolog iránt elől hozakodván, jelentett olyast, hogy idevaló jövetelével Debreczeni Város Birájával in ipsa Civitate szemben volt, s magátul hozakodott volna elől Kegyelmetek kívánsága felül, s aszt mondotta légyen, hogy ott az hol Kegyelmetek azon Convictusnak fel állítását kívánnák, bizonyos okokra nézve nem engedhetik meg, signanter, hogy Oskolájokhoz igen közel esnék; Kegyelmetek Rezidentiajátul pedig jóval is távul, s tartanak az Iffjak között történhető veszekedésektül, hanem közelebb Kegyelmetekhez concurrálni kívánnak magok is, hogy elégséges és elegendő helyek lehessen. Intentiojok hoc in passu végben vételére és így, ha szintén Personalis Audientiára deveniálna is a dologh, tartok tőle, hogy nem várt Resolutioval Felséges Urunktul eshetnek vissza térések etc. Maradván

Kegyelmednek

Magyarbél 4. 8-bris 1726.

Christusban Attya
Cardlis Csáky.

Gróf Csáky levele döntött a vitás kérdés felett, a piaristák megváltoztatták szándékukat, hogy a Piaczon állítsák fel a seminariumot, hanem e helyett inkább a társház tőszomszédságában megvettek e célra egy külön házat, mely a mai gazdasági udvarban állott.

Tanintézetünk ifjusága ezáltal jóval szaporodott, sok nemes család gyermekei szivesen keresték fel convictusunkat, a hol teljes ellátás mellett még gondos felügyelet alatt is voltak. Nem értendő itt oly felügyelet, midőn idősebb tanulókra a kisebbek vannak bizva; convictusunknak mindig volt igazgatója és két praefectusa a társház személyzetéből, kik a növendékekkel egy hajlék alatt laktak, ellenőrizték tanulmányaikat és magaviseletüket.

Számuk évről évre 28—35 között váltakozott.

Kár, hogy ezen nevelő-intézetet, mely oly szép virágzásnak indult és fennállása óta körülbelül 1350 ifjunak nyújtott alkalmat, hogy magát a tudományokban kiképezhesse, II. József császár, ki az együttes nevelés és bentlakásnak nem volt barátja, 1784-ben feloszlatta és az alapítványt kézi ösztöndíjakra változtatta.

A seminarim pezsgó élete a növendékekkel egyetemben eltűnt, falai azonban még sokáig hirdették az elmúlt idők dicsőségét, míg nem 1833-ban azok is megsemmisültek, és manap már romjaik sem láthatók.

Végre megjegyzendő, hogy érmelléki diószegi szőlőbirtokunk, mely jelenleg is kezünkben van, hajdan a convictushoz tartozott, de a budai számvevőségnek 1789. évi márczius hó 30-án kelt irata szerint a debreczeni társháznak a művelésre tett költségek fejében 647 frt 75 krnyi követelése lévén, ugyanazon budai helytartóságnak 1789. évi május hó 5-én kelt rendelete következtében ezen adósság törlesztésére átadatni rendeltetett, melyet Perczel Imre házfőnök az adósság fejében át is vett.

c) Az iskolák további fejlődése; a gymnasiumi épület viszontagságai.

Tagadhatatlan, hogy a convictus föllállítása által tanintézetünk sokat nyert tekintélyben épügy, mint népességben, ép azért vált szükségessé, hogy a fent említett osztálycsoportok szaporittassanak. Már 1724-ben megnyitották a VI. csoport schola Arithmeticae et Syntaxeos névvel. Ennek folytán a következő csoportok voltak: Arithmetistae, syntaxistae, grammatastae, principistae, minores parvistae, comparatistae, declinistae, legentes; mindezeket eleinte egy tanár vezette és tanította, de már az 1727 - 28. tanévtől kezdve a tanárok ketten voltak. Ezekből látható, hogy elődeink nem maradtak az elemi iskolák keretében, noha az alapító határozott szándéka az volt, hogy az ifjuság az elemiekből részesüljön oktatásban, de valószínűleg azon körülmény, hogy közelvidéken katolikus középiskolák még akkor nem léteztek, tette kívánatosná, hogy tanintézetünk a gymnasiumi tanulmányokat is fölkarolja.

A tanítás ezen menete zavartalanul folyt a hetvenes évekig, csak két ízben voltak kénytelenek az iskolákat bezárni, az 1739—40. tanévben, másodszer pedig 1743. évi december hó 10-től 1744. évi május hó 1-ig, mind a két esetben a dühöngő pestis miatt.

A hetvenes években Mária Terézia királynő uralkodása idejében kiadott „Ratio educationis“ czimű tanterv nagy válto-

zást idézett elő tanintézetünkben, az eddigi tanesoportositás helyébe három nyelvészeti (grammatikai) osztály lépett ugyanannyi tanárral; ugyanekkor állítottak fel a tankerületi kir. főigazgatóságok is, gymnasiumunk a nagyváradai tankerületbe osztatott be; a középiskolai tanítás pedig elkülönített az elemiektől, ennek folytán az elemi oktatás elvételétőlünk és csak az igazgatóság maradt továbbra is kezünkben.

II. József uralkodása alatt beszünttetett 1785-ben az ingyenes tanítás és elrendeltetett a tandíjfizetés; valamint az is, hogy a nyelvészeti osztályokban csak oly tanuló vehető fel, ki a nemzeti iskolákban (scholae nationales) legalább a német olvasást elsajátította. Az 1789—90. tanévben a három nyelvészeti osztályhoz járult a költészet és szónoklati osztály és így a gymnasium öt osztályból állott öt tanár vezetése alatt. Az osztályok fölülről kezdve következőleg nevezettek: Humanistae anni II., humanistae anni I., grammatastae anni III., grammatastae anni II., grammatastae anni I. A tanintézet pedig királyi nagy-gymnasium (regium majus gymnasium) czimet nyert.

II. József eme tanügyi intézkedései, de különösen a Koháry alapította nemesi convictus eltörlésére vonatkozó rendelete nyomasztólag hatottak intézetünkre, az ifjuság száma felényire lepadt, sőt az 1786—87. iskolai évben csak 18 tanítványunk volt, az utána következett években is a negyvenen túl alig emelkedett, sok évnek kellett letelni, míg előbbi népeségét újra visszanyerhette.

Mielőtt a tizenhatszodik századtól búcsút veszek, meg kell említenem, hogy az intézet növendékei az akkori idők szokása szerint évenként színi előadásokat is tartottak, melyeknek tárgyait leginkább a bibliából vett szent történetek képezték, vagy pedig az egyházi vagy iskolai ünnepélyeken a tanárok által készített alkalmi, de mindig vallásos tartalmu darabok.

Ugyszintén megemlítésre méltónak tartom, hogy tanintézetünkben is volt Maria-társulat (Sodalitas Marianna). Ezen társulatot Leoni János 1563-ban alapította azon szép czélból, hogy az ifjuságot az általános erkölesi romlottság mételyétől megóvjja. Czélja tehát: ifjak szövetkezete kiváló férfiak vezetése alatt az erény, a keresztény áhitat gyakorlására és terjesztésére, mert a szorosán vett iskolai oktatás az embert mint érzéki lényt vette művelés alá, a Mária-társulat pedig mint erkölesi

személyt nevelte és nemesítette. E kettős irány összhangzó, célszerű egyesítése a valódi nevelés végeztelje.

Mínthogy pedig a Mária-társulattal mindenütt nagy sikert értek el, s mínthogy igen jól megfértek az iskolák fegyelmi és tanulmányi rendjével, a piaristák is beillesztették azokat intézeteik keretébe. Amint valamely városban új intézetet nyitottak, azonnal megalakították a Mária-egyesületet is. A társulat minden tagja kötelezte magát a keresztény erények gyakorlására és Mária különös tiszteletére. Az előírt imák egy részét ki-ki otthon mondotta el, az officiumokat pedig rendszeren együttesen a templomban, vagy az egyesület oratoriumában.

II. József ezen magasztos hivatású társulatot is 1784-ben egy tollvonással eltörölte.

A tizenkilencedik század beköszöntője, mint már fölebb érintettem, majdnem végzetessé vált nemcsak társházunkra, hanem tanintézetünkre is, sok súlyos csapás érte mindakettőt, egyik viszontagság a másikat követte, de mégis legveszedelmesebb volt az 1811. évi borzasztó tüzvész, melynek a muzsáknak e kis hajléka is martalékul esett. A tanárok saját lakásukon tanították a csekély számú ifjúságot, míg nem a helytartótanácsnak bőkezősége és más jószívü emberek áldozatkészségéből 1812. évi április hó végén a gymnasiumi épület ismét föltámadt hamvaiból.

Nem kisebb bajt okozott rendünknek a helytartó tanácsnak 1806. évi július hó 22-én kelt rendelete, mely szerint a grammatikai osztályok számát négyre emelte, az osztályokat tehát egygyel szaporítani kellett, ami ismét tetemes költséggel járt. Mínthogy azonban ezen kiadásokat a gymnasiumi alapítványból eszközölni nem lehetett, a kegyes-tanítórend pedig a sajátjából szűk anyagi körülményei miatt ezen újabb terheket el nem vállalhatta, úgy segítettek a dolgon, hogy a gymnasium ezután is öt osztályból állott és kezdődött a második osztálylyal; első osztály tulajdonképen nem volt, hanem ennek tekintetett a nemzeti iskola legmagasabb osztálya. Az ügy még sokáig vajudott, míg elintéztést nyert. Már ezen időben erősen kezd mutatkozni azon mai napig is sajnosan érezhető tapasztalat, hogy tanintézetünk árvaságra jutott, nem képes önmagát fentartani nagynevü alapítójának adományából, szóval nincs gazdája, hathatós pártfogója, a ki a haladó kor igényeinek megfelelően gyámolitaná, vagy a kellő szükségességekkel ellátná. Már ezen egy osztálynak föllállítása

mennyi nehézséggel járt, a helytartó tanács pedig szorgalmasan sürgette és meghagyta a nagyváradai tankerületi kir. főigazgató, Tokody István, egyedi apát és kanonoknak, hogy ha másképp nem lehet, értekezzenek a várossal az első grammatikai osztály alapítása iránt. Az egyezés azonban csak 1824-ben jött létre, melynek folytán a város 300 váltó forinttal a gymnasium első osztályát megalapította. Ezen háromszáz forintot — mostani értéke szerint 126 frt — jelenleg a város helyett az állam fizeti évi négy részletben az első osztály tanára eltartására ezimen. Ezen időponttól kezdve az absolutizmus koráig a gymnasium hat osztályú volt hat tanárral.

A gymnasiumi épület teteje 1824-ben ismét megrongált állapotban lévén, három kegyes jótévő bőkezűségéből megújított u. m. Vurum József püspök 400 frttal, Láng Ferenc nagyváradai kanonok 100 frttal, báró Bernátfy József nagyváradai kanonok 100 frttal járultak hozzá. A kegyes-tanítórend ez alkalommal segélyt nem nyújthatott, mert a leégett korpónai ház sok pénzt nyelt el.

Ennél azonban súlyosabb csapás érte az iskolai épületet 1834-ben, midőn október hó 15-én egy nagy földrengés annyira megrongálta, hogy a tanítást be kellett szüntetni. Ujból nagy lelkű emberek áldozatkészségéhez kellett folyamodniok, kérésüket ez alkalommal is teljesítették. A jótévedők között találjuk Lajcsák Ferenc nagyváradai lat. szert. püspököt, a nagyváradai káptalant, a kegyes-tanítórendet és Debreczen várost, a mely 32000 cserepet és 13000 téglát ajánlott fel és szállítottatott be. Ezek bőkezűségéből és hozzájárulásából nyerte az iskola-épület mostani alakját, melyet a bejárat homlokzata felett elhelyezett márványtábla is következő feliratával hirdet: „Scholae Piae renovatae 1835.“ Az összes költségek 2275 frtra rugtak.

A nagy áldozatokkal létesült javítást az 1836-ki viharok ujolag megrongálták, s midőn Kállay István kir. biztos a várost meglátogatta, kieszközölte a nemes városnál, hogy részünkre, mint az intézet oktatóinak segélyezésére 11 holdnyi terület adatott 7 évre esekély bérdíj mellett a szoboszlói uton, u. m. Kis-Nyilason, Székely János pedig az ehhez szükséges veteménymagot ajánlotta fel.

Az 1848–49-iki zavaros mozgalmak a tanintézet csendes életét is megzavarták. A tanítás ugyan háborítlanul folyt, de nem a tanintézet helyiségében, mely kezdetben a katonaság

részére lakóhelyül, később a sebesültek részére kórházzal szolgált, hanem a tanárok szobáiban. A debreczeni csata után az oroszok által elárasztott várossal a kegyesrendi társház és gymnasium is érezte a romboló pusztítást. A társházban részint sebesült, részint az ut viszontagságai alatt megbetegedett 30 orosz tiszt lőn elhelyezve nyolcz lakószobában, az iskolai termekbe pedig alsóbb rangú sebesültek telepítettek be, s majdnem két hónapig egyedül a kegyesrendi ház ápolási és ételmezési gondozására valának utasítva. Elképzeldhetjük, minő vandalizmus ment végbe; az iskolának minden butorzatát felégették, minden mozdítható tárgy, mely szemök elé került, eltűnt, megsemmisítették az irattárt, a termeket piszkosan és mindenből kifosztva hagyták hátra, romhoz hasonlóvá tevén az egész épületet.

A kár, mely ekkor felmerült, oly tetemes volt, hogy a kir. kincstár nem volt hajlandó azt megtéríteni vagy segédkezet nyújtani, miért is Kardhordó Ambrus, házfőnök és igazgató ezen ügyben a nemes városhoz folyamodott, mely sohasem vonta meg tőlünk áldozatkészségét. Az iskolai épület helyreállítása Uray főispán rendeletére csakugyan a város költségén eszköztetett.

A szabadságharcot követő szomorú nemezis mélyen megsebezte minden magyar honpolgár amugy is vérző szívét; a társadalomnak egy rétege sem maradt érintetlenül; el lőn pusztítva, mi a germánizáció terjedésének akadályul szolgálhatna. Rákerült a sor a tanintézetekre is, melyekre ráerőszakolták az „Organisations-Entwurf“-ot, mint a germanizálás utolsó nagyobb rohamát a magyar nemzetiség ellen. Thun Leo próbálkozott meg ezzel, aki még abban is túl akarta szárnyalni elődeit, hogy közoktatási ügyünk egészen az állampénztárra nehezedjék. Nem akart kevesebbet, mint hogy oktatásügyünket saját pénzünkön itt-ott európai színvonalra emelvén: németekké legyünk. A nemzet türt, mert kimerült, bánatos szívvél fogadta el az Entwurfot is, nem törődve annak hátrányaival, de meg előnyei-vel sem. Ezen tanrendszer csak kétféle u. m. fő- és algymnasiumot ismer, tehát a 6 osztályú gymnasium nem vált be keretébe, a mi ismét nagy hullámokat vert az országban, mert összes tanintézeteink 6 osztályuak voltak. Életbe lépett azonfölül az osztálytanítás helyébe a szaktanítás, a mely annyiban okozott változást, hogy 4 osztályhoz 6 tanár — az igazgatót is

beleértve — kivántatott, a mennyi annakelőtte elég volt 6 osztályú gymnasiumhoz.

Ezen rendeleteket szigoruan hajtották végre, Kardhordó Ambrus, tanintézetünk igazgatója is kapott 1850. évi szeptember hó 21-én 6001/140. sz. a. a nagyváradí katonai kerületi iskolai hatóságtól, a hova gymnasiumunk tartozott, fölszólítást az iránt, tegyen részletes jelentést, mikép volna az intézet 8 osztályúvá átalakítható. Kardhordó Ambrus igazgató odanyilatkozott, hogy a ház csekély jövedelméből hat tanárt szükség esetében ugyan eltarthat, de őket illendő fizetéssel ellátni nem képes, elismeri felterjesztésében, hogy egy katolikus főgymnasiumra nagy szükség volna, miután Biharvármegye északi részében Szabolcsban, Hajdukterületben és Nagy-Kunságban a debreczeni középiskolán kívül nem létezik katolikus gymnasium; már pedig Debreczen város s vidéke kath. népességének polgári állapota, foglalkozása, életmódja megkívánja, hogy Debreczen városban is legyen a magasabb tudományosságra előkészítő iskolájok. Minthogy pedig jelen körülmények között nyolcz osztályú 12 tanárral ellátandó teljes gymnasium Debreczenben rögtön létre nem jöhet, véleménye odajárult, hogy négy osztályú gymnasiumot hat tanárral kellene felállítani. Ez meg is történt, mert az 1850—51. tanévet már csak négy osztálylyal kezdték meg, s maradt algynasium Bakók hiányában mai napig is.

Ugyanezen rendszer behozta újból a tanpénzt is, de behozatala előtt a nagyváradí katonai kerületi iskolai hatóság több rendbeli kérdést intézett az igazgatósághoz u. m. szedetett-c eddig tanpénz, ha szedetett, hova folyt be, mennyire megy a tanulók száma, mi arányban áll a tanpénztől mentesek száma azok számához, kik fizetnek, mily mennyiségben szedetett a tanpénz egyes tanulóktól, jövőre mennyibe kellene a tanpénz összegét meghatározni?

Kardhordó Ambrus igazgató ezen kérdésekre azt felelte, hogy az igazgatására bizott középiskolának nagyobb szükség esetében a szabad kir. város nemes tanácsa szokott nagylelkűségü segedelmet nyújtani. De most miután a forradalmi események által majdnem tönkre tétetett a város, a középiskola is keserves sorsát vele együtt kénytelen tünni. Azonban kisebb kiadásait az iskolai pénztár, melyhez tehetősb ifjak két pengő forinttal járultak, a mennyire lehetett, fedezte. Tanpénz II. József halála óta nem szedetett. Az idevaló középiskolákban, mely

folyó évben csak 41 tanulót számlált, minden harmadik tanuló képes lett volna mérsékelt tanpénzt fizetni. De jövő évben annak beszédese nagy nehézségekkel fog járni. A gyászos forradalom által okozott károkat csak az ipar, mezőgazdaság és kereskedés képes helyreállítani. Az ipart pénz nélkül előmozdítani nem lehet. A forradalmi bankjegyeknek megsemmisítése által számos család csaknem koldusbotra juttatott. Az aratás e vidéken oly silány volt, hogy jövő évben a földmivelő osztály alig képes leendő elkerülhetlen szükségéit fedezni. Számptalan mesterember a mindennapi kenyér után fohászkodik. A kereskedés pang. A nemességnek sorsa nem von maga után irigységet. Ezek mind oly körülmények, melyek a tanpénz behozatalánál szem előtt nem tévesztendőek. Ajánlja ezen körülményeket az iskolai hatóság figyelmébe. Ha azonban a tanpénz a jövő évre okvetlenül behozatik, négy vagy öt pengő forintnál többre nem rughat.

Az 1850–51. iskolai évben életbe lépett a német nyelv tanítása is, azonban csak mint tantárgy tanított, mert a germanizáció azon kísérlete, hogy a tantárgyak német nyelven taníttassanak, a nagy magyar alföld eme tősgyökeres városában megghiusult. Sőt még az administratióba sem volt képes a nagyvárad katonai kerületi iskolai hatóság behozni a német nyelvet, mert az ezen időből kelt tanártestületi értekezletek jegyzőkönyvei mind latin nyelven vannak szerkesztve; 1861. évtől kezdve pedig magyarul.

Kardhordó Ambrus igazgatósága alatt ez másképp nem is történhetett, többet tett ő, mint beszélt, mélyebben érzett és gondolkozott, mint valóban látszott, magyar érzelmű volt egész valójában, hallgatag volt, mert ezen jó tulajdonság abban az időben aranynál többet ért; egykedvűen olvasta végig a számos reformáló rendeleteket, végrehajtásukat azonban jobb időkre bizta; nem ragadta el őt a szenvedély, hanem megtartva az arany középutat, hidegen szemlélte a germanizáció hullámozó tengerét. Az igazságot azonban szófukarsága daczára is, ha arra provokáltatott, teljes bátorsággal merte megmondani még a legmagasabb rangú egyének szemébe is, amint az alábbi látogatások egyike is fényesen igazolja.

1851-ben a nagy nehézségekkel kijavított gymnáziumot Szaniszló Ferenc nagyvárad püspök látogatta és vizsgálta meg, miután mindent kellő rendben talált.

Ugyanezen évi október hó 22-én Albrecht főherczeg szerencsélte városunkat látogatásával, még az napon, melyen megérkezett, a gymnasiumi oktatást is figyelemre méltatá, üdvözlő beszéddel fogadtatva az igazgató által. Pontosán átnézegette azon helyeket, melyeken a mult kedvezőtlen viszonyok által okozott károk nyomai még némileg láthatók valának. Végbeszédében az ifjúságot, ugyszintén annak nevelési ügyét s majdan fölvirágoztatására czélzó üdvös törekvéseket a nemes város figyelmébe s gondozó pártfogásába ajánlá.

A következő 1852-ik évben jul. 19-én apostoli királyunk ő felsége e környéken tartózkodó hadtestületet szemügygyel kisérven, városunkat is meglátogatni kegyeskedett, tanintézetünk helyiségében Kovács János nevü IV-ik osztályú tanuló fogadta rövid üdvözlétével. Királyi magas kegyelmét mindenféle megigérven, alattvalóinak hű ragaszkodása mellett másnap eltávozott.

Ugyancsak az ötvenes években Benedek altábornagy, mint Magyarország helyettes kormányzója, körutja alkalmával szintén meglátogatta városunkat és a többi között gymnasiumunkat is. A hatalmas altábornagy ekkor ugy nyilatkozott, hogy a fiatalság nevelésére nézve a magyar történelem tanítása igen fontos tényező, figyelmezteti az igazgatót és tanári kart, hogy az ifjúságot óvják olyan magyar történelmi könyvek olvasásától, melyek rágalmakat és ferdítéseket tartalmaznak és a melyek az ifjúság lelkét megmértelyezik. Ilyenek példának okáért Horváth Mihály munkája. „Felteszem, hogy önök közül senki sem tanit Horváth Mihály szerint“.

— Én abból tanitok Excellentiás Uram, felelte nyilt őszinteséggel Kardhordó Ambrus.

— Miért? kérdezte meglepetten az altábornagy.

— Mert azt tartom legjobbnak, mivel az a leghazafiasabb.

Az altábornagy sarkán fordult és szó nélkül ott hagyta a szókimondó igazgatót.

1856-ik évi május hóban Schmidt Szevér, szent Benedek-rendi áldozár s nagyváradi iskola-tanácsos körutazása alkalmával Debreczent is utba ejtvén, tanintézetünket az elemi iskolákkal együtt vizsgálat alá vette, s örömet fejezi ki, különösen abban, hogy a német nyelvet elég jó sikerrel tanulmányozzák, s buzdításúl az előmenetel szorgalmazása céljából itt is kimutatta bőkezűségét, a mennyiben több tanuló t kisebb

mérvü jutalomban részesített s az intézet igazgatója kezébe oly feltétel alatt nyújtott bizonyos összeget, hogy azon a jövő tanévre a szegényebb sorsú tanulóknak tankönyv vásároltassék.

Ugyanezen évben meglátogatta iskolánkat Nagy Péter kegyes-tanítórendi rendfőnök is, ki átnézvén a hiányokat, melyek az épületet illetik, a következő 1857-ik évben a társházat épügy, mint a gymnasiumi épületet megjavíttatá, mely helyrehozás azonban csak részletes vala, s csak 1860-ik évben javíttatott meg teljesen 974 frt költségen.

1857. és 1858-ik évben ismét meglátogatá Albrecht főherczeg Debreczen várost s érdeklődve a tanügy iránt is, tanintézetünket sem hagyta figyelmén kívül, több tanulónak feleleteit egyik-másik tárgyból meghallgatván, buzdító beszéddel távozott.

Gymnasiumunkban, mintán négy osztályra redukáltatott, mindig hat tanár működött az igazgatót is belértve, kik mindnyájan kegyes-tanítórendiek valának. 1876-ik év óta azonban a rend kormánya részint a rend sajátjából, részint pedig az alapítványból díjazott világi helyettes tanárokat alkalmazott és alkalmaz mai napig is azon tanszékek betöltésére, melyeket rendtagok hiányában be nem tölthet. Ezen intézkedést azon körülmény teszi szükségessé, hogy a kegyes-tanítórend a kor követelményeinek megfelelő képzettségű egyéneket akarván alkalmazni, fiatalabb tagjait az érettségi vizsgálat letétele után a theologiai és egyetemi tanfolyamra bevonja és kénytelen az így keletkezett hiányokat világiakkal pótolni.

Meg kell még emlékezni azon ünnepélyről, melyet azon férfiú tiszteletére rendeztek, ki tanintézetünk élén mint igazgató 32 évig állott. Ezen férfiú Kardhordó Ambrus, ki mint 72 éves ősz 1876-ban a jól és méltán megérdemelt nyugalomba vonult. Érdemei azonban, melyeket a haza és egyház, a nevelés és oktatás rögzös pályáján szerzett, nem maradtak legfelsőbb elismerés nélkül, eljutottak azok városunk legkitünőbb egyénei által Ő Felsége, a király tudomására is, ki őt 1884-ben a jeles Ferencz József-rend lovagjává nevezte ki. Maga Dégenfeld József gróf, mint Hajdúvármegye és Debreczen szab. kir. város főispánja tüzte 1885. évi január hó 17-én az ünnepelt mellére a lovagkeresztet, barátjai, ismerősei és egykori tanítványai pedig az ősz tanférfiu iránt táplált és érzett szeretetök és tiszteletöknek adtak kifejezést.

d) Iskolánk szervezete.

„Azon nép, melynek legjobb iskolái vannak, a legelső nép, ha nem az még ma, azzá lesz holnap“. Jules Simonnak czen gyakran hangoztatott mondása, oly igazságot fejez ki, melynek értéke az idő, a művelődés előrehaladásával folyton növekvőben lesz; a multak emlékei, a jelen tényei, a jövő reményei, számításai mind igazolni fogják. Olyan mindig a nemzedék, a nemzet, a minő iskolája. Mennyit fáradoztunk, túrtünk, szenvedtünk, reméltünk és csalódtunk már az életben, s mily távolra jutottunk már az arany ábrándos ifju kortól s még mindig megőrizzük a családi szentélynek lelkületünkre, jellegünkre tapadt himporát, mit az anyai szeretet melegével, az anyai csók édességével szívunk magunkba. De nem csak a szülői háznak, hanem az iskolának nevelési rendszere is ily eltörülhetetlen bélyeget hagy lelkünkben, mely végig kísér az élet utjain.

Az élet és iskola; a tudomány, a jólét és hatalom egymástól el nem választhatók, mert mint Bacon mondja: „A tudomány és emberi hatalom egy dolog, mert az okok nem ismerése meghiusítja az eredményt“. (Aforiz. III.) A nemzeti érzületnek, a közművelődésnek egyik szerény tényezője, munkálkodási színtere több mint másfél század óta intézetünk, hozzájárult atomjaival a test fölépítéséhez, hozzájárult cseppjeivel a megindult haladás gyors folyamának erő növeléséhez.

Nézzük most már minő volt a módszer, mit czéljainak elérésében használt iskolánk Minő volt a didacticai, paedagógiai eljárás, minő volt össz-szervezete.

Szervezetüket tekintve hazai iskoláinkat a XVIII. században két csoportba oszthatjuk: a katolikus és a református iskolák csoportjába. A katolikus iskolák szervezetének alapját a jezsuiták szervezete képezte, melynek főjellemvonása az egyformaság és állandóság volt, nem ismeri az idők folyamán beálló haladás szükségességét, nem a helyek átalakító képességét. Rendszerük azon korban megállhatott, előnye az volt, hogy így iskoláikat mindig egy szintvonalon lehetett tartani. Nem volt itt az iskola jóhírnevének emelkedése vagy csökkenése a tanárok személyéhez, egyéni értékéhez kötve, mint a reformátusoknál, hol a szabadtanítási rendszerrel egy-egy nagy-

tudományú tanár az intézetnek messze terjedő fényt kölcsönzött, mely gyakran vele egyidejűleg kialudt.

A piaristák iskoláinak épügy mint a többi szerzetesi iskolák szervezetének alapját a jezsuita módszer képezte. De ennek átvétele nálunk nem történt szolgálilag, nem volt egyszerű utánzás, nem annak átvétele egészében, hanem csak mint minta használtatott. Inkább a külsőségekben mint a szellemben voltak követők. A piaristák nem zárkoznak el a kor újabb vívmányai előtt, nem tekintik az egyszer megállapított rendszert öröknek, hanem ezt a kor igényei s a nemzetek sajátosságai szerint alakítják, módosítják, föltalálják magukat minden időben, minden körülmények között. Habár a kor uralkodó nyelve a latin, ők nem feledkeznek meg a hazai nyelv műveléséről sem, beviszik iskoláikba a nemzeti érzület fejlesztését, mert jó hazafiakat akartak nevelni.

A jezsuiták arisztokratikus iskoláinak célja volt a hatalmasok, a gazdagok gyermekeit nevelni, pártfogókat, támogatókat kerestek; befolyásukat úgy akarták érvényesíteni, hogy nem csak elveik, de céljaik szerint is neveltek, teljesen uralni akarták neveltjeik lelkét, értelmét, akaratát — ők követőket neveltek. Hol nevelési rendszerükben az önérzetre ébresztésnek példáit találjuk, ott is vizsgálódás után azt találjuk: több benne az önzés. Tanításuk és nevelésükben egyaránt súlyt fektettek a külsőségekre, a feltűnésre, keresve keresték a fényben a tündöklést.

A piaristák iskoláiban a közép és szegény osztálynak gyermekei nyertek oktatást, szerényebbek voltak iskoláik, de belőlük demokratikusabb, egészséges gondolkozású, önérzetes, önismeretre szoktatott ifjúság került ki. Elvük a szeretetből szeretettel szeretetért való tanítás volt. A jezsuiták a humanissimus kitarató munkásai, a piaristák pedig a realismus első harcosai e hazában.

Intézetünk működésének félszázada abba a korba esik, midőn még a főhatalom nem fordít figyelmet az oktatás vezetésére, ebben a korban — a szabad oktatás korában — használt tanítási rendszer csak az újabb s a régít módosító „Systema studiorum pro Gymnasiis S. piarum-ból, mely 1752-ben adatott ki, ismeretes. Ezen új tantervnek változatát, néhány újítással megtoldva, s a hazai viszonyokhoz alkalmazva, nyújtja Corver báró rendfőnöknek: „Methodus instituendae juventutis

apud Scholas Pias in Hungaria“ címet viselő rendelete, mely húsz éven keresztül, az 1777-ben Mária Terézia által kiadott : „Ratio educationis“-ig használatban volt a piaristák iskoláiban.

Az iskolák vezetésével, tanítási kötelezettség nélkül az igazgató Praefectus scholarum — volt megbizva, ki ismét a házfőnök alá volt rendelve. Ő volt az intézet szellemi ügyeiben a felelős, ellenőrizte, buzdította a tanárokat, s ha kellett, útmutatással szolgált nekik, szükség esetén a tanárokat helyettesítette. A tanfolyam a gymnasiumban hat osztályból állott, rendszeren két-két osztály együttesen egy tanár vezetése alatt állott.

I. osztályban (class. parvistarum) tanulták a vallástanból a kis „Katekizmus“ hitről szóló részeit; a latinból, mely az egész gymnasiumi tanfolyam főtanulmányát képezte, mert ezen nyelv ismerete nélkül a közpályán működni ezen korban nem lehetett, az olvasás begyakorlása után a nyelv elemi részeit, a declinatiokat, conjugatiokat, s egyszerű mondatokat fordítottak. — Tankönyvül használtattak a hittannál: *Doctrina Religionis, Budae 1715.* *Catechismus P. Canisii, Budae 1735.* Magyar Katechism, t. p. Canisius Péter theol. pap által íratott Budán 1740. A latin Berietta nyelvtana alapján, vagy Em. Alvarius: *Institutionum grammaticarum libri I. pars 1-a. De declinationibus nominum, conjugationibus verborum.*

II. osztály (cl. principistarum). Vallástanból az ó szövetési szentírás Palesztina földrajzával taníttatott. A latin nemi szabályok, igetan kivételei. Olvastattak Phaedrus, Cicero kisebb levelei. Tankönyv: *Hittan Historiae s. veteris et novae ecclesiasticae examina in gratiam studiosae iuventutis schol. Piar. Par. I. et II. Znoymae 1738.* Olvasm. M. T. Ciceronis *ad familiares epistolae Tyrnaviae 1726.*

III. osztály (cl. grammatarum). Vallástanból az isteni erények, szeretet, remény; s a bibliából az új szövetségről oktattattak. A latin nyelvben gyakorolták összességében az alaktant, beleértve a kivételeket is, miket két alsóbb osztályban még elhagytak. Olvasmányul Cicero, Ovidius és Cornelius Nepos szemelvényei szolgáltak. Földrajzból Európa képezte, a tananyagot; itt vétetett elő a hazai történet is a hun és magyar testvérnép eredetétől kezdve az Árpád-ház kihaltáig. Tankönyv a vallástan és latin nyelvénél a fennebbiek voltak, a szemelvényeknél használtatott: *Wahl Christophori opera et*

studio M. T. Ciceronis orationes selectae. Tom. 1. 2. 3. Tyrnaviae 1755. IV. osztály (cl. syntaxistarum). Vallástanból a szentségekről nyertek oktatást, s az ujszövetségi biblia folytatott. Latin nyelvénél a tulajdonképeni nyelvi tanítás befejeztetett, feldolgozták az egyeztetést, az esettant, a mondattant. Olvasmány volt Ciceronak levelei, mint ad Atticum, ad Quinctum; sőt böleseleti iratai is, így: De amicitia, de Senectute; Vergilius Georgiconja és Aeneisének 5. éneke. A földrajzból a már előbb ismertetett Európán kívül a többi világrész; történetből pedig a vegyes házból eredt királyok uralkodása tárgyalatott. A számtanból miután az előbbi osztályokban a négy alaplátsvetet egész, majd közönséges törtszámokkal begyakorolták, itt már a tizedes törtek vétettek elő.

V. osztály (cl. poetarum). Vallástanban a dogmatika elemeiben nyertek oktatást. A latin nyelvénél már nem a nyelvismeret további képzésére, mint inkább a classicusok szellemi értékének fölismerésére fektették a fösulyt. Az írásbeli dolgozatoknál az átvett író egyes helyeinek utánzását kellett megkísérteni, vagy sajátosságait megjelölni. Olykor Ciceró vagy Plinius levelei nyomán leveleket kellett írni. Olvasták Ovidiust, Horatiust, Vergilius Eclogait, Aeneis 7 énekét, Cicerót és Liviust. Az ókor népei, különösen a görögök története tanítatott a történelemből; míg a természetrajzból az állattan vétett elő, itt vezérfonalul az: Elementa historiae naturalis használtatott, mely több kiadást ért Budán és Nagy-Szombatban. Számtanból a százalék számítását és az arányok tanát ismertették. Megkísérelték a latin versek írását, utmutatást nyertek a metricában s bevezették a szónoklatban, melynek szabályait Cyprianusból tanulták.

VI. osztály (cl. rhetorum.) Itt a hittanból a moralis elemei lettek tárgyalva. A latin nyelvénél, a szép stílus elsajátítása volt a fő, áptolták a szónoki és költői tehetség kiképzését. Az olvasmányokat Vergiliust, Horatiust, Salustiust, de különösen Cicerót fejtegetik, s ezekből vonják le a stílus szabályait, az ékesszólás követelményeit, olvassák Aristoteles rhetorikáját; megismertetik az ifjakat az egyes költői műfajok, mint az epigramm, oda, elégia; epos és fajtái; s a tragoedia sajátásaival. A természetrajzból a növényországot ismertetik; a számtannál az ismétlésekre szorítkoznak vagy még a láncztörtek elmélete nyer bemutatást. A történelemből a római régiségek, állam,

kulturaviszony, szokások, hadügy, mi több a jogfejlődés is kellő méltatásban részesült.

Az eddig felsorolt tárgyakon kívül a magyar- és görögnyelv is képezte az oktatás tárgyát, bár nem oly részletesen és figyelmesen mint a latin. A magyarnyelvnél vezérkönyvül: „Grammatica J. Sylvestro Pannonio auctore“ ezimű könyv szolgált, a görögnél pedig a Compendiaria graecae grammaticae institutio. Tyrnavie 1766. A természettannál alapul: F. Dalham Institutiones physicae (Viennae 1753.) is vétetett, de az oktatás a gyakori és közönséges, tehát ismeretes természeti tünemények, ismertetése és magyarázatára szorítkozott. A mértani oktatásnál használtatott például: Euclidis libri (Leutschoviae 1647.) ezimű könyv. Nagy figyelem fordított a szép- és helyesírásra s némely időben, mint rendkívüli tárgy, majd mint rendes, előjön a rajz is.

A tanítás délelőtt és délután is 2—2 órán át tartott és pedig 8—10-ig és 2—4-ig. Az imádkozás után a tanár felolvasta a névsort s átvizsgálta a házi feladatokat s kijavította, ezalatt a lecke-fölkérdezők, schedatorok, kikérdezték a feladatot alárendeltjeiktől, majd maga a tanár is feleltetett, s ezek után áttért az új anyag magyarázására. Az idő elteltével imádsággal fejezték be a tanítást, melyben megemlékeztek a hazáról, királyról, az iskola alapítójáról, az egyházzal, szülők és tanárokról.

A tanítás vagyis az iskolai év november elején kezdődött; a nagy szünidő szeptember 13-án vette kezdetét. Hetenként a vasárnapon kívül még egy nap adatott szünidőnek, de ha ünnep volt a héten úgy a rendes szünetet félnapra rövidítették, míg, ha több ünnep volt, úgy a szünet el is maradt. A tanév két részből állott, s minden félév után vizsgálatot állottak ki a tanulók, s a ki ezen félévi vizsgálatok alkalmával ismereteinek oly fokát tudta felmutatni, hogy abból azon osztály tananyagának biztos elsajátítására lehetett következtetni, az a másik félévre már a következő osztályba mehetett. Maga a tananyag a tanmenetben úgy volt beosztva, hogy az első félévben jórészt be is végeztetett, így a másodikra az ismétlés maradt, mire különben is nagy gondot fordítottak. Voltak heti ismétlések is. Elv volt az, hogy az ifjuság keveset, de azt ám igazán és alaposan tudja.

Lássuk mikép folytak le a múlt században az évről-évről vizsgálatok.

A vizsgálatok előtt a növendékek rendszeren vagy tudományos vitatkozást tartottak, vagy valamely szindarabot adtak elő, így például 1774-ben Plutárnak ezen mondatát: „Misem veszedelmesebb az emberi nemre nézve, s misem dönti könnyebben az ifjúságot a végveszedelembe, mint a hízélgők“ fejtegették. Csak ezután ejtetett meg a tulajdonképi vizsgálat.

A syntaxisták vizsgálata.

I. *A vallástánból*: 1. Mi az Oltári szentség? 2. Mi az Oltári szentség materiája és alakja, ki a kiszolgáltatója? 3. Minő imádás illeti ezen szentséget? 4. Mért áldoznak a világiak csak egy szín alatt. 5. Minő jutalom vár azokra, kik méltóan, s minő büntetés azokra, kik méltatlanul áldoznak? 6. Az Oltári szentség szükségessége. 7. Mi a penitencziatartás szentsége, s melyek annak részei? 8. Mi a materiája és alakja, ki a törvényes kiszolgáltatója? 9. Szükségessége. 10. Mi kívántatik, hogy a gyónás teljes legyen? 11. Mi a bűcsú? Mi az utolsó kenet szentsége, mi a materiája és alakja? stb.

Ezután a tanulók Cicero leveleiből mondtak el néhányat kívülről és feleltek a hozzájuk intézett kérdésekre.

II. *A magyar történetből* ezeket kérdezték: 1. Mióta nevezi Magyarország királyait apostoliaknak? 2. Szent-István tettei? 3. Halála után ki nyerte el a trónt? 4. Mely évbe esik első András koronáztatása? 5. Mit mondanak a történetírók Béláról? 6. Mi módon jutott Salamon a trónra? 7. Meddig uralkodott első Géza és Szent-László? 8. Mi jeleset mivel Kálmán? 9. A tizenkettedik században mely királyok uralkodtak? 10. Mit tudsz II. István, II. Béla és II. Géza királyokról? 11. III. Béla és Imre király viselt dolgai?

III. *Quintus Curtius Rufusból*: 1. Melyik várost foglalta el legelőször Sándor Phthiában? 2. A gordiusi csomóról? 3. Mi okozta Pharidemus erőszakos halálát? 4. Dárius álmáról? 5. Mely oknál fogva esett Sándor súlyos betegségbe Ciliciában? 6. Ki adta vissza előbbi egészségét?

IV. *A chronologiából*: 1. Mi az epocha? 2. Melyek a nevezetesebb egyházi és világi epochák? 3. Mi az olympias, s mi az eredete? 4. Honnan számítják a rómaiak éveiket? 5. Mi az aera szónak eredete? 6. Mit tudsz a közönséges keresztény aeráról? 7. Mi a lustrum, aetas, seculum, periodus? 8. Mit tudsz a Julius-féle periodusról.

V. A vizsgálat végén problémákat adtak fel megfejtés végett, ilyenek valának: 1. Kiszámítása az olympiaszi éveknél. 2. Az olympiaszi évek meghatározása a római időszámítás szerint. 3. A közönséges keresztény időszámítás szerint? 4. A vasárnapi betű meghatározása bármely évben Krisztus születése után? 5. A husvét napjának meghatározása bármely évben?

A grammatisták vizsgálata.

I. *A vallástanból*: Mit tilt a tízparancsolat második parancsa? 2. Mit parancsol a harmadik? 3. Mely okok mentenek fel bennünket a szentmise hallgatása alól? 4. Melyek a szolgálai munkák? 5. Mire kötelez bennünket a negyedik parancs? 6. Mikép szól az ötödik parancs? 7. A hatodik? 8. A hetedik? 9. Mit tilt a nyolcadik parancs? 10. Mit tilt a két utolsó? 11. Min alapszik a felebaráti szeretet? 12. Vannak-e az Isten tíz parancsolatán kívül más parancsok is? 13. Ezeknek megtartása minő gyümölcsöket terem?

Ezután a növendékek Ciceronak Titus Pomponius Atticus-hoz az öregségről mondott beszédjéből vizsgáltattak meg.

II. *A római történetből*. 1. Ki volt a rómaiak első császára? 2. Kik uralkodtak Augusztus után az első században? 3. Tiberius jellemzése. 4. Mikép viselte magát Caligula? 5. Mi nevezetes történt Tiberius Claudius Drusus alatt? 6. Hogyan uralkodott Domitius Nero? 7. Mit tudsz Galba, Otho és Vitellusról? 8. Melyek Flavius Vespasianus és Titus fiának viselt dolgai? 9. Minő volt Domitianus? 10. Milyen Coccius Nerva? 11. Kik voltak a császárok a második században? 12. Mit mond a történet Ulpino Trajanusról? 13. Mi nevezetessé tett Antonius Pius? 14. Mit tudsz Commodus, Antonius, Helvius Pertinax, Didius, Julianusról? 15. Végre minő uralkodó volt Septimius Severus?

Julius Caesarnak „De bello Gallico“ című művéből ezeket kérdezték: 1. Hány részre volt fölosztva egész Gallia Julius Caesar idejében? 2. Mely okból költöztek ki a helvétek hazájukból? 3. Miért vészelt el Orgetorix? 4. Mit csináltak a helvétek annak halála után? 5. Értésülvén ezen hírről Julius Caesar, mit mivelte? 6. Kedvezett-e a szerencse a helvéteknek, midőn Julius Caesar hadaival összeütköztek? 7. Az ütközet után életben maradt helvétek mit miveltek? 8. Mennyi volt a megölt és életben maradt helvétek száma?

III. *A földrajzból.* Európáról általában. 1. Melyek a földkerekségnek kiváló részei? 2. Mi nevezetesebb tudsz Európáról? 3. Hányféle a vallás és nyelv Európában? 4. Melyek a kiváló hegységek? 5. Melyek a nevezetesebb folyók? 6. Hány országa van? — A magyar királyságról 1. Melyek hazánk határai? 2. Melyek a jelesebb hegységek és folyók? 3. Hogyan van fölosztva? 4. Mely megyék vannak a dunáninneni területben? 5. Melyek abban a szabad királyi városok? 6. Mely megyék vannak Dunán túl? 7. Tiszán innen 8. Tiszán túl? —

Az aritmetika, irodalom és poezisben tett előmenetelt csak akkor mutatták be, ha kívántatott.

e) Az első „Ratio Educationis“.

Mária Teréziát illeti az elismerés, hogy végre maga az állam, a főhatalom is gondot fordít, eddig csak mostoha gyermekként türt, de támogatásban nem részesülő, közoktatásra. Nem egyedül a hála érzelme, melylyel a vett támogatásért nemzetünk irányában viseltetett Mária Terézia, vezette őt akkor, midőn gondjait kiterjeszti népünk szellemi fejlődésének előmozdítására is, a háttérben más indító okok is lappangtak, melyek, hogy meg nem valósítottak, ennek okai az előre nem látható jövő alakulásaiban rejlettek. Az állami beavatkozás, az egységes tanterv, a meghatározott tankönyvek, a felügyelet, mely alá az intézetek helyeztetek, elejét veszik a későbbeni időre, az eddig szokásos vallási, nemzetiségi avagy társulati célok és szempontok szerinti oktatás és nevelésnek; ezek helyett egy egységes, új, eddig ismeretlen szempont, az állami érdek szerinti nevelésnek, oktatásnak veti meg alapját. Eszközül használtatott ez az uralma alatti tartományok között fennálló válaszfalak gyöngítéséhez, az átalakítás könnyítéséhez. II. József tanügyi ujitásai épúgy mint egyéb ujitásai is elődei III. Károly és Mária Terézia által, kezdett reformoknak folytatásai. Hogy II. József intézkedései ellentállást támasztanak a nemzetnél, míg Mária Teréziától, mindent örömmel fogadott, habár egy czél felé törtek is, ez onnan van, hogy Mária Teréziánál, egy rajongásig nagyra becsült, szeretett nővel állott szemben a nemzet, kinek minden tettében a hálanyilvánulását láttuk. Ő lágysággal, simulékonyan, megrázás nélkül halad előre, női

tapintattal, ismerve gyöngeségünket; olykor hízolegve nemzeti híuságainknak. II. József, kit a nemzet úgy is bizalmatlansággal fogadott, hogy magát meg nem koronáztatja, ezáltal teljesen elidegeníti magától. Nem várja be az idők folyása által biztosított rázkódtatás nélküli haladást. Ő egy parancsszóval oda akarja varázsolni népét, hová egy század alatt a nemzeti érület szünetelése mellett el is jutott volna. Nemzetünkre csak áldás volt Mária Terézia után egy II. József, ha ő nincs, ki tudja, ma hol vagyunk?

Maria Teréziának „tanügyet illető intézkedései“ azzal veszik kezdetüket, hogy 1762. évben Barkóczy esztergomi érseket, a magyar oktatásügy protektorává nevezi ki, majd felállítatik az udvari tanbizottság Van Svieten Gellért elnöklete alatt, később a közoktatási tanács Fekete Györggyel élén. Mind a két bizottság alkotott terveket, a közoktatás fejlesztése, előmozdítása érdekében, de egyiket sem találták megfelelőnek, míg végre az Ürményi József és Trestyánszky Dániel által alkotott tervezet, mint az új s kötelező oktatási szervezet *Ratio educationis totiusque rei litterariae per Regnum Hungariae et provincias eidem annexas.* (Vindobonae 1777. Tom. I.) cím alatt megjelent.

Ezen tanterv szerint a Marx Gratian által ajánlott javaslat fogadtatott el, minek alapját a régi piarista tanterv képezte. Mielőtt a „Ratio Educationis“ szerinti eljárás megkezdett volna, 1776. aug. 12-én 1295. sz. alatt hosszas Reform-rendelet adatott ki, mely az átmeneti korszakban szolgált utmutatóul. A Ratio Educationis a teljes oktatást felöleli, minket azonban csak a középiskolákat illető rész érdekel, közelebbről tehát csak ezzel fogunk foglalkozni.

Az új tervezet értelmében a közoktatás legfelsőbb intéző köre a helytartótanács kebelében alakított „tanulmányi bizottság“ (*commissio studiorum*) volt, melynek alárendelt, s a közvetlen felügyelettel megbízott közege a főigazgatóság volt; a főig. időszakonként az intézeteket meglátogatja s a tapasztalatról értesíti a tanügyi bizottságot. Az egész országot, a Dráván tuli részeket is beleértve 9 főigazgatósági kerületre osztották s mindeniknek élére köztisztviselőben álló magas rangú egyéneket neveztek ki, hogy tekintélyöket ez által is emeljék. A Ratio Educationis nagy gondot fordít arra, hogy a különböző tanintézetek úgy legyenek elhelyezve, hogy könnyen

felkereshetők legyenek. Minden főigazgatósági helyen főgymnasium, a többi helyeken *nagy vagy kis gymnasiumok szerepelnek. Intézetünk mint nagygynasium a Nagy-Várad vidéki főigazgatóság alá rendeltetett; nagy gymnasiumok: Szent-Annán, Szegeden, kis gymnasiumok: Aradon, Nyirbátor és Pócson vannak felvéve a tervben. Ebből láthatjuk, hogy sok helyen ez ideig a kitüntetett helyek közül nem állítottatott fel máig középiskola. Ugyancsak a tervezetből olvasható, hogy intézetünk igazgatója „remuneratio“ czimen 200 frt állami javadalomban részesült.*

A Ratio a tulajdonképeni középiskolát öt éves tanfolyamra szabja, melyet kiegészít a két éves philosophiai cursus s így a teljes középiskolai tanulmány hét évet vesz igénybe; a beosztásban három fokot állapítottak meg úgymint: 1. Kholá latina, a három grammatikai osztálylyal. 2. A gymnasium (humaniora) két osztálylyal. 3. A philosophiai cursus két év.

Az eddigi osztály összevonást meg nem engedí az új rendszer, minden egyes osztálynak külön-külön tanára van, ki az összes tantárgyakat tanítja délelőtt és délután is harmadfél órán át. A tanítás a téli félév alatt fél nyolczkor és félkettőkor kezdődött; nyáron délelőt egy órával korábban, míg délután egy órával későbben. Iskolai rendes szünidők a csütörtök volt. A tantárgyak szükségesekre, mindenkinek vagy némelyeknek hasznosokra osztattak, a két első a rendes, az utolsó a rendkívüli tárgyakat alkotta.

Az első grammatikai osztályban csakis rendes tárgyak adattak elő, és pedig: a hittan heti 2 órában szerdán és szombaton, s ezenkívül vasár- és ünnepnapokon a hit elemzésből tanultak. Tárgya a bibliai történet és a katechismus volt: tankönyv: História biblica. Catechismus. A magyar, latin és német helyes és szépírás heti 2 óra. Latin nyelv heti 10 óra. Tananyag: szótanulás, jól írni és olvasni latinul, s a nyelv szabályainak elemei: Tk.: Alvari E.: Elementa Grammaticae. Természetráajz heti 2 órán át az állattant, különösen a hazai, tehát ismeretes, hasznos és káros állatokat. Tk.: Historia Naturalis. Számtan heti 2 óra. Tananyag a négy alapművelet egész és törtekkel. Tk.: Arithmetica pars I. Történet anyagát a biblia képezte heti 2 órában. Földrajzból a magyar szent korona országait ismertették politikai és természetrajzi viszonyaik s gazdaságuk szerint. Tk.: Mathias Bél: Geographia Hungariae. Az összes könyvek ára körülbelül 2 frt volt.

A II. osztályban a vallástan és latin nyelv ugyanannyi órában folytatólag tanítottott, a latin nyelvénél már megkezdett ezen nyelven való beszélés. Hazai nyelv heti 1 órában gyakoroltatott beszéd és írásban, ép így a német is. Természettudományból a növényország vétégetett elő, a gazdasági, ipari és gyógynövények gyümölcs- és erdei fák. Földrajzból az I. osztály anyagát ismételték és kibővítették. Történelemből hazánk története magyaráztatott a mohácsi vészig, kapcsolatosan a világtörténelemmel. Számítanból az arányok tana, haladványok és a hármasszabály. Mint rendkívüli tárgy a görög nyelv is szerepel már itt, anyag a szótanulás. A geometria gyakorlati szempontból, azok számára, kik felsőbb osztályokba nem járnak. Tankönyvek mint fentebb és még Palma: *Historia Hungarica* stb. az összes ára 6 forint.

III. osztályban a megkezdett anyagot folytatják, a latinból már az auctorokat használják. Természettudományból az ásványtan szerepel; földrajznál az örökös tartományok, a bekebelezett tartományok s a szomszédos államok ismertettek, valamint a matematikai és physikai földrajz elemei. Mint rendkívüli tárgy előjön a természeti és a hazai tételes jog. A tankönyv ára itt is 6 frt.

A IV., vagyis a humaniorák I. osztályában, ép így a II-ban is, a vallástan vasár- és ünnepnapokon tanítottott. Az arithmetika és matematika heti két órában, de csak a közéletben felhasználható elemi részei. A latin nyelvű írakkal kapcsolatosan a régiségtan, mythologia, stilsztika, logika. A természettudományok közül I. o.-ban a physika az első félévben, míg a másodikban az ásványtan, a II. osztályban első félévben növény, másodikban állattan tanítottott. A történelemből az első osztály az első félévben a magyarok történetét ismételték, de főlemlitik a jelesebb írókat, megnevezik a forrásokat; a II. félévben az osztrák birodalom történetét veszik elő. A II. osztályban először a római császárság történetét, később az egyház történetét. Az összes könyvek értéke a két évfolyamon 10 frt. Mint rendkívüli tárgyak szerepelnek itt a görög nyelv, a kísérleti physica. Előfordul a költői kísérletezés, a szavalás, a hírlapoknak felolvasása és magyarázata a jó tanulók számára.

A Ratio gondot fordít arra, hogy a szellemiek mellett a testre is gond fordítottassék, tiltja mindazt, mi a testi egészség,

épségre veszélyt hozhatna, ellenben igyekszik előmozdítani a testi erő növelését, ajánlja a testmozgásokkal járó játékokat, az ifjuság számára a városoktól játszó tereket kér. Figyelmeztet a kirándulásokra is, mint a melyek úgy a szellemi, mint a a testi nevelésnek nagy szolgálatokat tehetnek, ha helyesen vannak megválasztva.

A fegyelmi eljárásban a jezsuitákat követik; szelidséggel iparkodik hatni, de hol ezzel célt nem lehet érni, ott a büntetést is megengedi. Első büntetés a virgács, második az alsóbb osztályba való visszaküldés, harmadik az intézetből való kizáratás. Az első büntetés foruma az igazgató, a második-é a tanári kar, a harmadik-é a főigazgató.

A kor uralkodó eszméitől, a felvilágosodás szellemétől vezetett nagytehetségű II. József telve tervekkel, ujitási vágyakkal, egy kitüzött főcéllal, lépett anyja elhunytja után a trónra. Belátta azt, hogy terveinek elérésében leghathatósabban segítheti az iskola: megerősíti elődje által kiadott tanügyi rendeletet, de ehhez némi módosítással járul. Figyelmét különösen a real tárgyakra fordítja, hangsúlyozza a természetrajznak, mértannak és természettannak helyes irányú tanítását, mely abban áll, hogy a nyert ismereteket a földművelés, ipar és kereskedelem terén fölhasználni lehessen. Elrendeli szigorúan a szertárak, gyűjtemények berendezését, vagy a már meglévőeknek gyarapítását, a szemléltető képeknek és ábráknak beszerzését. De csakhamar összes figyelmét terveinek megvalósítására fordítja. Az 1784. év május 18-án kiadott rendelet szerint a következő iskolai évben már csak azok vehetők fel a gymnasiumba, a kik a német nyelvben már legalább az írást és olvasást elsajátították. Ezt követi a magyar nyelv tanításának megszorítása, majd kiküszöbölése, 1787-től kezdve már a latin nyelv is németül taníttatik. Tanárul csak az alkalmazható, ki az oktatási nyelv — a német — teljes birtokában van; kik már alkalmazva vannak, kötelesek három év alatt azt tökéletesen magukévá tenni. A tanárokat jutalomdíjak elnyerésével biztatja a leirat, ha a német nyelv tanítása körül kifejtett tevékenységük által érdemeket szereznek.

Tankönyveken kívül csak azokat lehetett használni, melyeket a bécsi udvari könyvvizsgáló bizottság az osztrák tartományok számára is elfogadott. Ugyanebben az évben — az 1785-ben — hozta be a tandíjat, mit a gymnasiumokban évi

6 frtban állapítottak meg, vagy havonként 36 váltó krajezárbán, melyet ily összegekben is lehetett fizetni. II. József ezen intézkedésének célja volt a szegényebb és nem jó tanuló ifjaknak a középiskolától való távoltartása.

Ő, ki a szabadabb szellemnek volt híve, nem barátja a növendékeket sok tekintetben lenyűgöző együttes nevelésének a convictusokban, azért ezeket eltörli; s alapítványi tőkéiket összegyűjtve, kamataiból ösztöndíjakat alkotott. A befizetett tandíjak egyrésze is erre fordított. A tandíj kezelésével megbízott (a praefectus) fáradozásáért 1%-ot kapott, kinek kötelessége volt a díjakat összeszedve havonként a legközelebbi harminczad vagy sóhivatalnál lefizetni. A tandíjmentességben részesítettek: az ösztöndíjasok és az ág. ev. és az ev. ref. papok gyermekei is. Ösztöndíjas csak azon tanuló lehet, ki jeles osztályzatú és németül tud.

Hivatalos állásokra csak akkor volt alkalmazható valaki, ha megfelelő iskoláztatását, tanulmányait bizonyítvánnyal igazolja, mit mindig az intézet pecsétjével kell megerősíteni. Magára a tanári állásra valláskülömbőség nélkül lehetett pályázni, de előnyben részesültek, kik idegen nyelveken beszéltek. A vallásra II. József nem nézett . . . nem csak a tanári, hanem az igazgatói, sőt főigazgatói állásuk betöltésénél sem. Így az új főigazgatói kerület beosztása alkalmával, miknek száma ezután öt lett, a pozsonyi kerületbe a protestans vallású br. Prónay-t tette, ki előbb Gömörmegye főispánja volt.

Az oktatásügy lényegileg II. József intézkedései által nem változott. Ő nem a külsőségek, hanem a belső, a szellemi élet átalakítására törekedett. A szabad szellemben való nevelés első követelménye volt az egyéni akaratot megkötő szigorú iskolai törvényeknek enyhítése, nem zárja ki az ifjúságot, mint eddig szokásban volt, a társadalomból, melyben egykor forogni hivatása leendő, hanem megengedi a résztvevést. Nincs tiltva a nyilvános helyeken: színház, táncmulatságon való megjelenés. Pontosán meghatározza az iskolai szünidőt, körvonalazza a vallási oktatás minémüségét, megszünteti a tanuló ifjúság közt fennálló vallásos társulatokat, közös, bármely vallású tanuló által elmondható imádságot hoz be a tanítás megkezdése előtt és után.

Az előmenetel a bizonyítványokban nem egyes tantárgyak, hanem az összes tantárgykból felmutatott eredmény szerint

állapított meg; a fokozatok megjelölésére használtatott a 3 = rossz, 2 = közpszerű, 1 = jó, 1 cum eminentia = igen jó. Meg volt állapítva a tanmenet, volt módszeres és ellenőrző tanácskozás, mikről felterjesztést kellett készíteni.

A tanárok fizetésének rendezése akként történt, hogy a szerzetes tanárok ott, hol kolostoruk, rendházuk volt, mint igazgatók 300 forint, mint a humanior osztályok tanárai 250 frtot, mint grammatikai osztályok tanítói 200 frtot kaptak.

A dolgoknak ezen új szellemben való tovább fejlődését, haladását útjában feltartóztatta s a régi megszokott ösvényre visszaterelte II. Józsefnek halála. Ugyanis utána trónra lépő fivére II. Lipót 1790. április 20. 13027. szám alatt a helytartó tanács által kiadott rendeletben újból az 1777-ki „Ratio Educationis“ helyzetetett érvénybe, addig, míg az összehívandó országgyűlés egy új, a kor követelményei és igényeinek teljesen megfelelő, tanulmányi rendszert fog kidolgozni. Ezen rendelet által újból a latin nyelv lett az uralkodó, ez a felsőbb osztályok oktatási nyelve, míg az alsóbbakban a magyar is használtatik. Most megfordult a koczka, a türelmes és jóindulatú II. Lipót augusztus 21-én 21489. sz. a. kiadott rendeletével a magyar nyelv tanítását teszi kötelezővé, most tanár csak az lehet, ki a magyar nyelven tud előadást tartani. A felsőbb osztályokban a classikusok magyarázása magyar nyelven történik, magyar értekezések írása rendeltetik, meghagyatik e nyelven beszédeknek kidolgozása és előadása.

Az 1790 - 91. országgyűlés által kiküldött választmány tanügyi munkálatával csak 15 év múlva lett kész, illetve állapotott meg végre, s ekkor 1806-ban adatott ki, de közbe az ideiglenes és átmeneti kort szabályozó rendeletek egész serege adatott ki, melyeknek főcélja volt a vallásos-erkölcsi nevelés és szigorúbb fegyelmezéssel uralkodni az ifjúságon és elnyomni az új eszméknek terjesztését. Újból nagy súlyt fektetnek a vallástan tanítására, a real tárgyak óráinak összevonása által szaporítják ennek óráit. Egy 1802. évi rendelet szerint félévénként kellett jelentést tenni az igazgatónak az alárendelt tanárok, a főigazgatóknak pedig az igazgatók eljárása és viselkedésükről az iskolában és iskolán kívül. Külön jelentések teendők a hivatalnokok vagy előkelők gyermekeinek előmenetele és magaviseletéről. Az elemi iskola utolsó osztályának újból a gymnasiumhoz esatolása ügyében az 1803. év május 21-én kiadott helytartó

tanácsi rendelet intézkedik ez által a gymnasiumok újból 6 osztályu berendezést nyertek.

Végre az 1790–91. országgyűlésnek 15. törvényczikkével kiküldött bizottság elkészül a tanügyi tervszel, melyet latin nyelven Szerdahelyi váczy kanonok szerkesztett meg, mi után a király Ferencz azt módosításokkal elfogadta, Budán az egyetemi nyomdán kinyomatva ily czim alatt jelent meg: „Ratio educationis publicae totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas.“

A második „Ratio Educationis“ alapul a Mária Terézia által kiadott elsőt vette, de a különböző néposztályok szükségleteihez jobban alkalmazkodott, érvényt szerzett a magyar nyelvnek, helyet biztosított a tesgyakorlatnak is. Bár maga a tervezet a törvényhozásból indult ki, országgyűlési szentesítést soha sem nyert s csak rendeleti úton léptették életbe, hol érvényét egész 1848. illetve 1850-ig az Organisationsentwurf behozataláig megtartotta.

A tárgybeosztás az osztályok szerint a következő volt:

I. osztályban tanították a vallástant heti négy félóraban (katekizmus), a latint, kapcsolatban a magyar és az illető vidéken divó anyanyelvvvel, itt főszlyt a helyes irás és olvasás képezte; heti 2 órában az egészszámokkal való műveletre is oktattattak. Tankönyvek: Endrődy J. Deák gramatika, Pozsony 1820. — Cserely J. Prosa versuum, Pest 1840. — Sümeghy P. Latin nyelvtan . . . I. r. Pest 1847. — Maróthy Gy. Számvetés 1817.

II. osztályban a nyelvek folytatólag tanittattak, figyelem fordittatott a szavak betanulására és a nyelvtani szabályokra. A számtannál a törtek ismertettek, ezenkívül Magyarország földrajza. Tankönyv: Albach J. Magyarország földleirása, Pest 1834. — Horvát Magyarország ismertetése 1847. Pest.

A III. osztályban az eddig említett tárgyakhoz járult Magyarország története 1526-ig. Tankönyv: Spányik G. Historia regni Hungariae Pestini 1820. — Spányik G. Magyarország históriája Pest 1833. — Horváth Mihály Magyarország története Bécs 1847.

IV. osztályban a latinból a syntaxis ornatát és a verstant tanulták, olvasták Cicerót, Sallustiust, Caesart. A történelemből a hátra levő részt, a földrajzból a szomszédos államokat s a

földtekét ismertették. Tankönyv: Cserey J. A hangmértékről szóló szabályok magyarázata Pest 1846.

V. osztályban előadatott még a retorika, bevezetésül a gondolkozástan, a görög régiségtan, a természetrajzból az állattan.

A VI. osztályban a költészet, a római régiségtan, növény- és ásványtan, a földrajzból, mivel már az V. osztályban ismerkedtek meg Európa és Ázsiával, itt Afrikát, Amerikát és Ausztráliát vették elő. Tankönyvek: Budai E. Régi római írók élete, Debreczen 1814. — Kis J. Görög-római mythologia Pozsony 1805.

Ha a két „Ratio Educationist“ összehasonlítjuk, látni fogjuk, hogy a második az elsőől sokban különbözik: Először is a heti órák számát 20-ban állapítja meg, a rendkívüli tárgyakat mellőzi, de egyet a költészetet a rendesek közé veszi. Az alsó osztályokból elveszi a természetrajzot, mik valóban nem oda valók. A latin nyelvnel a klasszikusokat jobban értékesei. Az előadási nyelv a latin, a német mint rendkívüli tárgy tanított az önként jelentkezőknek.

A rend és fegyelem tekintetéből elrendeli az iskolai törvényeknek felolvasását, mit az intézeti igazgató az év elején a törvény betartására buzdító beszéd és magyarázással kísérve teljesített. Az ifjuság naponként misét hallgat, havonként gyónást végez és az egyházi körmenetekben részt venni tartozik. Nyilvános helyek látogatása még a szülők jelenlétében sem engedtetik meg. Szállást fogadni csak oly helyeken lehetett, hová a tanári kar beleegyezését adta, mint megbízható helyre, s ezt megváltoztatni csak beleegyezéssel lehetett. A szigorúbb büntetéseket csak az igazgató szabhatta ki. Szünidő a kedd délután és csütörtökön egész nap volt. A nagy szünidő pedig szeptember és október egész 1831-ig, midőn ez augusztus és szeptemberre tétetett át.

A vásár- és ünnepnapokon szokásos Mária gyakorlatok újból behozhatók lettek, de társulatot alakítani nem volt szabad. Lényeges módosítást szenvedett a „Ratio-educationis“ 1844-ben, midőn június 20-án kiadott rendelettel a magyar hozatott be előadási nyelvnek.

Bár az idő, a haladás megkívánta volna, hogy ne vegyék a tantervet állandónak, hogy a kor kívánalmainak megfelelőleg módosíttassék, mégis hosszú ideig e tekintetben misem történt.

Csak midőn a magyar szabadságharcz leveretése után Magyarország mint tartomány Ausztriához csatoltatik, történik újítás, az 1849. évben a császári vallás és közoktatásügyi miniszter közzé teszi az : „Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich“ czimű rendeletet.

Ezen rendelet az eddig egységes mederben haladó közép-tanodai oktatást az irány és czél szerint szétválasztja. A gymnasiumok mellett felállított realiskolák czélja a mennyiségtani és természettani oktatás bővítése által a technikai iskolákra majdan életpályákra előkészíteni. Az eddig szokásos osztálytanítás helyett a tudományos haladásnak jobban megfelelő szaktanítást hozta be. A bölcseleti tanfolyam bekebelezetett a gymnasiumba, mi által ez nyolcz osztályúvá vált, a 4 alsó osztálylyal — a 4 felső felgymnasiumnak nevezetett, amott az igazgató mellett legalább 5, itt 11 tanárnak kellett lenni.

A görög és német nyelv rendes tárgynak vétetett s az oktatásnak középpontját a gymnasiumokban a klasszikai nyelvek teszik, míg a realiskolában a mennyiségtan és rajz.

f) Tantervek 1861-től máig.

Az absolut kormány megszűntével hazánk vezérlő férfiai, de különösen nevesebb tanférfiaink mozgalmat indítottak nemzeti szellemünk és nyelvünk kiirtására szolgáló „Organisations-Entwurf“-nak érvényen kívüli helyezése és az ország szellemének megfelelő tanrendszer és terv megalkotása s életbeléptetése végett. Ezen hazafias férfiak közé tartozott Purgstaller József, a kegyes tanítórend akkori főnöke is, a ki a mint a hatvanas évek kezdetén kissé szabadabb szellem és politikai élet kezdett uralkodni, a kormányzása alatt álló rend kiválóbb tagjait tanácskozáásra hívta egybe, hogy egy a hazai kívánalmaknak teljesen megfelelő tanterv-tervezetet dolgozzanak ki. Ezt a tervezetet tárgyalás alá vette aztán az 1861. évi augusztus hó 26-án Lonovics József érsek elnök alatt egybegyült „országos tanügyi bizottság, melynek tagjai voltak rendünkből: Purgstaller József, Trautwein János, Szepessy Imre és Lutter Nándor, mind neves tanférfiak és tudós paedagogusok. — Az itt véglegesen megalkotott tanterv-tervezetet felterjesztették a „Helytartótanácshoz“, mely azt a felsőbb helyről kapott utasi-

tásnak megfelelő módon felülvizsgálta s némely dolgokban módosítva megerősítés végett bemutatta. 1861. év decemberében végre életbe lépett ezen új tanterv. Ez fentartotta az eddigi 8 osztályt és elrendelte, hogy a három alsó osztályban, melyekben még a nevelésre kell a főgondot s főmunkát fordítani, az osztálytanítás, a 4. s 5. osztályokban a szűkebb értelemben vett szaktanítás, a három osztályban pedig a teljes szakrendszer foganatosíttassék. Az óraszámot, és így a túlterhelést csökkentette és a nemzeti tárgyaknak : a hazai irodalomnak, történelemnek s a földrajznak tüzetes tanítását behozta. És az ezen tantervnek egyik nagy érdeme, mert a tárgyak ez ideig a középiskolában egészen elhanyagoltattak. Másik és főérdeme az, hogy iskolai nyelvéül a magyart tette és csak ott engedett ettől eltérést, a hol ezt használni az akkori időben teljes lehetetlen volt. Ily helyeken az illető városok nyelvéül volt egyszersmind a tanítási nyelv is.

Az alkotmány visszaállításával egyéb átalakítások mellett a tanügyi téren is nagyobb szabású reformok indultak meg. Báró Eötvös József az első vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az eddigi 8 osztályú gymnasium helyébe 9 évre terjedő lyceumot kívánt alkotni oly módon, hogy a középiskolák kis, nagy és főgymnasiumokra oszoltak volna; a kis gymnasium 4, a nagy gymnasium 6 osztályból állott volna, a fölé pedig három évi lycealis cursust kívánt felállítani. A lyceumi hallgatók az első tanév bevégezte után a köteles tantárgyakat a maguk elé kitűzött különböző szakpályák szerint különböző terjedelemben tanulták volna. Tervének kivitelében azonban megakadályozta őt a korai halál s így életbe csak a kis- és a nagygymnasium intézménye lépett.

Három évvel később, mivel az akkori tanférfiak legnagyobb része paedagogiai okokból ellene volt a Báró Eötvös trifurcatiojának és mivel ezen fölülte költséges tanrendszer az autonom felekezetek iskolái nagy részének megszüntetését vonta volna maga után, Pauler Tivadar akkori minister a rendelkezése s vezetése alatt álló gymnasiumok számára kiadta az általa készített új tantervet, mely bizony nem egyéb, mint az Organisations-Entwurfnak módosítása.

A Pauler-féle tanterv ellen csakhamar panaszok hangzottak fel. A tanférfiak, köztük kiválólag Lutter Nándor dr. a budai tankerület kir. főigazgatója, ki már 1862-ben megjelent

ily című könyvében: „A magyarországi kath. gymnasiumok jövődjé szervezésére vonatkozó javaslat az ide tartozó adatok mellékletével“ tört lándzsát e rendszer mellett, az *egységes középiskolai* rendszer behozatalát: sürgették és kárhoztatták az akkori rendszert, mely szerint a disciplinák tagozott ismétlődésével végezteti a tanítást, nem pedig szakadatlan egymásutánban fejleszti a tanulók szellemi tehetségeit.

Tekintettel a jogosult panaszokra, nemkülönben figyelembe véve a közoktatási tanács s a megkérdezett tankerületi kir. főigazgatók e tárgyban történt felterjesztéseire, nemkülönben az érettségi vizsgálatoknál szerzett tapasztalatokról szóló jelentésekre a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium egy tudósokból, paedagogusokból és gyakorlati tanférfiakból álló bizottság meghallgatása után 1878. évi augusztusban megállapította azon új tantervet, mely 1879/80. tanévben lépett bizonyos átmeneti intézkedések mellett életbe, a mely az 1883. évi. XXX. törvényezikk folytán némi módosításokon és egyszerűsítéseken ment keresztül.

Ezen tanterv legnagyobb érdeme az, hogy az *oktatás* középpontjává a magyar nyelvet tette. Ha még megemlítem azt, hogy az 1890. évi XXX. t.-cz. alapján a szóban levő tanterv a görög nyelvet helyettesítő tárgyak tantervével egészített ki, s hogy ezen tantervhez 1880. és 1887. évben tanítási utasítások is adtak ki, úgy hiszem elégséges bepillantást nyújtottam a jelenlegi gymnasium tanítási mukájának szabályozó tervezeteibe. Vannak az új tantervnek, mint emberi műnek hibái s fogyatkozásai, melyeket majd az idő s a tanárság meg fognak szüntetni, de e fogyatkozások mellett is a társadalom és az állam megelégedhetik vele, mert kellően van benne gond fordítva a magyar nyelv tanítására s a hazafias szellem emelésére.

g) Ösztöndíjak.

Mindig lesznek köztetek szegények, a mi jót a szegényekkel tesztek, azt velem teszitek, mondja Krisztus Urunk; hozzá tehetjük, hogy mindig akadnak nemes gondolkozású férfiak, kiknek szive a szegénysorsú tanulók nyomorúságán megindul és alapítványaikkal sok növendéknek lehetővé teszik az isko-

lábajárást, elősegítik a jövő boldogságuk alapjának megvetését, valamint a hazai közmívelődés terjedését.

Gymnasiumunkhoz a következő ösztöndíjak vannak kötve:

a) A Bednár János, tiszántuli kerül. táblai ülnök által 1826-ban alapított hét és pedig három ösztöndíj egyenkint évi 63 frttal és négy egyenkint évi 25 frt 20 krral. Ezen ösztöndíjak a nagyváradai lat. szert. káptalan felügyelete és kezelése alatt állanak. A három első ösztöndíj első sorban a rokonokat illeti, ez csak másodsorban adományozható szegény, de jó magaviseletű szorgalmas tanulónak; a kinevezési jog a debreczeni prépost-plébános és a gymnasium igazgatójának ajánlata mellett a káptalanhoz tartozik. A négy kisebb ösztöndíj adományozása az igazgatót illeti meg tulajdonképpen, de ez is újabb időben a káptalan által történik.

b) A Molnár József-féle ösztöndíjak. Molnár József nagyváradai örkanonok, előbb 17 évig debreczeni kisprépost, 1826-ban hirtelen elhalálozván, végrendeletében vagyona harmadik csoportjának $\frac{1}{6}$ részét — 12,000 frton felül — a debreczeni gymnasiumnak hagyományozta oly módon, hogy a kamatokból évenként 10 szegény, de szorgalmas és jó magaviseletű tanuló 40 frt ösztöndíjban részesíttessék, a fennmaradó kamatrész pedig tőkésíttessék és az ösztöndíjak száma ekként szaporíttassék; ma már 13 ösztöndíj-állomás van rendszeresítve évi 42 frttal. A felügyeletet és kinevezési jogot a nagyváradai lat. szert. püspök gyakorolja a debreczeni prépost-plébános és a gymn. igazgatójának ajánlatára.

c) A Kricsfalussy-féle alapítvány. Alapította Kricsfalussy Ferencz, nagyváradai lat. szert. püspök s debreczeni kis-prépost plébános 1836-ban. Ezen alapítványból 1 tanuló évi 37 forint 80 krt élvez. Ezen alapítvány kezelését és adományozását szintén a nagyváradai lat. szert. káptalan eszközli ugyancsak a debreczeni kis-prépost plébános és gymnasiumi igazgató ajánlata mellett.

Összesen tehát 21 ösztöndíj van a gymnasiumhoz kötve.

h) Segélyező alapítványok.

Bármily önzőnek is mondják a jelenkort, a humanizmus terén mégis nagy tevékenységet fejt ki. Mindenütt alakulnak

a jótékonytárgyat gyakorló egyesületek, az emberiség nyomorát enyhítő intézetek. Hazánkban már régóta igen sok tanintézetben vannak ifjusági segélyező egyesületek, melyek célja a szegényebb sorsú tanulókat tankönyvekkel, írószerekkel, ruhával, élelmezéssel vagy szállással ellátni; a mi tanintézetünkben is megindult a mozgalom egy ifjusági segélyező egyesület létesítése körül, de több közbejött ok miatt folyó iskolai évben meg nem alakulhatott.

Van azonban két segélyező alapítványunk, melyek ugyanazon céllal bírnak; mindkettő Nemes Kálmán, debreczeni köz- s váltó-ügyvéd nemesen érző szívének köszöni létét; biztat a remény, hogy Nemes Kálmánhoz hasonló fenekelt gondolkodású és jószívű adakozók többen akadnak, midőn arról lesz szó, hogy az ifjuságot filléreinkkel gyámolítsuk és nekik az iskolába járást könnyüvé és kellemessé tegyük.

A segélyalapok a következők:

1. Kardhordó Ambrus-féle alapítvány.

Alapító levél.

Melynél fogva alólírott ezennel kijelentem, hogy miután a kegyes tanítórend egyik legidősb tagját főtisztelendő Kardhordó Ambrus aranymisést áldozárt a tanügy terén teljesített kitünő szolgálataiért ő es. kir. Apostoli Felsége a nevével viselő „Ferencz József rend lovagkeresztjével“ tüntette ki, s azzal őt mags. Gróf Dégenfeld József ur mint Hajdumegye s Debreczen sz. kir. város főispánja 1885. jan. 17-én ünnepélyesen feldiszesítette, — azon jó szándéktól vezéreltetve, hogy ezen magasztos esemény a magyarországi kegyes tanítórend emlékkönyvében az utókor előtt is maradandó emléküvé tétessék, s buzdító például szolgáljon: — 100, azaz egy száz forintot o. é. oly módon teszek le a debreczeni kegyes tanító rendház kezéhez örök alapítványul, — hogy ezen összeg jelzálogi biztosíték mellett, vagy legalább egyelőre a debreczeni takarékpénztárba elhelyeztetvén, annak kamatjaiból a debreczeni piarista rend gymnasiumában tanuló, szegény sorsu, jó erkölcsi magaviseletű, szorgalmas növendékek láttassanak el évenként vallásfelekezeti különbség nélkül a szükséges tankönyvekkel, — óhajtasom továbbá az, hogy szerény alapítványom „Kardhordó Ambrus“ nevével viselje . . . Végül megjegyzem, hogy azon nem remélt esetben, ha valaha Debreczenben a piarista gymnasium

létezni megszűnnék: fentérintett 100 frt alapítványom ugyancsak „Kardhordó Ambrus“ név alatt, de a fentebb megjelölt célra a debreczeni róm. kath. elemi iskolák finövéndékei javára az illetékes iskolaszék kezelése s rendelkezése alá bocsáttassék át. Kelt Debreczenben, 1885. jan. 17-én.

Nemes Kálmán ügyvéd, a debreczeni r. k. elemi iskolák gondnoka.

A fentebbi alapítványt növelték:

Róth Márton, táviráda-igazgató	3 frttal
Mayer Antal, posta-főnök	5 „
Vőneky Pál, gymn. igazgató	5 „
Kiss József, tanfelügyelő	5 „
Haraszthy Gyula, gymn. tanár	5 „
Steiner Antal, cong. izr. hitközségi elnök	10 „
Beér Kálmán, városi rendőrkapitány	5 „
Laczkó Dezső, gymn. tanár	5 „

Összesen 43 frttal

Ezen összeg Tek. Nemes Kálmán ügyvéd úr alapítványához csatoltatván, az 143 frtra; azaz egyszáz és negyvenhárom forintra növekedett és az alapító levélben kikötött feltételek mellett a debreczeni kegyestanítórendi algymnasium igazgatójának kezelésére bízott.

Kelt Debreczenben, 1887. évi július hó 20 án.

2. Nemes Béla-féle alapítvány.

Alapító levél.

Melynél fogva alulirt ezennel kijelentem, hogy a kegyesrendi szerzet nemes szívé alapítójának, kalazanti Szent Józsefnek emlékére 1893. évi augusztus hó 27-én a debreczeni társháznál megtartott ünnepély alkalmával a kegyestanítórendiek debreczeni gymnasiuma igazgatójának kezeihez újból 200 korona = 100 frtot oly módon tettem le, hogy ezen összeg kamatai évenként a Piaristák által buzgalommal ellátott és remélhetőleg 8 osztályura felemelendő debreczeni róm. kath. gymnasium szegénysorsu, de szorgalmas és tehetséges róm. kath. tanulói számára szükséglenő tankönyvek beszerzésére ösztöndíj gyanánt fordíttassanak. Hogy melyik tanuló legyen erre érdemes: annak időnkénti elhatározását a debreczeni

róm. kath. gymnasium tanárkarának elhatározására bizom; s magam részére csupán annyit kívánok fentartani: hogy azon esetre, ha a kérdéses segély elnyerésére én ajánlanék egy szegénysorsu tanulót: ezen ajánlatom vétessék figyelembe. Ha azonban — mitől Isten óvja debreczeni róm. kath. egyházunkat, a debreczeni r. k. kegyesrendi gymnasium létezni megszűnnék; ez esetben fentérintett 100 frt szerény alapítványomat, illetve annak kamatait a debreczeni róm. kath. elemi fiu iskolák legszegényebb sorsu r. k. tanulóinak tankönyvekkel ellátásra ruházom át. Végül ezen óhajtásomat fejezem ki, hogy szóban levő alapítványom az 1882. évi május hó 12-én IV-ik gymnasiumi tanuló korában, elhalt fiam emlékére „Nemes Béla alapítvány“ név alatt tartassék fenn. Kelt Debreczenben, 1893. évi augusztus 27-én. *Nemes Kálmán.*

A gymnasiumi igazgatók és tanárok névsora

1721–1896.

1721. Praefectus*: Szlopnay Elek. Tanár: Halápy Szilárd.
1721—22. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanár: Halápy Szilárd.
1722—23. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanár: Halápy Szilárd.
1723—24. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanár: Melchior.
1724—25. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanár: Melchior.
1725—26. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanár: Coelesztin.
1726—27. Praefectus: Halápy Szilárd. Tanárok: Dénes, Lőrincz.
1727—28. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanárok: Gerard, Julian.
1728—29. Praefectus: Szlopnay Elek. Tanárok: Xaverius, a
másik tanár neve nincs följegyezve.
1729—30. Praefectus: Daniel. Tanárok: Placidus, Xaverius.
1730—31. Praefectus: Daniel. Tanárok: Dénes, Keresztély.
1731—32. Praefectus: Daniel. Tanárok: Gergely, Damian.
1732—33. Praefectus: Justinian. Tanárok: Jónás, Antal.
1733—34. Praefectus: Gáspár. Tanárok: Antal.
1734—35. Praefectus: Vincze. Tanárok: Keresztély, Melchior.
1735—36. Praefectus: Gáspár. Tanárok: Damascén, Krizosztom,
Zsigmond.
1736—37. Praefectus: Kristóf. Tanárok: Emanuel, András,
Dominicus.
1737—38. Praefectus: Kristóf. Tanárok: Valentin, Gabriel.
1738—39. }
1739—40. } Zárva voltak az iskolák a pestis miatt.
1740—41. Praefectus: — — Tanárok: Benedek. Hiányos a
följegyzés.
1741—42. Praefectus: Márton. Tanárok: Julian, Benedek.

* A gymnasiumi igazgatók 1776-ig praefectusoknak (felügyelők) nevezettek.

- 1742—43. Praefectus : — — Tanárok : Julián.
- 1743—44. Praefectus : Máté. Tanárok : Julián, Kristóf.
- 1744—45. Praefectus : Gergely. Tanárok : Mihály, Gergely.
- 1745—46. Praefectus : Gergely. Tanárok : András, Paulinus.
- 1746—47. Praefectus : Mihály. Tanárok : András, Paulinus.
- 1747—48. Praefectus : Egyed. Tanárok : Dávid, Szaniszló.
- 1748—49. Praefectus : Zsigmond. Tanárok : Dénes, Szaniszló.
- 1749—50. Praefectus : Zsigmond. Tanárok : Maximilián, Szaniszló.
- 1750—51. Praefectus : Zsigmond. Tanárok : Kornél, Benedek.
- 1751—52. Praefectus : Zsigmond. Tanárok : Rókus, Bernard.
- 1752—53. Praefectus : Zsigmond. Tanárok : Rókus, Albert.
- 1753—54. Praefectus : Zsigmond. Tanárok : Rókus, Ágoston.
- 1754—55. Praefectus : Tarri András. Tanárok : Bottka Albert, Jankovits Fülöp.
- 1755—56. Praefectus : Kónya Kristóf. Tanárok : Horkay Ágoston, Szilsz Károly.
- 1756—57. Praefectus : Kónya Kristóf. Tanárok : Hajós Gáspár, Jaross László.
- 1757—58. Praefectus : Léday Lénárd. Tanárok : Emerics Vincze, Komay István.
- 1758—59. Praefectus : Percz Emanuel. Tanárok : Koroda Teofil, Klobucsek Alajos.
- 1759—60. Praefectus : Percz Emanuel. Tanárok : Klobucsek Alajos, Victoris György.
- 1760—61. Praefectus : Edegger Baltazár. Tanárok : Homolay Tádé, Szilez Károly.
- 1861—62. Praefectus : Valero Jakab. Tanárok : Homolay Tádé, Kovács Antal.
- 1762—63. Praefectus : Valero Jakab. Tanárok : Szluha Xavér, Keller Zsigmond.
- 1763—64. Praefectus : Tuszhlaitner Kajetán. Tanárok : Horkay Ágoston, Mayer Elek.
- 1764—65. Praefectus : Cetto Benedek. Tanárok : Holly Dániel, Mayer Elek.
- 1765—66. Praefectus : Szöllősy Eugen. Tanárok : Laukovits Fülöp, Klotz Valentin.
- 1766—67. Praefectus : Petrik Keresztély. Tanárok : Kruzy Márton, Jankovits János.

- 1767—68. Praefectus : Petrik Keresztély. Tanárok : Kruzy Márton, Vilt Lénard.
- 1768—69. Praefectus : Szorni Lajos. Tanárok : Poor Kajetán, Lengyel Döme.
- 1769—70. Praefectus : Némethy Elek. Tanárok : Demeter Lajos, Lengyel Döme.
- 1770—71. Praefectus : Némethy Elek. Tanárok : Lihau Pál, Kurcz Egyed.
- 1771—72. Praefectus : Volaki Marezsel. Tanárok : Lihau Pál, Kurcz Egyed.
- 1772—73. Praefectus : Szeitz Antal. Tanárok : Malozsay Eugen, Csulik Alajos.
- 1773—74. Praefectus : Szeitz Antal. Tanárok : Csulik Alajos, Zimányi Alajos.
- 1774—75. Praefectus : Szeitz Antal. Tanárok : Roch Ferencz, Neichel László.
- 1775—76. Praefectus : Henyei Vincze. Tanárok : Roch Ferencz, Neichel László.
- 1776—77. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Egerváry Ignác, Surányi Antal.
- 1777—78. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Sivulsky József, Verner Zsigmond, Surányi Antal.
- 1778—79. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Verner Zsigmond, Neichel László, Keresztury Jeromos.
- 1779—80. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Neichel László, Keresztury Jeromos, Schwandt Ferencz.
- 1780—81. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Neichel László, Keresztury Jeromos, Kopesányi László.
- 1781—82. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Hoffmann Sebestyén, Kopesányi László, Kelle Lipót.
- 1782—83. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Hoffmann Sebestyén, Kelle Lipót, Frányó Remig.
- 1783—84. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Karácsonyi Innocent, Kelle Lipót, Loosz Kajetán.
- 1784—85. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Rosenbacher Ferencz, Kelle Lipót, Bárány János.
- 1785—86. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Rosenbacher Ferencz, Kelle Lipót, Bárány János.
- 1786—87. Igazgató : Temlényi Remig. Tanárok : Rosenbacher Ferencz, Kelle Lipót, Bárány János.

- 1787—88. Igazgató : Perezel Imre. Tanárok : Prets Mihály, Rosenbacher Ferencz, Stankovich Miklós.
- 1788—89. Igazgató : Perezel Imre. Tanárok : Prets Mihály, Gull János, Stankovich Miklós.
- 1789—90. Igazgató : Perezel Imre. Tanárok : Visky Ágoston, Surányi Antal, Stankovich Miklós, Prets Mihály, Gull János.
- 1790—91. Igazgató : Mulay Szilárd. Tanárok : Visky Ágoston, Surányi Antal, Pretsch Mihály, Szolcsányi Erneszt, Gull János.
- 1791—92. Igazgató : Mulay Szilárd. Tanárok : Visky Ágoston, Dani Zsigmond, Szolcsányi Erneszt, Gull János, Prets Mihály.
- 1792—93. Igazgató : Mulay Szilárd. Tanárok : Visky Ágoston, Dani Zsigmond, Gull János, Prets Mihály, Szolcsányi Erneszt.
- 1793—94. Igazgató : Koszik Bazil. Tanárok : Visky Ágoston, Dani Zsigmond, Prets Mihály, Czigliányi Ede, Bedey Balás.
- 1794—95. Igazgató : Koszik Bazil. Tanárok : Dani Zsigmond, Prets Mihály, Márhoffer Florián, Kudlik János, Matyasovszky Gliczér.
- 1795—96. Igazgató : Koszik Bazil. Tanárok : Dani Zsigmond, Gull János, Schuster Ambrus, Nemes Imre, Kianitzky Ferencz.
- 1796—97. Igazgató : Keszthelyi László, Tanárok : Subányi Gábor, Dani Zsigmond, Nemes Imre, Szekfü János, Haller Benedek.
- 1797—98. Igazgató : Keszthelyi László. Tanárok : Rogel Ignác, Visky Ágoston, Dani Zsigmond, Nemes Imre, Podolay Melchior, Szekfü János, Schmidt József.
- 1798—99. Igazgató : Keszthelyi László. Tanárok : Matkovits Elek, Dani Zsigmond, Bálint Antal.
- 1799—800. Igazgató : Keszthelyi László. Tanárok : Szolcsányi Erneszt, Matkovits Elek, Kazay Lajos.
- 1800—1. Igazgató : Keszthelyi László. Tanárok : Szolcsányi Erneszt, Matkovits Elek, Szerenka János, Béla Antal.

- 1801—2. Igazgató: Keszthelyi László. Tanárok: Thott Albert, Matkovits Elek, Kovácsóczy Anzelm, Béla Antal, Pápes Mátyás.
- 1802—3. Igazgató: Keszthelyi László. Tanárok: Thott Albert, Rabsánszky Mihály, Béla Antal, Pápes Mátyás, Grosser János.
- 1803—4. Igazgató: Keszthelyi László. Tanárok: Kiss Márton, Fodor Antal, Nemes Imre, Dienes Antal, Lehóczky Vince, Kovácsóczy Florián.
- 1804—5. Igazgató: Keszthelyi László. Tanárok: Paulinyi Alajos, Kriszpach György, Lehóczky Vince, Spányik Gliczér, Dienes Antal.
- 1805—6. Igazgató: Peck Ágoston. Tanárok: Vasányi Sebestyén, Wolff Antal, Komjáthy József, Fitos Antal, Lőrincz András.
- 1806—7. Igazgató: Peck Ágoston. Tanárok: Dombi Mihály, Wolff Antal, Fitos Antal, Lőrincz András, Bálvány Alajos.
- 1807—8. Igazgató: Peck Ágoston. Tanárok: Zsuffa Jeromos, Szolesányi Erneszt, Zelneky Gáspár, Bálvány Alajos, Ballér Ignác.
- 1808—9. Igazgató: Gábrich István. Tanárok: Zsuffa Jeromos, Jalesay Ambrus. Bálvány Alajos, Ballér Ignác, Hollósy Alajos.
- 1809—10. Igazgató: Jenovay János. Tanárok: Zsuffa Jeromos, Kovalcsik Tamás, Moró Mihály, Tomasóczy József, Kriszpach András.
- 1810—11. Igazgató: Preszburger Ferencz. Tanárok: Zsuffa Jeromos, Kovalcsik Tamás, Moró Mihály, Kotér József, Kriszpach András.
- 1811—12. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Zsuffa Jeromos, Kovalcsik Tamás, Bieliezky Pál, Hilvady István, Kutseravy Lőrincz.
- 1812—13. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Cserbay Lipót, Kutseravy Lőrincz, Zilvady István, Hollósy Mihály.
- 1813—14. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Kudlik Alfonz, Kindlarovits Lőrincz, Hilvady István, Hollósy Mihály, Thomaer András.

- 1814—15. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Kudlik Alfonz, Kindlarovits Lőrincz, Kiss Ignác, Spanyol László, Beretzky Mihály.
- 1815—16. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Kudlik Alfonz, Kiss Ignác, Ballér Ignác, Spanyol László, Beretzky Mihály.
- 1816—17. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Kudlik Alfonz, Kiss Ignác, Ballér Ignác, Spanyol László, Jankovics József.
- 1817—18. Igazgató: Hegyi József. Tanárok: Kudlik Alfonz, Ballér Ignác, Tomasóczy József, Dobby Mihály, Bodnár Lajos.
- 1818—19. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Kudlik Alfonz, Ballér Ignác, Tomasóczy József, Kovács Kornél, Szalay Dénes.
- 1819—20. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Kudlik Alfonz, Zelnecky Gáspár, Tomasóczy József, Kovátsik János, Szalay Dénes.
- 1820—21. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Kudlik Alfonz, Tomasóczy József, Huberth, Kovátsik János.
- 1821—22. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Hettessi Simon, Tomasóczy József, Söjtöry Zsigmond.
- 1822—23. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Szunerits Adalbert, Hettessi Simon, Tomasóczy József, Balás Sándor.
- 1823—24. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Korendor Elek, Szunerits Adalbert, Tomasóczy József, Salamon Balás, Balás Sándor, Borbély László.
- 1824—25. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Korenda Elek, Ballér Ignác, Tomasóczy József, Zelnecky Gáspár, Borbély László, Salamon Balás.
- 1825—26. Igazgató: Náray Dávid. Tanárok: Szakállos József, Tomasóczy József, Pritz Károly, Tashler János, Riegel Ignác, Korenda Elek.
- 1826—27. Igazgató: Deáky Károly. Tanárok: Korenda Elek, Tomasóczy József, Burza János, Hajagos József, Balás Sándor, Kempf Alajos.
- 1827—28. Igazgató: Deáky Károly. Tanárok: Korenda Elek, Tomasóczy József, Burza János, Hajagos József, Balás Sándor, Fábos József.

- 1828—29. Igazgató: Deáky Károly. Tanárok: Korenda Elek, Tomasóczy József, Burza János, Hajagos József, Lévy Zsigmond, Vass Sándor.
- 1829—30. Igazgató: Deáky Károly. Tanárok: Korenda Elek, Tomasóczy József, Vass Sándor, Zsigmond Bertalan, Petrovits Ignác, Kopesányi Benedek.
- 1830—31. Igazgató: Deáky Károly. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Korenda Elek, Tomasóczy József, Petrovics Ignác, Kopesányi Benedek, László László.
- 1831—32. Igazgató: Deáky Károly. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Béla Antal, Tomasóczy József, Kopesányi Benedek, Petrovits Ignác, László László.
- 1832—33. Igazgató: Komjáthy József. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Béla Antal, Tomasóczy József, Enczinger János, Petrovics Ignác, Szeitl József.
- 1833—34. Igazgató: Komjáthy József. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Jankó János, Enczinger János, Németh Ferencz, Ruff József, Srom Vincze.
- 1834—35. Igazgató: Komjáthy József. Tanárok: Zsigmond Bertalan, Enczinger János, Tóttösy Elek, Ruff József, Lechner Imre, Szendy János.
- 1835—36. Igazgató: Komjáthy József. Tanárok: Enczinger János, Vattay Pál, Tegó Alajos, Dürer József, Zsarnóczay János, Polák Ede.
- 1836—37. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: Enczinger János, Tegó Alajos, Tashler János, Pallyó András, Molnár Károly, Horváth Rudolf.
- 1837—38. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: Pallos József, Enczinger János, Schüller Florián, Tegó Alajos, Molnár Károly, Való József.
- 1838—39. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: László Alajos, Enczinger János, Franits Antal, Schüller Florián, Barna Ignác, Horváth Pius.
- 1839—40. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: László Alajos, Plathy Mihály, Enczinger János, Franits Antal, Schüller Florian, Könnye Alajos.
- 1840—41. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: László Alajos, Plathy Mihály, Enczinger János, Schüller Florian, Szendy János, Kovács János.

- 1841 – 42. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: Plathy Mihály, Balás Sándor, Schüller Florian, Szendy János, Czápay Imre, Peck Ágoston.
- 1842—43. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: Plathy Mihály Csery János, Balás Sándor, Schüller Florian, Galgóczy Ignác, Chlivinyi Lajos.
- 1843—44. Igazgató: Molnár Mátyás. Tanárok: Plathy Mihály, Csery János, Balás Sándor, Matusik János, Plank Elek, Daniel Antal.
- 1844—45. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Plathy Mihály, Csery János, Balás Sándor, Szilvássy Ignác, Mennyei Lajos, Daniel Antal.
- 1845—46. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Plathy Mihály, Csery János, Balás Sándor, Tasehler János, Szilvássy Ignác, Mennyei Lajos, Szabó Mátyás.
- 1846—47. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Plathy Mihály, Csery János, Szilvássy Ignác, Kovács Rézmán, Jancsik Edvard, Virkler Ágoston.
- 1847—48. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Plathy Mihály, Zsiga József, Szajtler Elek, Kovács Rézmán, Virkler Ágoston, Fekete Imre.
- 1848—49. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Kindlarovits Lőrincz, Csery János, Zsiga József, Szajtler Elek, Kovács Kedves, Lajos János.
- 1849—50. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Steiger József, Zsiga József, Ribianszky Adolf, Varga László, Lajos János.
- 1850—51. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Korenda Elek, Zsiga József, Ribianszky Adolf, Lopuschán János, Pásztor Lipót.
- 1851—52. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Halász (Ribianszky) Adolf, Ziskay Pál, Milkovics István, Furdek Ferdinánd, Lopuschán János.
- 1852—53. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Horváth Márton, Ribianszky Adolf, Ziskay Pál, Milkovics István, Lopuschán János.
- 1853—54. Igazgató: Kardhordó Ambrus. Tanárok: Schüller Florian, Horváth Márton, Breinfolk Gusztáv, Fehér János, Milkovics István, Furdek Ferdinánd.

- 1854—55. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Schüller Florian, Horváth Márton, Varga László, Breinfolk Gusztáv, Milkovics István, Furdek Ferdinand.
- 1855—56. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Schüller Florian, Szendy János, Varga László, Breinfolk Gusztáv, Milkovics István, Furdek Ferdinand.
- 1856—57. Igazgató : Kardhordó Ambrus, Tanárok : Schüller Florián, Varga László, Deák János, Bolgár Kletus, Palszer Károly.
- 1857—58. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Steiger József, Schmiding József, Furdek Ferdinand, Bolgár Kletus.
- 1858—59. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Steiger József, Smiding József, Varga László, Furdek Ferdinand.
- 1859—60. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Schmiding József, Varga László, Könnye Alajos, Furdek Ferdinand.
- 1860—61. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Békefy Károly, Varga László, Könnye Alajos, Furdek Ferdinand.
- 1861—62. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Békefy Károly, Deák János, Furdek Ferdinand, Hegyi Manó.
- 1862--63. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Békefy Károly, Deák János, Hegyi Manó, Bolgár Mihály.
- 1863—64. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Szajtler Elek, Rejtényi Antal, Varsányi Pongrácz, Bolgár Mihály.
- 1864—65. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Szajtler Elek, Bolgár Mihály, Czweg József.
- 1865—66. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Szajtler Elek, Bolgár Mihály, Lehmann Márton.
- 1866—67. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Tegó Alajos, Ribianszky Adolf, Farkas László, Gyarmathy József.
- 1867—68. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Lajos János, Farkas László, Bendek József, Gyarmathy József.

- 1868—69. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Ruff József, Domokos Jenő, Gyöngyösy István, Farkas Ignác.
- 1869—70. Igazgató : Kardhordó Ambrus, Tanárok : Steiger József, Filgossy József, Farkas Ignác. Biró Sándor.
- 1870—71. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Ekker Elek, Zelenay János, Filgossy József, Ormándy Miklós. Zvér Endre.
- 1871—72. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Ekker Elek, Filgossy József, Városey Béla, Zvér Endre, Vécsey Benedek.
- 1872—73. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Solyomi József, Filgossy József, Városey Béla, Weingang kal. József, Zvér Endre.
- 1873—74. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Solyomi József, Weingang kal. József, Városey Béla, Zvér Endre, Tóth Sándor.
- 1874—75. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Solyomi József, Fonyó Gyula, Szilágyi Adolf, Kovács Pál, Katics Ignác.
- 1875—76. Igazgató : Kardhordó Ambrus. Tanárok : Solyomi József, Vécsey Benedek, ViszolaJszky István, Kovács Pál, Katics Ignác.
- 1876—77. Igazgató : Solyomi József. Tanárok : Dengi János világi, Fábian Lajos világi, Kristóf János világi, Pöltzel Dezső vil., Walter Mihály vil., Zvér Ferencz vil.
- 1877—78. Igazgató : Illésházy János. Tanárok : Domokos Jenő, Dengi János vil., Fabian Lajos vil., Kristóf János vil., Ujházy László vil., Walter Mihály vil., Zvér Ferencz vil.
- 1878—79. Igazgató : Harmath Gergely. Tanárok : Dengi János vil., Gerzsány Antal vil., Haraszthy Gyula vil., Ujházy László vil., Walter Mihály vil., Zvér Ferencz vil.
- 1879—80. Igazgató : Harmath Gergely. Tanárok : Fehérváry István, Dengi János vil., Haraszthy Gyula vil., Nasinszky József vil., Nemesszegi Kálmán vil., Zvér Ferencz vil.

- 1880—81. Igazgató : Harmath Gergely. Tanárok : Tóth Sándor, Schernpacher József, Eisenbarth Károly, Haraszthy Gyula vil., Nemesszegi Kálmán vil., Zvér Ferencz világi.
- 1881—82. Igazgató : Harmath Gergely. Tanárok : Véber Antal, Vas Károly, Varju János, Haraszthy Gyula vil., Nemesszegi Kálmán vil., Zvér Ferencz vil.
- 1882—83. Igazgató : Harmath Gergely. Tanárok : Földessy Emil, Véber Antal, Vas Károly, Haraszthy Gyula vil., Pechány Adolf vil., Zvér Ferencz vil.
- 1883—84. Igazgató : Vőneky Pál. Tanárok : Földessy Emil, Erhardt Pál, Járvás Mihály, Haraszthy Gyula vil., Révay György vil., Zvér Ferencz vil.
- 1884—85. Igazgató : Vőneky Pál. Tanárok : Földessy Emil, Járvás Mihály, Laczkó Dezső, Haraszthy Gyula vil., Révay György vil., Zvér Ferencz vil.
- 1885—86. Igazgató : Vőneky Pál. Tanárok : Földessy Emil, Laczkó Dezső, Fludorovits János, Haraszthy Gyula vil., Pósch Jenő vil., Zvér Ferencz vil.
- 1886—87. Igazgató : Vőneky Pál. Tanárok : Földessy Emil, Kovács Endre, Poór János, Friml Aladár vil., Zvér Ferencz vil.
- 1887—88. Igazgató : Vőneky Pál. Tanárok : Földessy Emil, Kovács Endre, Pintér Pál, Mátray Lajos vil., Zvér Ferencz vil.
- 1888—89. Igazgató : Vőneky Pál 1889. febr. azután Fehérváry István febr.—aug. Tanárok : Földessy Emil 1889. jan., Fehérváry István, Miklóssy Sándor, Pintér Pál, Szabó József vil., Zvér Ferencz vil.
- 1889—90. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Fehérváry István, Matter János, Harkay István, Balogh Szilárd vil., Zvér Ferencz vil.
- 1890—91. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Brenner Lajos, Matter János, Schandl Miklós, Szabó József vil., Balogh Szilárd vil., Zvér Ferencz vil.
- 1891—92. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Brenner Lajos, Varga József, Bauer Lénárd, Schandl Miklós, Balogh Szilárd vil., Zvér Ferencz vil.

- 1892—93. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Brenner Lajos,
Bauer Lénárd, Hideg Mihály, Balogh Szilárd vil.,
Zvér Ferencz vil.
- 1893—94. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Farkas Ignác,
Priváry József, Bán József, Schmidt Rajmond vil.,
Zvér Ferencz vil.
- 1894—95. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Farkas Ignác,
Priváry József, Voggenhuber Oszkár, Hangh Béla
vil., Starek Andor vil., Zvér Ferencz vil.
- 1895—96. Igazgató : Cserhalmy József. Tanárok : Tóth Pál,
Priváry József, Voggenhuber Oszkár, Starek Andor
vil., Zvér Ferencz vil.

A tanuló ifjuság száma

1721—1895.

1721-ben	22	1748—49-ben	80
1721—22-ben	49	1749—50-ben	76
1722—23-ban	39	1750—51-ben	80
1723—24-ben	57	1751—52-ben	76
1724—25-ben	76	1752—53-ban	72
1725—26-ban	99	1753—54-ben	68
1726—27-ben	70	1754—55-ben	73
1727—28-ban	69	1755—56-ban	67
1728—29-ben	64	1756—57-ben	74
1729—30-ban	88	1757—58-ban	84
1730—31-ben	67	1758—59-ben	91
1731—32-ben	96	1759—60-ban	87
1732—33-ban	65	1760—61-ben	88
1733—34-ben	56	1761—62-ben	81
1734—35-ben	52	1762—63-ban	88
1735—36-ban	83	1763—64-ben	88
1736—37-ben	103	1764—65-ben	102
1737—38-ban	71	1765—66-ban	107
1738—39-ben	} a pestis miatt szünetelt a tanítás.	1766—67-ben	103
1739—40-ben		1767—68-ban	104
1740—41-ben	72	1768—69-ben	92
1741—42-ben	63	1769—70-ben	93
1742—43-ban	47	1770—71-ben	88
1743—44-ben	66	1771—72-ben	79
1744—45-ben	70	1772—73-ban	78
1745—46-ban	70	1773—74-ben	76
1746—47-ben	68	1774—75-ben	81
1747—48-ban	78	1775—76-ban	70

1776—77-ben	67	1816—17-ben	51
1777—78-ban	72	1817—18-ban	55
1778—79-ben	87	1818—19-ben	59
1779—80-ban	75	1819—20-ban	53
1780—81-ben	49	1820—21-ben	45
1781—82-ben	52	1821—22-ben	53
1782—83-ban	64	1822—23-ban	52
1783—84-ben	57	1823—24-ben	83
1784—85-ben	38	1824—25-ben	87
1785—86-ban	30	1825—26-ban	90
1786—87-ben	18	1826—27-ben	86
1787—88-ban	23	1827—28-ban	95
1788—89-ben	31	1828—29-ben	79
1789—90-ben	32	1829—30-ban	78
1790—91-ben	47	1830—31-ben	98
1791—92-ben	52	1831—32-ben	91
1792—93-ban	55	1832—33-ban	93
1793—94-ben	54	1833—34-ben	95
1794—95-ben	60	1834—35-ben	89
1795—96-ban	57	1835—36-ban	105
1796—97-ben	45	1836—37-ben	101
1797—98-ban	38	1837—38-ban	87
1798—99-ben	33	1838—39-ben	73
1799—1800-ban	33	1839—40-ben	84
1800—1801-ben	42	1840—41-ben	94
1801—1802-ben	56	1841—42-ben	90
1802—1803-ban	57	1842—43-ban	72
1803—1804-ben	65	1843—44-ben	77
1804—1805-ben	59	1844—45-ben	80
1805—1806-ban	63	1845—46-ban	71
1806—1807-ben	70	1846—47-ben	77
1807—1808-ban	68	1847—48-ban	62
1808—1809-ben	65	1848—49-ben	63
1809—1810-ben	51	1849—50-ben	41
1810—11-ben	36	1850—51-ben	45
1811—12-ben	25	1851—52-ben	64
1812—13-ban	34	1852—53-ban	67
1813—14-ben	16	1853—54-ben	58
1814—15-ben	45	1854—55-ben	59
1815—16-ban	55	1855—56-ban	49

1856—57-ben	54	1875—76-ban	54
1857—58-ban	61	1876—77-ben	58
1859—59-ben	67	1877—78-ban	76
1859—60-ban	79	1878—79-ben	85
1960—61-ben	81	1879—80-ban	83
1861—62-ben	90	1880—81-ben	89
1862—63-ban	86	1881—82-ben	85
1863—64-ben	90	1882—83-ban	73
1864—65-ben	97	1883—84-ben	64
1865—66-ban	111	1884—85-ben	66
1866—67-ben	112	1885—86-ban	74
1867—68-ban	91	1886—87-ben	101
1868—69-ben	96	1887—88-ban	99
1869—70-ben	85	1888—89-ben	111
1870—71-ben	86	1889—90-ben	109
1871—72-ben	71	1890—91-ben	122
1872—73-ban	67	1891—92-ben	121
1873—74-ben	48	1892—93-ban	140
1874—75-ben	44	1893—94-ben	151
1894—95-ben	150		

Befejezés.

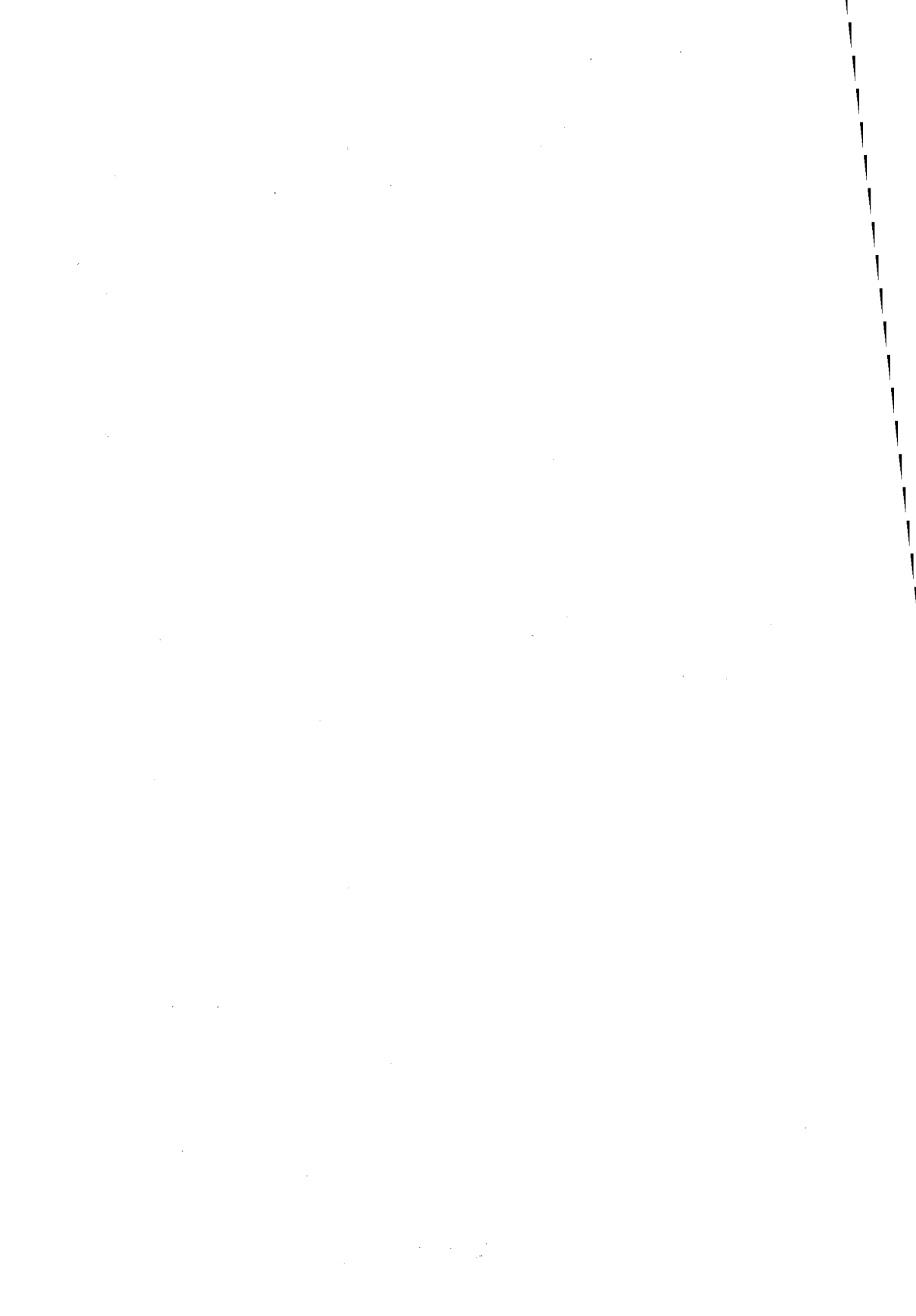
Ha kis visszapillantást vetünk azon adatokra, melyek tanuló ifjúságunk létszámát kezdettől mostanig hiven feltüntetik, úgy hiszem, tanintézetünk is valamivel hozzájárult Debreczen és vidéke szellemi kulturájának fejlődéséhez; ezekre rug azon tanulók száma, kik képzettségöknek alapismereteit itt szerezték és vetették meg jövő boldogságuk alapját; szerény volt ugyan működése, de az akkori viszonyoknál fogva ez nem is lehetett máskép. Ha szerény volt a múltja, adja a jó Isten, hogy szebb legyen a jövője.

Évről-évre kell tapasztalnom, hogy tanintézetünk ifjúságának létszáma rohamosan emelkednék, ha a szűk tanszobák befogadhatnák a jelentkezőket. Ha figyelembe vesszük, hogy városunk lakossága bevándorlás útján is folyton növekszik és pedig többnyire azon néposztályból, mely gyermekeinek középiskolai nevelést és oktatást óhajt adni s ha még tekintetbe vesszük, hogy Debreczenben csak egy főgymnasium van, mely évenként zsufolásig megtelik, úgy az intéző köröknek be kell látniok, hogy égető szükséggé vált egy második főgymnasiumról gondoskodni. Ezen szükségességet legjobban érzik a helybeli katolikusok, de belátta azt a magas kormány épügy, mint Debreczen sz. kir. város. Évek óta vajudik már a kiegészítésnek és egy új, a modern igényeknek teljesen megfelelő iskolai épület felépítésének ügye, míg végre az ige testté lön.

Debreczen sz. kir. város közönsége régi jó hírnevéhez hiven és felbuzdulva Schlauch Lőrincz dr., nagyváradai bitorospüspök, ő eminentiájának nemes példájától az 1896. évi május hó 27-én tartott közgyűlésen a római kath. algymnasiumnak nyolcosztályúvá való kiegészítésének céljaira egyhangulag és általános lelkesedéssel százezer forintot szavazott meg részint készpénzben, részint anyagban. Valóban szép millenniumi

emlék! A nemes város ezen, a haza oltárára hozott és századokra szóló adományával újból fényesen bebizonyította, hogy hazánk kulturájáért valamint a multban, ugy a jelenben is nemcsak lelkesedni, hanem tenni is tud, nem riadva vissza semminemű áldozattól sem, ha arról van szó, hogy városunkban a szellemi műveltség, mint földi boldogságunk egyik főtenyezője, minél szélesebb körben hirdettessék.

Mielőtt leteszem azon reményben tollamat, hogy nemso-kára elérkezik az idő, midőn az új főgymnasium történetét meg lehet írni, háladatosságból megemlítés nélkül nem hagyhatom, hogy a nemes város minden alkalommal készséggel nyújtotta a kegyes tanítórendiek felé jötevő kezét, valahányszor a multban a szükség napjaiban nemeslelkűségéhez fordultak; évről-évre fel van jegyezve évkönyveinkben a segélyösszeg, melylyel társházunkat vagy tanintézetünket gyámolította. Hála és köszönet legyen érte!

Az 1895—96. iskolai év.

Békési Gyula

királyi tanácsos, tankerületi főigazgató,

szül. 1847-ben, meghalt 1896-ban.

Mély megdöbbenéssel vettük azon gyászos hirt, mely tudomásunkra hozta, hogy Békési Gyula, kir. főigazgató nincs többé az élők sorában. Mint a debreczeni tankerületnek első főigazgatója tizenkét éven keresztül nemes lelkesedéssel és egész odaadással vezette a közoktatás ügyeit. Nehéz feladat várt reá, mert a neki átadott tankerületben az állam rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolák úgy, mint ezen tankerületbe beosztott felekezeti, tehát csak felügyelete alá tartozó gymnasiumok majd mind nem feleltek meg a kor és a paedagogia-methodica követelményeinek és tekintettel arra, hogy a főigazgatói állás átvételekor jutott folyamatba a középiskolai törvény életbeléptetése és végrehajtása is, sok és tapintatos eljárást igénylő munka nehezedett vállaira.

Működésének czélja az volt, hogy a magyar alföldön minél több, egészen megfelelő és tanárait jól ellátó középiskola létesüljön, melyekre nagyon is szükség van, hogy az eddig elhanyagolt magyar elem minél előbb pótolja műveltségének hiányait és innen, az alföldről kerüljön ki minél több értelmes közeg, állami tisztviselő, országunk ügyeire befolyással bíró factor és mennél több tanár. Ezen tanárokkal kellene szerinte az intézetek legtöbbjeit ellátni, hogy az ifjuság a magyar nyelven kívül a magyar szellemet is magába szívja, a tiszta, önzetlen hazaszeretet pedig minél szélesebb körben hirdettessék.

Nemes törekvésének eredménye az volt, hogy az állam vezetése és rendelkezése alatt álló középiskolák nagyobb része

mmár rendben van; hasonló dícséretre méltó buzgalmat fejtett ki a felekezeti főhatóságok által fentartott gymnasiumok rendbehozására is. Ezen munkálkodással nagyon emelte a középiskolai tanügy szellemi niveauját, a minek természetesen igen jó hatása van a tanítás eredményességére s így a jövő generatio értelmi fejlesztésére s folytonos emelkedésére is.

A tanárokkal szemben ugyyszólván mint kartárs viselte magát, nem pedig mint azok rideg elüljárója, magát is tanárnak szeretvén tekinteni és mutatni. Megkivánta a tanároktól, hogy kötelességeiket pontosan teljesítsék, nem különben azt, hogy nemcsak tanítsanak, hanem ők magok is folytonosan tanuljanak, képzettségöket tökélyesbitsék és fokozzák.

Teljes szivéből szerette a tanuló ifjuságot is, mindent, a mi hatalmában és tehetségében állott, megtette annak javára és előmenetelének előmozdítására.

Mint társadalmi férfit leereszkedő, nyájas és főképen szerény volt annyira, hogy minden tettét és érdemeit nemcsak gondosan elhallgatta, hanem egyszersmind mások által fel-
emlittetni sem szerette.

Sit tibi terra levis!

Cs. J.

I.

Adatok az algymnasium történetéhez

az 1895—96-iki iskolai évről.

Változás a tanári karban. A magyar kegyes-tanítórend főtisztelendő kormány-tanácsának intézkedése folytán Frank István, kegyes-tanítórendi áldozópap és helyettes tanár, ki az évközben Veszprémbe távozott Priváry Józsefet negyedfél hónapon keresztül helyettesítette, visszahelyeztetett Kolozsvárra felsőbb tanulmányainak befejezése végett; helyét újból Priváry József foglalta el; Haugh Béla, világi helyettes tanár pedig állami szolgálatba lépven a zsolnai algymnasiumban nyert alkalmazást. A tanári testületet tanárok hiányában most sem lehetett kiegészíteni, hanem egy hiányzó tanár leckeóráit magunk között osztottuk fel.

A beiratások és a tanulók száma. A tanulók felvétele a nm. vall. és közokt. m. kir. miniszteriumnak 1895. évi február hó 17-én 50667/1894. sz. a. kelt körrendelete értelmében a tanév végén, vagyis június hó 30-án és július hó 1., 2., 3-ik napjain, az utólagos felvételek és rendes beiratások pedig szeptember hó három első napján eszközöltetett; felvettünk a beiratások alkalmával 164 rendes nyilvános tanulót és 1 magántanulót, ezekhez csatlakozott évközben a tankerületi kir. főigazgató engedélyével 2 rendes nyilvános tanuló, az év végén pedig jelentkezett 2 magántanuló, összesen tehát beiratkozott 166 nyilvános és 3 magántanuló, növekedés a múlt évi 150-hez képest 19. Megjegyzendő, hogy 30 tanulót, kik az első osztályra jelentkeztek felvétel végett, párhuzamos osztály hiányában el kellett utasítanom.

Az iskolai év megnyitása és a tanítás menete. Az 1895—96-iki iskolai év augusztus hó 29-én megtartott alakuló gyűléssel kezdődött. Az alakuló gyűlésen felolvastuk első sorban a felsőbb tanhatóságtól a nagy szünetben beérkezett hivatalos leiratokat és rendeleteket, az igazgató ezután kijelölte az osztályfőnököket és közölte a tanárokkal a módosításon átment és végleg megállapított tantárgyfelosztást, melynél tekintettel voltunk, hogy a nyelvek az egyes osztályokban lehetőleg egy kézben csoportosíttassanak, amint azt a középiskolai rendtartás 22. §-a is előírja.

Augusztus hó 30. és 31-én megtartottuk a javító-vizsgálatokat, melyekre 18 tanuló kapott engedélyt a tanári testülettől, illetőleg a tankerületi főigazgatótól, ezek közül 17 átbocsáttatott, egy ismétlő pedig újból elégtelen osztályzatot nyervén az osztályt többé nem ismételhette. Kereszty Ödön, ki az 1894—95-ki évben a helybeli állami főrealiskola II. osztályába járt, a latin nyelvből az első osztályról a felvételi vizsgálatot letévén, második osztályba bocsáttatott. Mandel Ferencz magántanuló a III. osztály tárgyaiból tette le a vizsgálatot.

Szeptember hó 1. 2. és 3-ik napjain tartottuk meg az utólagos felvételeket és a szabályszerű beírásokat; szeptember 4-én istentisztelettel megnyitottuk az iskolai évet, 5-én pedig megkezdtük és teljesítettük a rendes tanítást úgy, mint a megelőző években két órarend szerint és pedig a téli hónapokban vagyis november 1-től február végéig délelőtt 8-tól 12-ig, délután 2-től 3-ig, a többi hónapokban délelőtt 8-tól 11-ig, délután 2—4-ig. A tanítást a rendes és a miniszterileg engedélyezett hét millenniumi szünnapon kívül még január hóban voltunk kénytelenek a dühöngő kanyaró miatt egy hétre beszüntetni, miután ezen idő alatt az összes tantermeket és folyosókat orvosi felügyelet alatt óvatosságból alaposan dezinficiáltuk.

Tanári értekezletek. A tanári testület az egész iskolai éven át több gyűlést tartott, ezek közül legfontosabbak az alakuló, módszeres, ellenőrző és évváró tanácskozmányok.

A módszeres tanácskozmányokon megvitatás tárgyává tettük az egyes harmadokra előírányzott tananyagot, helyesen vagy helytelenül van-e beosztva, szem előtt tartva mindig a helyi állandó tanmenetet, megbeszéltük a tanításban követendő eljárást és egyöntetűséget, nemkülönben a műkefezéseket, az olvasás és elemzésre felvett olvasmányokat, mennyiben felel-

nek meg a jellemképzésnek és a nyert ismeretek kibővítésére, a beemlézésre kitűzött hazafias irányú költeményeket, valamint az írásbeli dolgozatok tárgyát és javítási módját.

Az ellenőrző értekezleteken elbiráltuk általában és részletesen a tanuló ifjuság magaviseletét és a tanulmányokban tett előmenetelét. Ezen tanácskozmányok tapasztalásunk szerint üdvös hatással voltak, mert a szülők értesítve lévén általunk az eredményről, a legtöbb esetben intézkedtek, hogy a kifogásolt hibák — a mennyiben lehetséges volt — többé elő ne forduljanak.

A tanárok egészségi állapota. A tanárok egész éven át jó egészségnak örvendettek, betegség miatt nem, de hivatalos elfoglaltság miatt igenis történtek mulasztások, a lezkeórák betöltéséről az igazgató minden egyes alkalommal gondoskodott. Szabadságolás nem volt.

Vallásügy. A szigoruan vett tanítás mellett a szívet sem hagytuk erősen; a tanári kar az igazgatóval karöltve a szív nemesítésére, a jellem képzésére, a vallás-erkölcsös érzelmek fejlesztésére és nevelésére nem kis gondot fordított; a reánk bízott növendékeknek nemcsak elméjét bővítettük a szükséges ismeretekkel, hanem fogékony szívébe a legnemesebb érzelmeket is csepegtettük, mert a valódi jellem, mely az élet küzdelmeivel bátran meg akar mérkőzni, a vallást nem nélkülözheti.

Hogy a vallás-erkölcsös érzelmek minél mélyebben meggyökereztessek, az anyaszentegyház iránti ragaszkodás és szeretet öregbítsék, a római és intézetünkbe járó kevés számú gör. kath. ifjuság naponkint — a téli hónapokban pedig csak vasár- és ünnepnapokon — félnyolcz óraker, illetve nyolczkor az igazgató és örködést gyakorló tanár vezetése és felügyelete alatt szent misét hallgatott; a vasárnapi szent misét pedig azon napi szent evangelium értelmezése követte.

A kath. ifjuság négyszer járult a szent gyónás és áldozáshoz, u. m. december 10-én, február 25-én, márczius 30-án és junius 26-án, a husvétii gyónást a szokásos három napi szent exercitiumok előzték meg.

A rendes istentiszteleten kívül részt vettek növendékeink a buzaszentelési, keresztjáró és urnapi körmeneteken, az aradi vértanuk lelki üdvéért október 6-án tartott gyászmisén, okt. 4-én és november 19-én mint ő csász. és apostoli kir. felségeik-

nek legmagasabb névünnepeén, valamint a koronázási évfordulóján mondott ünnepélyes szent misén.

Az istentiszteletre növendékeink pontosan jelentek meg, felmentve a mindennapi szent mise hallgatás alól csak azok voltak, kiknek szülei a legtávolabbra fekvő kertségekben nyaralnak.

Fegyelmi ügy. Tanintézetünkben megállapított fegyelmi szabályok a következők:

1. §. A tanulók kötelesek a vallásukbeli isteni tiszteletekben és egyéb vallásos gyakorlatokban részt venni.

2. §. Minden növendék, mivel Isten után szülőinek köszön legtöbbit irántoki háláját és szeretetét jó magaviselete és szorgalma által igyekezék tanusítani.

3. §. Tisztelje a tanári kart, annak minden egyes tagját ide értve; tisztolje pedig necsak külsőleg, hanem belsőleg is főkép az által, hogy figyelmeztetésök- és intésükhöz alkalmazkodik, rendeleteiknek engedelmeskedik, tanácsaikat követi.

4. §. Tisztelettel viseltessék az egyházi és világi felsőbb-ségi személyek, az érdemeik által kitűnő férfiak s általában az öregebb koruak iránt, legyen udvarias mindenkivel, mert ez a tanulónál kívánt műveltség első és elutasíthatlan követelménye.

5. §. Szeresse és becsülje tanulótársait, hogy azok viszont szeressék és becsüljék. Ha magát tanulótársa által sértettnek véli, óvakodjék minden visszatorlástól, mert senki sem lehet bíró saját ügyében; — hanem kerülve minden ellenséges vádaskodást, terjeszsze ügyét az osztályfőnök és ez uton az igazgatóság elé, hogy az igazgatóság szerint megítélthessék.

6. §. A tanintézeti épület és tanterem azon hely, hol az ifju jövő boldogságának alapját veti meg; ennél fogva mellőzendő benne minden, mi azon nagy ezél méltóságával ellenkezik. Ilyen a lárma, illetlenkedés, mások faggatása, pörlekedés, veszekedés stb.

7. §. A jó rend hozza magával, hogy a kiszabott időben mindenki saját osztálytermében kijelölt helyén legyen és ott feladatait ismételve várja be az előadás kezdetét.

8. §. Az iskolában tisztán és illedelmesen öltözködve jelenjék meg, úgy, hogy külseje által is tanuló ifjuhoz illő műveltséget tanusíthasson.

9. §. Megkívántatik, hogy mindenki a szükséges tisztán tartott író- és rajzszerekkel, nemkülönbön tankönyvekkel ellá-

tottan jöjjön az intézetbe. Iskolai kézikönyveken kívül más könyvet, vagy akármely szert, melyre ott szükség nincs, odahozni, elkobzás büntetése alatt tilos.

10. §. Előadás alatt a legnagyobb esend és figyelem oly követelmények, melyek nélkül a tudományban kellő haladást tenni nem lehet.

11. §. Minthogy a komolyabb tudományok megszerzése gyakorlati tevékenységtől is feltételeztetik, szigoruan tilos a házi vagy iskolai feladványokat mástól átsempészni.

12. §. Az előadásokra későn jönni, vagy azokat szükség nélküli kimenés, egymás kikopogtatása, vagy akárminemű tett által megháborítani nem szabad.

13. §. Tanórák előtt vagy után a folyosókon és udvaron való ácsorgás és járáskeelés szigoruan tiltatik.

14. §. A lezkeorák után engedélyezett 10 percznyi szünet alatt a tanulók tantermeiket elhagyhatják, hogy az udvaron szabad levegőt élvezhessenek; tartózkodjanak azonban olyan rendetlenségektől, melyek az említett czél határán kívül esnek és művelt ifjuhoz épen nem illenek. E 10 percznyi szünet alatt az intézet helyiségét elhagyni tilos.

15. §. Hogy a bekövetkezhető szerencsétlenségek elháríthatassanak, szigoruan tiltatik minden mászkálás a tornászati eszközökön oly időben, midőn a tornatanító nincs jelen.

16. §. Hanyagságból a tanulónak egyetlen tanórát sem szabad elmulasztani.

17. §. Ha a mulasztás előre nem látott akadály miatt történt, köteles a tanuló azt még a mulasztás tartama alatt az osztályfőnöknél a szülők vagy helyetteseik bizonyítványával igazolt okok előadása mellett bejelenteni. Ha a mulasztás oka betegség, a szülők vagy helyetteseik hozzák ezt az osztályfőnök tudomására. Egy hétnél rövidebb ideig tartó betegség esetében, ha különben a szabályszerű bejelentés már az első napokban megtörtént, szülők vagy helyetteseiknek, — hosszabb betegség esetében azonban hiteles orvosi bizonyítvánnyal köteles a tanuló az iskolában való legelső megjelenése alkalmával igazolni elmaradását.

18. §. Előre látható akadályozás esetében a tanuló, ha mulasztása egy napnál tovább nem fog terjedni, az osztályfőnöknél, czentul pedig az igazgatónál tartozik előre engedélyt kieszközölni.

19. §. Azon tanuló, ki igazolatlanul, habár szakadozottan is annyi órát mulaszt, mennyi a heti leckeórák összege, az intézetből kilépettnek tekintetik.

20. §. A tanintézetbe jövetel és abból való kimenetel mindenkor illedelemmel, csend- és rendben történjék.

21. §. Tilos a tanulóknak az utcákon és téereken ácsorogni, nagyobb csapatokban barangolni, kellő felügyelet nélkül kirándulásokat tenni, egymásnál összejöveteleket rendezni és télen veszélyes helyeken csuszkálni.

22. §. Nyáron $\frac{1}{2}$ 9, télen 7 órakor minden tanuló szállásán köteles lenni.

23. §. Az iskolai padokon való faragás, rajzolás és írás a tanintézet vagy bármely épülethez tartozó falakon, azok bemocskolása, továbbá a taneszközök és butorok megrongálása tilos; a kárt az illető megtéríteni köteles s ha azt roszakaratból szándékosan tette, fegyelmi büntetés alá is vonatik.

24. §. Nem szabad tehát más jószágát sérteni, annál kevésbé azt igazságtalanul elsajátítani.

25. §. Ruhákat, könyveket, írószereket vagy egyéb tárgyakat, melyeket a tanuló saját használatára kapott, elidegeníteni, cserébe adni vagy elzálogosítani nem szabad. Tilos továbbá a pénzkölcsönzés is.

26. §. Az iskolakörön kívül levő egyletek vagy társulatok tagjai tanulók nem lehetnek.

27. §. Korcsmákat, kávéházakat látogatni szigoruan tiltatik.

28. §. Színházba, vagy művelt magánkörü táncmulatságba a tanulók csak osztályfőnöki engedéllyel mehetnek.

29. §. A tánciskolák látogatására az igazgató ad engedélyt.

30. §. A dohányzás általában tiltatik.

31. §. Tilos a fegyverek, botok, pálcák hordása.

32. §. Szállást fogadni, vagy a fogadottat elhagyni a szülők vagy megbízottjaik engedélye nélkül nem szabad. E tekintetben minden változás az igazgatónak és osztályfőnöknek bejelentendő.

33. §. Korcsmai, vagy kávéházi helyiségekben lakást vagy étkezést fogadni tilos.

34. §. Ha a felfogadott szállás, vagy házigazdák ellen, kellő felügyelet hiánya, vagy egyéb fontos ok miatt a tanodai

elöljáróságnak kifogása lenne, az ily szállást tartoznak az ifjak a lehető legrövidebb idő alatt odahagyni, vagy az intézetből kilépni.

Debreczen, 1891. aug. 29-én.

Az itt közlött fegyelmi szabályokat az igazgató szigorú mihez tartás végett az iskolai év első hónapjának második hetében minden osztályban külön külön olvasta fel és bővebb magyarázatokkal kísérte, meghagyván a növendékeknek azoknak hü megtartását, miután azokból mindegyiknek egy-egy példányt nyújtott át; felhívta nemkülönben a fegyelmi szabályok tanulmányozására a szülők figyelmét is, a kik fiaiknak nevelését otthon csak úgy vezethetik helyesen és sikerrel, ha eljárásuk az iskolával ellenkezésbe nem jön, ha fiaik hibáit el nem nézik, hanem inkább nyesegetni törekszenek. A jól nevelt ifju mindig öröme a tanároknak.

A fegyelem fentartásában a tanárok többé-kevésbé erélyesen közreműködtek, az esetleg mutatkozott bajnak elejét vették, mielőbb gyökeret verhetett volna; nem is fordult elő egész éven át oly komoly kihágási eset, mely szigorubb büntetést vont volna maga után, vagy szelidebb módon elintézhető nem lett volna. Pajkosságok, rendetlenségek ugyan valának, de ezek nem gonoszságnak, hanem inkább az ifju korrall járó könnyelműségnek tudhatók be.

A fegyelmi állapot általában a lefolyt iskolai évben is megnyugtatónak minősíthető.

Egészségügy. Egészség tekintetében lesújtó volt tanintézetünkre a lefolyt tanév. Fájó szívvel meg-megálltunk és gondolkodóba estünk, valahányszor a kérlelhetlen halál növendékeink sorai között válogatás és kimélet nélkül pusztított. Négy ízben érte gyász tanintézetünket. Első áldozat *Jármy György*, III. oszt. tanuló volt, a szelid ifjut, kit szülei, tanárai és iskolatársai szelidségeért kiválóan szerettek, erős meghülésből származott agyhártyalob vitte a legszebb és legkedvesebb korban a sötét sirba nov. 30-án; utánna mentek nemsokára január 3 án *Viz János*, II. oszt. tanuló, édes atyjának legdrágább földi kincese és egyetlen öröme; azután *Mihalovits Béla* ugyancsak II. oszt. tanuló, a kedves pajtás, a szeretett fiu január hó 10-én búcsuzott el tőlünk a tulvilági viszontlátásig, mindkettőt a kanyaró, mely akkor időtájt erősen dühöngött városunkban,

vitte oly korán a sirba. *Simon József* I. oszt. tanuló, árvaházi növendék, tanintézetünk egyik szép reményű és magaviseletű növendéke pedig, gümőkórban hunyt el. — Nyugodjanak békében!

Többen is feküdtek kanyaróban, de ezek, hála a jó Istennek, szerencsésen felgyógyultak.

Legtöbb mulasztás a téli hónapokban volt, az uralkodó betegségek nemei az imént említett járványos betegségi eseteken kívül: fő-, torok- s gyomorfájás. Trachomás betegünk nem akadt.

Ünnepélyek. Márczius hó 15-én, mint a szabadság, egyenlőség és testvériség kihirdetése napjának évfordulóján hazafias ünnepélyt rendeztünk következő műsorral:

1. Isten áldd meg a magyart. Énekelte a gymn. énekkar.
2. Márczius 15-ke. Szavalta Schwarz Vince III. o. tanuló.
3. Főlolvasás. Tartotta Voggenhuber Oszkár tanár.
4. Talpra magyar! Szavalta Novotny Rezső IV. o. tanuló.
5. Talpra magyar! Énekelte a gymn. énekkar.
6. Hazám. Szavalta Kehl Rudolf III. o. tanuló.
7. Beszéd. Tartotta a gymn. igazgató.
8. Hazádnak rendületlenül stb. Énekelte a gymn. énekkar.

Hazánk ezer éves fennállásának emlékére május 9-én a Svetits-intézet nagytermében rendeztünk hazafias ünnepélyt, a melyen igen nagy számú és előkelő közönség jelent meg.

Az ünnepély kilencz órakor tartott hálaadó istentisztelet után, a melyen dr. *Wolafka Nándor* püspök úr, ő méltósága pontifikált, következő programmal folyt le:

1. Hymnus. Énekelte a gymn. énekkar.
2. Ünneplő ének, Ney Ferencztől. Szavalta Novotny Rezső IV. o. tanuló.
3. Beszéd Magyarország térképe előtt. Tartotta Lakatos Gyula II. o. tanuló.
4. Magyarok Nagyasszonyához, Kemenes Ferencztől. Szavalta Balás Iván III. o. tanuló.
5. Felolvasás. Tartotta Tóth Pál tanár.
6. A magyar nyelv, Ábrányi Emiltől. Szavalta Gajzágó László II. o. tanuló.
7. Honfidal, Petőfi Sándortól. Szavalta Siegmeth Lajos I. o. tanuló.

8. Alkalmi beszéd. Tartotta a gymn. igazgató.

9. Szózat. Énekelte a gymn. énekkar.

Kirándulások. Növendékeink Starek Andor tornatanár vezetése alatt többször tettek a délutáni órákban kirándulást, hogy magukat a katonai menetekben gyakorolják. Junius 13-án pedig mulatsággal egybekötött tavaszi kirándulást rendeztünk a Nagyerdőre; a gymnasiumi épület udvarából reggel 7 órakor történt a kivonulás cigányzene, dob s trombitaszó mellett, a kis lelkesült sereg vigan lépdelt tanáraik felügyelete alatt. Délután igen nagy számú és előkelő közönség látogatta meg őket és mulatott a fiatalokkal együtt. Este 8 órakor példás rendben vonultak vissza a városba.

Tornaverseny. A nmélt. vallás és közokt. m. kir. miniszter urnak 1892. évi május hó 31-én 1193. eln. sz. a. kelt magas rendelete értelmében f. évi junius hó 12-én délután 5 órakor a gymnasiumi épület tágas udvarán tornaversenyt rendeztünk nagyszámu és előkelő közönség jelenlétében.

A versenyben győztes tanulók, a kik egyuttal elismerő okiratot is kaptak:

A IV. osztályból:

Novotny Rezső és Biró Endre az összes szereken.
Dobsa Sándor, nyujtón.

A III. osztályból:

Dávid Géza, nyujtón.
Kerber Lipót, nyujtón, korláton.
Balogh Béla, távolugrásban és futásban.
Schwarez Vinceze, korláton.
Lesska Ferencz, korláton.
Mattaszkovszky Ernő, futásban.

A II. osztályból.

Kiss Ferencz, nyujtón, mászásban.
Ackermann Pál, mászásban, futásban, távolugrásban.
Grézer Gusztáv, nyujtón.
Kereszty Géza, nyujtón, magasugrásban, futásban.
Kereszty Ödön, magasugrásban.
Tihanyi László, távolugrásban.

Az I. osztályból.

Krúdy Péter, nyujtón, mászásban, magasugrásban.

Seres Lajos, mászásban.

Kovács Mátyás, korláton.

Günther Dezső, magasugrásban.

Nagy Árpád, futásban.

Róz Imre, futásban.

Vizsgálatok és az iskolai év befejezése. Az iskolai év végén a magán és nyilvános vizsgálatok a következő sor-s időrendben tartattak meg: Junius 15-én a délelőtti órákban a magántanulók írásbeli, délután szóbeli vizsgálatai. Junius 22-én a szent Lélek segítségül hívásával egybekötött isteni tisztelet után a vallástani vizsgálatok mind a négy osztályban mélt. és főt. *Wolafka Nándor* dr., vál. püspök, nagyvárad-i prépost-kanonok és debreczeni esperes-plébános úrnak, mint püspöki biztosnak jelenlétében ejtettek meg. Junius 23-án délelőtt I. osztályban latin, magyar; a II. osztályban latin, magyar; délután III. osztályban latin, magyar, német; IV. osztályban magyar, német, latin. Junius 24-én délelőtt III. osztályban geometria, történelem, földrajz, számtan; II. osztályban földrajz, számtan, geometria; délután a IV. osztályban geometria, történelem, természetrajz, számtan: I. osztályban földrajz, számtan, rajz, Junius 25-én délelőtt 8 órakor francia nyelv, gyorsírás; délután 5 órakor tornavizsgálat. Junius 26-án szent gyónás és áldozás; junius 27-én reggeli 8 órakor évzáró tanácskozmány, junius 28-án 8 órakor „Te Deum laudamus“, az isteni tisztelet után az értesítők és bizonyítványok kiosztása.

II.

Az intézet tanárai.

Igazgató :

Cserhalmy József, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a magyar tört., az országos régészeti s embertani társulat, az országos középiskolai tanáregyesület rendes, a magyar paedagogiai társaság külső tagja, a debreczeni kerületi tanári körnek alelnöke, a helybeli róm. kath. iskolaszékek választott tagja, tanította a történelmet a III. és IV. osztályban heti 7, a francia nyelvet, mint rendkívüli tárgyat heti 1 órában, tanárkodási éveinek száma 25.

Tanárok :

Priváry József, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a matematikai és physikai társulat, az országos középiskolai tanáregyesület és a debreczeni kerületi tanári kör rendes, a magyar paedagogiai társaság kültagja, a természetrajzi és természettani szertár öre, tanácskozmányi jegyző, a III. osztály főnöke, tanította a hittant és földrajzt az I. osztályban, a hittant, a phys. földrajzt és számtant a III. osztályban, a természetrajzt és mennyiségtant a IV. osztályban heti 19, a gyorsírást, mint rendkívüli tárgyat heti 1 órában, tanárkodási éveinek száma 5.

Starck Andor, világi helyettes tanár, az országos középiskolai tanáregyesületnek, a magyar történelmi társulatnak, az országos közegészségi egyesületnek, a debreczeni kerületi tanári körnek rendes tagja, a tanári könyvtárnak öre, tanította a magyar és latin nyelvet az I. osztályban, földrajzt a II. osztályban, magyar nyelvet a IV. osztályban, tornát I—IV. osztályban heti 27 órában. Tanárkodási éveinek száma 3.

Tóth Pál, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a IV. osztály főnöke. Tanította a magyar és latin nyelvet a III. osztályban, a hittant és latin nyelvet a IV. osztályban heti 17 órában. Hitelemző. Tanárkodási évei száma 39.

Voggenhuber Oszkár, kegyes-tanítórendi áldozópap, helyettes tanár, az országos középiskolai tanáregyesületnek és a debreczeni kerületi tanári körnek rendes tagja, az ifjusági könyvtár őre, a II. osztály főnöke. Tanította a hittant a magyar és latin nyelvet a II. osztályban, a német nyelvet a III. és IV. osztályban heti 21 órában. Tanárkodási éveinek száma 2.

Zvér Ferencz, világi rendes tanár, a magyar paedagogiai társaság külső tagja, az országos középiskolai tanáregyesület rendes tagja, a rajzszerzőre, tanította a számtant az I. és II. osztályban, a r. geometriát az I., II., III. és IV. osztályban és a szépírást az I. és II. osztályban heti 19 órában és a szabadkézi rajzot heti 2 órában. Tanárkodási éveinek száma 19.

III.

A bevégzett tananyag.

a) Rendes tantárgyak.

Első osztály.

Osztályfőnök: **Starek Andor.**

Hittan: hetenkint 2 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Egri Közép katekizmus. Bevégzett tananyag: Az ember végeztelje és rendeltetése. A hit fogalma, tárgya, szükséges volta, tulajdonságai. Az apostoli hitvallás. A parancsok. A penitencziatartás szentsége.

Magyar nyelv: hetenkint 6 óra. Tanár: Starek Andor. Tankönyv: Szinnyei József dr. Iskolai magyar nyelvtan és Magyar olvasókönyv. I. r. Bevégzett tananyag: A mondatok, mondatrészek, beszédrészek, hangok. Az igék, a névszók, mint mondatrészek. Ragozás, képzés és összetétel. Olvasmányok: Az Igazság és Hamisság. Az angyalbárányok. A Tisza eredete. Krisztus és a madarak. A himszarvas. A számkivetett fülemile. Csöndes helyen. A puszták fia. Pusztán születtem. Árva vára. Az aldunai szoros. Arion. A hangyabirodalom. A rabgolya. Füstbe ment terv. Szülőföldem. Két hetenkint egy iskolai dolgozat.

Latin nyelv: hetenkint 7 óra. Tanár: Starek Andor. Tankönyv: Schultz Dávid Latin alaktan és Latin gyakorló. Bevégzett tananyag: Az öt névragozás nemi szabályai és kivételeivel, a melléknevek fokozása, a számnevek, a névmások, a cselekvő és szenvedő igeragozás. A gyakorlókönyvből a megfelelő fejezetek vétettek elő; latinból magyarra és magyarból latinra történt a fordítás. Hetenkint egy iskolai gyakorlat.

Földrajz: hetenkint 4 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Dr. Brozik-Paszlavszky, Földrajz I. r. Bevégzett tananyag: A magyar szent korona országainak természetes felosztása a domborzati viszonyok alapján; az egyes vidékek hegy- és vízrajza, hely- és néprajza, talaja, termékei és lakossága. Európa, éghajlata, növényzete, állatvilága és hasznos ásványai, kőzetei. Európa egyes országainak rövid leírása.

Számтан: hetenkint 3 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Tankönyv: Dr. Lutter N. Közönséges Számтан. Bevégzett tananyag: A tizedes számrendszer. A négy alapművelet egész, tizedes és közönséges törtszámokkal. Métermérték. Az időszámolás. Két hetenkint írásbeli dolgozat.

Rajzó geometria: hetenkint 3 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Tankönyv: Landau Wohlrab: Geometria I. r. Bevégzett tananyag. Planimetriai elemek: A pontok, vonalak és a szögek fekvése, nagysága és mérése. A legfontosabb tulajdonságai és átalakítása u. m. három-, négy- és sokszögek és a kör; az idomok összeillősége és hasonlósága. Az idomok kerülete és területe. A geometriai ornamentális rajz elemei, rendszeresen haladó táblarajzok után a körző és vonalzó segítségével.

Szépírás: hetenkint 1 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Bevégzett tananyag: Folyó magyar írás, a kis és nagy betűk.

Testgyakorlat: hetenkint 2 óra. Tanár: Starek Andor. Tananyag: a) Rend- és szabadgyakorlatok, különböző állások, soralakítás, igazodás, fedezés, menet és kanyarodás arc- és oldalsorban; két és négy ütemű csukló-, kar-, láb- és törzsszabadgyakorlatok. Birkózás. Játékok. b) A szereken az elemi gyakorlatok vétettek fokozatosan elő.

Második osztály.

Osztályfőnök: **Voggenhuber Oszkár.**

Hittan: hetenkint 2 óra. Tanár: Voggenhuber Oszkár. Tankönyv: Róder Alajos: Bibliai történet. Egri közép katekizmus. Bevégzett tananyag: Az ó-szövetség története. A parancsok. A parancsok megszegése. A szentségek.

Magyar nyelv: hetenkint 5 óra. Tanár: Voggenhuber Oszkár. Tankönyv: Szinnyei: Magyar nyelvtan II. r., Olvasó-

könyv II. r. Bevégzett tananyag: A határozók részletes tana. Az összetett mondatok, a mellérendelt és alárendelt mondatok viszonyai. A többszörösen összetett mondatok. A körmondat. A szóképzés. Olvasás, szaválás. Mondattani és szótani elemzésül szolgáltak a következő olvasmányok: Erdei kunyhó. Este. Alkony. A koldus-gyermek. A Tisza. A Balaton partján. A dobsímai jégbarlang. Géza fejedelem megtérése. Szent István király. Korona és kard Szent László és a kúnok. Salamon király és a herezegek. Deák Balázs hőstette. A tatárjárás. Görög-persa háborúk. Külföldi gyümölcsfák. Szavalmányok: A bűvár Kund. Szent László füve. Éji látogatás. A megfagyott gyermek. A rab. Két hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat.

Latin nyelv: hetenkint 7 óra. Tanár: Voggenhuber Oszkár. Tankönyv: Schultz Dávid: Latin nyelvtan és Olvasókönyv. Bevégzett tananyag: Az igetövek. A cselekvő, szenvedő, álszenvedő s körülírt igehajlás. Az igék perfectumai és supinumai. A rendhagyó, hiányos és személytelen igék. A mondat szerkesztés és szókötés főbb szabályai. Olvasmányok: De septem Romanorum regibus. De origine urbis Romae. Néhány mese. Fordítások magyarról latinra I—XXX. Hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat.

Földrajz: hetenkint 4 óra. Tanár: Starek Andor. Tankönyv: Brózik-Paszlavszky: „Földrajz“-a II. r. Bevégzett tananyag: Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália körrajza, domborzata, vizei, talaja és ásványai; éghajlata, növényzete és állatvilága; népei és országai. A földségek egymáshoz való viszonya. Az éghajlat, növény, állatvilág és az ember kapcsolata.

Számítan: hetenkint 4 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor: Közönséges számítan. Bevégzett tananyag: Számolási rövidítések. Számolási műveletek korlátolt pontossággal. Arányosság fogalma. Arányok és aránylatok. Egyszerű hármasszabály. Olasz számolás. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat.

Rajzoló geometria: hetenkint 3 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Tankönyv: Landau-Wohlrab: Rajzoló geometria II. r. Bevégzett tananyag: Tömörmértan, a síkok abszolút és relatív fekvése; a testek szemléltetése és hálók szerkesztése; a testek egybevágósága, hasonlósága és symetriája; a felszín és a térfogat meghatározása. A testek rajzolása Cavalier távlattal.

Szépírás: hetenkint 1 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Bevégzett tananyag: Német írás. Folyóírás magyar és német betűkkel.

Testgyakorlat: hetenkint 2 óra. Tanár: Starck Andor. Tananyag: Ugyanaz mint az I. osztályban.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: **Priváry József.**

Hittan: hetenkint 2 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyvek: Róder Alajos: Bibliai történetek. Egri katekizmus. Bevégzett tananyag: Az új szövetség története. Palesztina földrajza. A malaszt. A szentségek. A búcsú. A szentelmények. Az imádság.

Magyar nyelv: hetenkint 3 óra. Tanár: Tóth Pál. Tankönyv: Szinnye József Rendszeres magyar nyelvtana III. r. és Magyar olvasókönyv III. r. Bevégzett tananyag: A nyelvtan rendszeres áttekintése: A hangtan, szótan és mondattan. A hangsúlyos verselés rövid ismertetése. A tanultak begyakorlására szolgáltak a következő olvasmányok: Egy régi udvarház. A magyar becsület szó. Hunyadi László. Az athenei élet. Az olympiai játékok. A tűzhányó hegyek. Szavalmányok: A családkör. Hunyadi Mátyás anyja. Hymnus a magyar nép zivataros századaiból. Két hetenkint egy írásbeli dolgozat a tanultak begyakorlására.

Német nyelv: hetenkint 4 óra. Tanár: Voggenhuber Oszkár. Tankönyv: Dr. Szemák István Német nyelvtan és u. a. Német olvasókönyv. Bevégzett tananyag: Olvasmány alapján az alaktanból a név- és igeragozás; az egyes beszédrészek. A mondattanból: az egyszerű bővített mondat; a szórend. Fordítások magyarról németre és viszont. Olvasmányul szolgáltak: Das Schulzimmer. Der Lehrer. Wie soll sich der Schüler in der Schule verhalten. Der Vater. Die Mutter. Ein gelungenes Scherz. Der Mann, der seinen Esel zu Markte führt. — Der betrogene Teufel. Két hetenkint egy iskolai dolgozat.

Latin nyelv: hetenkint 6 óra. Tanár: Tóth Pál. Tankönyv: Schultz Dávid: Kisebbs latin nyelvtana, Olvasó- és gyakorlókönyve s Latin olvasókönyve. Bevégzett tananyag: Az

alaktan ismétlése mellett a mondattan, vagyis a mondatrészek egyezése, az esetek tana és a visszatérő személyes és visszatérő birtokos névmás használata a megfelelő latin és magyar példák begyakorlásával. Liviusból: A római köztársaság története a dictatorság behozataláig. Régiségteni részletek. Hetenkint egy iskolai dolgozat.

Történelem: hetenkint 4 óra. Tanár: Cserhalmy József. Tankönyv: Varga Ottó: A magyarok története és Magyarország a jelenben. Bevégzett tananyag: A magyarok ősi története. A honfoglalás kora. A kereszténység és királyság behozatala. A nemzeti visszahatás. Kibékülés az új állapotokkal. Az Anjouk és Hunyadiak alatti Magyarország. A Jagellok. Kettős királyság. Az erdélyi fejedelemség. Török hódoltság. Küzdelem a politikai és vallásszabadságért. A tespedés kora. Ujjászületés kora. A legújabb kor. A polgári földrajzból: Az osztrák-magyar monarchia népessége, nemzetisége, vallása és foglalkozása. Az anyagi jólét és ennek eszközlői, a kereskedelem, ipar, a földmivelés és állattenyésztés. Műveltségi állapotok. Iskoláztatás. Az alkotmány. Közigazgatási, törvénykezési szervezet. Közös ügyek.

Physikai földrajz: hetenkint 2 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Schmidt Ágoston dr. Fizikai földrajz. Bevégzett tananyag: A földrajz tárgya és beosztása. A fizika főbb törvényei: előismeretek; a nehézség, erő és ennek hatása a cseppfolyós és légnemű testekre; a hő, a világosság, a hang, a mágnesség és elektromosság. A föld mint világtest. A föld szárazsága, vize és légköre.

Számítan: hetenkint 3 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Lutter Nándor dr. Közöséges számítan. Bevégzett tananyag: összetett arányok. Összetett hármasszabály. Egyszerű és összetett kamatszámolás. Határidő számolás. Arányos osztás. Állampapírok, részvények és váltók. Discont számolás. Biztosítás. Elegyítési feladatok. Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat.

Rajzoló geometria: hetenkint 2 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Tankönyv: Landau-Wohlrab. Rajzoló geometria. Bevégzett tananyag: Az egyenes vonalú idomok: összeillőség, hasonlóság és az idevágó fontosabb szerkesztések. A kör és a hozzátartozó egyszerűbb szerkesztések.

Testgyakorlat: heteankint 2 óra. Tanár: Starek Andor. Tananyag: a szakasz, rend és kettősrendek alakításai, mozgólatai, helyben és menetközben; hat ütemig szabadgyakorlatok. Szereken az előírt gyakorlatok vétettek elő.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: **Tóth Pál.**

Hittan: hetenkin 2 óra. Tanár: Tóth Pál. Tankönyv: Pokorny Emanuel: Katholikus szertartástana. Bevégzett tananyag. A szenthelyek és az egyházi készletek. Az isteni tisztelet szent cselekményei. A szent idők.

Magyar nyelv: hetenkin 4 óra. Tanár: Starek Andor. Tankönyv: Pintér Kálmán: Magyar stilisztika I. r. Bevégzett tananyag: a stílus általában, a stílus érthetősége, hatékonysága, az írásművek külső alakja; verstan. Olvasmányok: Toldi nyelvi és tárgyi magyarázatokkal, a stilistikából a tananyagnak megfelelő olvasmányok vétettek elő. Ezenkívül pár megválasztott darab irodalmunk jelesebb termékeiből. Szaválásra már a stíljét, értelmi és érzelmi világát tárgyalt költemények vétettek elő. Két hetenkin egy házi írásbeli dolgozat. Tárgyai: Toldi I. ének kötetlen beszédben. Arszlán pasa (Tompá) kötetlen beszéd (levélalak). Toldi II. ének, diszitő jelzők, részletezés és körülírások. Lykurgos, spartai törvényhozó; magyartalan kifejezések. Toldi bujdosása (Leírás), Rozgonyiné (Arany után), Téli táj (Leírás). A perzsa háborúk okai és következményei, A víz szerepe a természetben (Ismertetés), Toldi VI. énekében az alakzatok, A szülőföld, ütemes és időmértékes verssorok. Ezredév. (Történelmi elmélkedés).

Német nyelv: hetenkin 3 óra. Tanár: Voggenhuber Oszkár. Tankönyv: Dr. Szemák István: Német nyelvtan és u. a. Német olvasókönyv II. r. Bevégzett tananyag: Az alaktan rendszeres ismertetése után a mondatban tüzetes tárgyalása, különös tekintettel az igealakra. Összetett mondatok szerkesztése; szórend. Olvasmányul szolgáltak: Das Tierreich. Von den verschiedenen Menschenrassen. Religion der alten Germanen. Charakterzüge und Anekdoten. Die Irrfahrten des Odysseus. Die Teilung der Erde. Két hetenkin egy iskolai írásbeli dolgozat.

Latin nyelv: hetenkint 6 óra. Tanár: Tóth Pál. Tankönyv: Bartal-Malmosi Latin mondattana, Gyakorló és olvasókönyve. Bevégzett tananyag: Összetett mondatok. Consecutio temporum. Függő kérdés. Alanyi, tárgyi, határozó, jelző, értelmező mellékmondatok. Oratio obliqua. Verstan. Római naptár. A gyakorló könyvből 41—76 szakaszok. Az olvasókönyvből: C. M. Coriolanus. Lex agraria Fabii. Volero Publilius. Appius Claudius II. Sajátságos kifejezések. Régiségtani részletek. Hetenkint egy iskolai dolgozat.

Történelem: hetenkint 3 óra. Tanár: Cserhalmy József. Tankönyv: Szölgvény János: Világtörténet. Ó-kor. Bevégzett tananyag: Az ó-kor története, különösen a görög és római történet a császárság megállapításáig.

Természettudomány: hetenkint 3 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Sztérenyi Hugó dr.: Ásványtan. Bevégzett tananyag: Ásvány-, kőzet- és földtan, az ásványok behatóbb ismeretéhez szükséges vegytani előismeretekkel. Az ásványok tulajdonságai. Részletesen a vegy- és alaktani jellegén alapuló öt főosztálynak iparilag is fontosabb képviselőiről. Egyszerű és összetett kőzetek. A legfőbb pontok földünk multjából. A geológiai korszakok ismertetése általános vonásokban.

Betűszámítás: hetenkint 3 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Lutter Nándor dr. Betűszámítás. Bevégzett tananyag: Bevezetés az algebrába: összeadás, kivonás és szorzás, kiterjeszkedve a kéttaguak négyzetének és köbének képzésére; osztás egész számokkal. Ugyanezen művelet, sorozat törtszámokkal. Geometriai haladvány. Az aránylatok tana. Az elsőfokú egy ismeretlennel bíró egyenletek. Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat.

Rajzoló geometria: hetenkint 2 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Tankönyv: Dr. Császár Károly. Szerkesztő Planimetria. Bevégzett tananyag: Az eplýsis, hyberbola. A kör evolvensé és cykloisok. Csiga vonalak. Egyszerűbb épületek alap- és homlokrajza. Egyenes vonalak, síkok és testek ábrázolása két képsíkon.

Testgyakorlat: hetenkint 2 óra. Tanár: Starek Andor. Tananyag: Ugymint a III. osztályban.

b) Rendkívüli tantárgyak.

Francia nyelv: hetenkint 1 óra. Tanár: Cserhalmy József. Tankönyv: Francia nyelvtan és olvasókönyv I. rész. Írták: Bartos Fülöp és Dr. Chovancsák István. Bevégzett tananyag: Az être és avoir segédigék ragozása. Fő- és melléknevek ragozása, megfelelő fordítandó gyakorlatokkal.

Gyorsírás: hetenkint 1 óra. Tanár: Priváry József. Tankönyv: Bódogh János, a magyar gyorsírás tankönyve I. rész. Levelezési gyorsírás. Bevégzett tananyag: A hangzó-jelölés és az állandó rövidítések fogalma. Gyorsírási helyesírás. Az „E” hangzó rendhagyó esetei. Az „et” képző vagyis a kis „t”. A mássalhangzói torlódások fogalma. Az „a, á”, „e, ó és i” hangzó. Némely mássalhangzói torlódások sajátosságai. Az „u” és „ü” hangzó. A magánhangzói torlódások. Elő- és utóragok. Névutók és névmások. Számok és a velők előforduló kifejezések. Tulajdonnevek és idegen szók.

Műének: hetenkint 2 óra. Tanár: Balogh György (áprilistól Voggenhuber Oszkár). Bevégzett tananyag: A hangjegyek ismertetése és írása. A „C”-dur hanglépeső és ebből kiindulva a többi „dur” hanglépeső gyakorlati kidolgozása. A haladók heti 1 órában két szólamu egyházi és világi énekek betanulásában gyakoroltattak.

Szabadkézi rajz: hetenkint 2 óra. Tanár: Zvér Ferencz. Bevégzett tananyag a haladóknál: Egyszerű, stilszerű diszitmények, a görög, római, góth és renaissance stylból, tollrajzzal és színezve. — A kezdőknél: Egyenes és görbe vonalakból összetett mértani síkdiszitmények, stylizált levelek és virágok tollrajzzal és színezve.

IV.

Fontosabb rendeletek és intézmények.

1. A debreczeni kath. gymnasiumban a tanuló ifjuságnak legfőlebb 20%-ka menthető fel a tandíjfizetés kötelezettsége alól. 1895. aug. 21. 40201. m. sz.

2. Starck Andor bizatott a tornatanítással az 1895/6-ik tanévre. 1895. szept. 18. 45870. m. sz.

3. Az előadó képesség fejlesztésére nagy gond fordítandó. 1895. okt. 8. 54301. m. sz.

4. A debreczeni országos tanító-árvaház növendékeivel szemben a tandíj-szabályzat szorosán megtartandó. 1895. október 20. 56184. m. sz.

5. A kath. gymn. ifjúsággal lehetőség szerint a téli időszakban is tartassanak tornagyakorlatok az állami főreáliskola tornacsarnokában. 1895. okt. 25. 54557. m. sz.

6. A tanuló ifjúság osztályozása a középiskolai rendtartás 41. §-ának követelménye szerint szigoruan és lelkiismeretesen foganatosítandó. Okvetetlenül osztályismétlésre utasítandók azon tanulók, kik állandó hanyagságot tanusítanak s e miatt nem bírnak elégséges ismerettel, hogy a felsőbb osztályban kellő haladást telessenek. 1896. decz. 6. 64996. m. sz.

7. Rendelet, mely szerint a gymnasium a kanyaró tova-terjedésének meggátlása czéljából a tantermek fertőtlenítéséig 1896. jan. 12-től jan. 20-ig bezárandó. 1896. jan. 12. 125. polgármesteri szám.

8. A tanintézeti igazgatók ezentul saját hatáskörükben állítják ki: 1. az osztálybizonyítvány másolatát, a miért az igazgató részére a bélyegen kívül 2 korona fizetendő és 2. az érettségi bizonyítványi másodlatot, melynek kiállításáért a bélyegen kívül 4 korona szedhető. 1895. decz. 8. 3938. eln. sz.

9. A nők vizsgálatainál a fiu növendékek vizsgálati mértéke alkalmazandó, nem engedhető meg semminemű kedvezés. 1895. decz. 31. 72039. m. sz.

10. Minden év szeptember hó 15-ére jelentés teendő azon tanárokról, kiknek részére utalványozandó az iskolai év folyamán az ötödéves fizetési pótlék. 1896. febr. 16. 1896. jan. 13. 72656/1895. m. sz.

11. Tanulmányi kirándulások rendeztessenek az ifjúsággal. 1895. decz. 31. 69893. m. sz.

12. A magyar állam nagy jelentőségű nemzeti ünnepe emlékére a gymn. épület előtt, vagy az intézet udvarán, vagy egyéb alkalmas helyen a régi idők óta fogva divó szokás szerint emlékfák vagy faesportok ültetendők. 1896. márczius hó 22. 704. eln. sz.

13. A középiskolák részére a szükséges kötszövészeti czikkek (tornaingek stb.) kizárólag belföldről szereztesse be. 1896. ápr. 10. 764. eln. sz.

V.

Szertárak.

I. Tanári könyvtár.

Könyvtárőr: **Starck Andor.**

A tanári könyvtár a múlt iskolai év végén állott 924 munkából, 3744 darabban; értéke 3230 frt 60 kr.

Lefolyt tanévben szereztetett vétel után 251 munka, 384 darabban, 672 frt 60 kr értékben.

Ajándékozás folytán szaporodott a könyvtárunk 6 munkával, 26 darabban, miknek értéke 16 frt.

Az összes szaporodás 257 munka, 410 darabban, 678 frt 60 kr. értékkel.

A könyvtár jelenlegi állománya 1181 munka 4154 darabban 3903 frt 20 kr. értékkel.

1895–96. tanévi szaporodás részletes jegyzéke:

Hittudomány, bölcsészet, paedagogia.

Vigourux-Schmith. A biblia és az újabb fölfödözések 4 k.

Frick Meier Lehrproben und Lehrgänge 1 k. 1 d.

Mill Stuart I A szabadságról 1 k. 1 d.

Kardos. Középiskoláink és a magyar föld 1 f. 1 d.

Felméri. Az iskolázás jelene Angolországban 1 k. 1 d.

Fehér. A bajor kir. iskolák szervezete 1 k. 1 d.

Molnár. A közoktatás története 1 k. 1 d.

Athenaeum 4 d. 4 k.

Magyar paedagogia 10 f. 10 d.

Német nyelv és irodalom.

- Lehrbuh der deutschen Verskunst 1 k. d.
 August Schleicher. Die deutsche Sprache 1 k. 1 d.
 Ernst Martin. Mittelhochdeutsche Grammatik 1 k. 1 d.
 Müller F. Grundriss der Sprachwissenschaft 3 k. 4 d.
 Müller-Frauenstein. Handbuch für den deutschen Sprach-
 unterricht 2 k. 2 d.

Latin és Görög nyelv és irodalom.

- Bartal. Bevezetés az összehasonlító nyelvtanba 1 k. 1 d.
 A. Gerber et A. Gref. Lexicon Taciteum 1 k. 1 d.
 Zsoldos. Thukidides 3 k. 3 d.
 Pecz. A görög tragedia 1 k. 1 d.
 Németh. Cato böles mondásai 1 k. 1 d.
 Frary. A latin nyelv kérdése 1 k. 1 d.
 Szőnyi. Alaktan 1 k. 1 d.

A magyar nyelv és irodalom.

- Vacay I. Berzsenyi D. életrajza 1 k. 1 d.
 Imre. A néphumor a magyar irodalomban 1 k. 1 d.
 Dugonics. Tudákosságának könyve 1 k. 1 d.
 Kovács G. Széchenyi I. közéletének 3 utolsó éve 2 k. 2 d.
 Hanvay. Sport szilánkok 1 k. 1 d.
 Antalfy-Arvay. Sárospataki füzetek 1. k. 1 d.
 Gyulai. Budapesti szemle 12 d.
 Szinnyei. Magyar írók élete és munkái 12 d.
 Simonyi. Rendszeres nyelvtan 1 d. 1 k.
 Szilády. Irodalomtörténeti közlemény 4 d.
 Régi magyar költők tára 1 k. 1 d.
 Simonyi Zs. Német és magyar szólások 1 k. 1 d.
 Tóth Béla. Szájról-szájra 1 k. 1 d.
 Gróf Széchenyi István munkái 3 k. 3 d.

Történelem.

- Dr. Ferdinandy Gejza. A királyi méltóság és hatalom
 Magyarországon 1 k. 1 d.
 Szilágyi Sándor. Erdélyi országgyűlési emlékek 1 k. 1 d.

- Burckhardt-Bánóczy. A renaissancekori műveltség Olaszországban 1 k. 1 d.
 Bárczay. A hadügy fejlődésének története 2 k. 2 d.
 Varga. Magyarország története 1 k. 1 d.
 Szilágyi S. Rajzok és tanulmányok 2 k. 2 d.
 Simon P. Király és korona 1 k. 1. d.
 Veress S. A magyar emigratio Keleten 2 k. 2 d.
 Kiss B. Az Árpádok királyi vére magy. orsz. családai-ban 1 k. 1 d.
 Fraknói V. Mátyás király levelei 1 k. 1 d.
 Budai-Ais. Magyarország históriája 1 k. 1 d.
 Id. Görgei A. 1848/49-ből okiratok és ezek magyarázata 3 k. 3 d.
 Láncezy. Történelem 1 k. 1 d.
 Phirs. Histoire de la Revolution 2 k. 2 d.
 Zrinyi. Geschichte 1 k. 1 d.
 Kovács. A békepárt a magy. forradalomban 1 k. 1 d.
 Dieters. Nicolaus Zrinyi 1 k. 1 d.
 Kápolnai. Pauer J. A mohácsi hadjárat 1 k. 1 d.
 Szilágyi S. Magyar nemzet története 2 k. 2 d.
 Ladányi G. Alkotmánytörténelem. 2 k. 2 d.
 Budai E. Közönséges historia 1 k. 1 d.
 Szilágyi. A feudalizmus előzményei 1 k. 1 d.
 Thúry J. Török történetirók 2 k. 2 d.
 Hampel J. Archaeologiai értesítő 4 f. 4 d.
 Az 1848/49. Magyar szabadságharcz története II-ik kötete. Századok 10 f. 10 d.
 Archaeologiai közlemények 2 k. 2 d.
 Szilágyi S. Magyar történeti életrajzok 4 f. 4 d.

Természetráajz.

- Kynophil. Az angol vizsla 1 k. 1 d.
 Karl Reclam. Der Leib des Menschen 1 k. 1 d.
 Topinard. Anthropologia kézikönyv 1 k. 1 d.
 Edelmann. Neuere Apparat 1 k. 1 d.

Földrajz.

- Humboldt. Kosmos 4 k. 4 d.
 Neumayer. Anleitung zu wissenschaftlichen Beobachtungen auf Reisen 1 k. 1 d.

Dr. Daniel Hermann. Handbuch der Geographie 2 k. 2 d.
 Steinhauser Grundzüge der math. Geographie 1 k. 1 d.
 Dr. Gruber. Utmutatás a földrajzi hely meghatározá-
 sához 1. k. 1 d.

Oszt.-magy. monarchia 10 k. 10 d.
 Az ezer éves Magyarország 6. k. 6 d.
 Slatin-Jankó Tüzzel-vassal Szudánban 2 k. 2 d.
 Balbi-Czirbus. Egyetemes földrajz 1. k. 1 d.
 Reclus Elisée. A föld 2 k. 2 d.
 Carl Siegmeth. Illustrated Europe 10 f. 10 d.
 Siegmeth Károly. Aggteleki barlang 1 k. 1 f.
 Hazai utazások 1 d. 1 f.
 Des Combes. Nemzetgazdaságtan 2 d.

Természettan.

Roiti. A physica elemei 2 k. 2. d.
 Nendtvich. A vegytan alapelvei 3 k. 3 d.
 Faraday-Helmholtz-Pettenkofer. Népszerű term.-tudományi
 előadások 1 k. 1 d.
 Dr. Krüger. Grundzüge der Phisie. 1 k. 1 d.
 Dr. Bauer. Physicaliscen Mechanic 1 f. 1 d.
 Grüger-Dékány. A természettan elemei 1 f. 1 d.
 P. Kiss. A szénkövények égése a chlorgázban 1 f. 1 d.
 Abt. Természettan 1 k. 1 d.
 Dr. Kayser. Lehrbuch der Phisie. 1 k. 1 d.
 Kont. Kísérleti természettan 2 k. 1 d.
 Dr. Müller. Lehrbuch der Phisie. 3 k. 4 d.
 Poggendorf. Geschichte der Phisie. 1 k. 1 d.
 Dr. Mousson. Die Phisie. 3 k. 3 d.
 Dr. Müller. Lehrbuch der Phisie. 2 k. 2 d.
 Dr. Wülner. Compendium der Phisie. 4 k. 4 d.
 Dove H. Repertorium der Phisie. 8 k. 8 d.
 Heller. Geschichte der Phisie. 2 k. 2 d.
 Tyndall. Das Licht 1 k. 1 d.
 Tyndall. Der Schall 1 k. 1 d.
 Tyndall. Die Wärme 1 k. 1 d.
 Helmholtz. Die Lehre von den Tonempfindungen. Theorie
 der Musik 1 k. 1 d.
 Heller. Physica-Kézirat 1 k. 1 d.

- Frick. Die phisikalische Technic. 1 k. 1 d.
 Heller. A physica története 1 k. 1 d. hiányos.
 Horváth J. Physica generalis 1 k. 1 d.
 Weinhold. Physicalische Demonstrationen 1 k. 1 d.
 Thomson-Tait. Handbuch der theorischen Phisic. 2 k. 2 d.
 Dr. Zeuner. Grundzug der mechanischen Wärmetheorie
 3 k. 3 d.
 Dr. Pisko. Die neueren Apparate der Akustic. 1 k. 1 d.
 Helmholtz. Populäre wissenschaftliche Vorträge 1 k. 1 d.
 Dr. Ritter-Maurer. Müszaki mechanica 8 füz. 4 d.
 Zöllner. Wissenschaftliche Abhandlungen, hiányos 1 k. 2 d.
 Kont. A természettan elemei 2 füz. 2 d.
 Dr. Scheffler H. Die Theorie der Wärme. 1 k. 1 d.
 Dr. Bohn. Ergebnisse physicalischer Forschung 3 f. 3 d.
 Thurston. Die Dampfmaschine 2 k. 2 d.
 F. Reuleaux. Weisbach's Ingenieur 1 k. 1 d.
 Dr. Drossbach. Kraft und Bewegen 2 f. 2 d.
 Carl du Prel. Die Wärme 1 k. 1 d.
 Lorenz Die Lehre vom Licht 1 k. 1 d.
 G. Engel. Die Vokaltheorie von Helmholtz 1 füz. 1 d.
 Dr. Kohlrausch. Leitfadens der Practischen Phisic. 1 k. 1 d.
 Dr. Hergig. Physicalische Begriffe 1 f. 1 d.
 Dr. Ludvig v. Thanhoffer. Das Mikroskop und seine
 Anwendung 1 f. 1 d.
 Dr. H. Schellen. Die Magnet- und dynamo-elektrischen
 Maschinen 1 k. 1 d.
 Neumann. Einleitung in die theoretische Phisic. 1 k. 1 d.
 J. Fischer. Volks-Naturlehre 1 k. 1 d.
 Dr. Urbanitzki. Das elektrische Licht 1 k. 1 d.
 G. Glaser — de Cerv. Die Magnet- und dynamo-elekt.
 Maschinen 1 k. 1 d.
 I. Krämer. Die elektrische Eisenbahn 1 k. 1 d.
 Airy-Hoffmann. Die Gravitation 1 k. 1 d.
 L. Stöhrer. Die Projection 1 f. 1 d.
 Das Telephon 1 f. 1 d.
 Horváth. Mechanica 1 k. 1 d.
 Dr. Jordán. Barometrische Höhentafeln 1 f. 1 d.
 Dr. Reiss. Neue elektrische Maschinen 1 f. 1 d.
 Böhner. Die Harmonie der Töne und des Lichts 1 f. 1 d.
 Hermann Kopp. Einiges über Witterungsangaben 1 k. 1 d.

- Heussi. Der phisicalische Apparat 1 k. 1 d.
 Heller. Az időjárás. 1 k. 1 d.
 Cornelius S. Zur molekular. Phisic. 1 f. 1 d.
 Dr. H. Benno Mecklenburg. Geschwindigkeit des Schalles 1 f. 1 d.
 Hüfner. Quantitative Spektralanalyse 1 f. 1 d.
 Subic. Természettan 1 k. 1 d.
 Krelas. Einleitung in die mechanische Wärmtheorie 1 k. 1 d.
 Dr. Pisko. Természettan 1 k. 1 d.
 Dr. Pisko. „ 1 k. 1 d.
 Dr. Bardocz. A mechanica alapvonalai 1 k. 1 d.
 Dr. Stevart-Müller. A természettan elemei 1 k. 1 d.
 Balló. Vegytan 1 k. 1 d.
 Szőnyi. A gyermekek phisicája 1 k. 1 d.
 Zsindely. A természettan alapvonalai 1 f. 1 d.

Mathematika.

- Frick és Richter. Lehrproben und Lehrgänge 3 k. 3 d.
 Fröhlich. Elméleti phisica (mathematika) 1 k. 1 d.
 Feichtinger. A 3 osztályu görbe vonalokról 2 k. 2 d.
 Brunotte. Lehrbuch der Arithmetik 1 k. 1 d.
 Kerekes. Felsőbb mértan 2 k. 2 d.
 Seegger Neuere Geometrie 1 k. 1 d.
 Petersen. Algebraische Gleichungen 1 k. 1 d.
 Francoeur. Algebra elemei 1 k. 1 d.
 Mocnik-Arenstein. Mértan 1 k. 1 d.
 Kommenovich. Elemi mértan 1 k. 1 d.
 Heis. Sammlung 1 k. 1 d.
 Adam. Buchstabenrechnung 1 k. 1 d.
 Nagy. Algebra 1 k. 1 d.
 Lutter. Mértan 1 k. 1 d.
 Rummer. Buchstabenrechnung 2 k. 2 d.
 Wrobel. Algebra 1 k. 1 d.
 Rummer. Geometrie 1 k. 1 d.
 Mocnik-Arenstein. Algebra 1 k.
 Lutter. Mennyiségtan 1 k. 1 d.
 Groszman. Betűszámán 1 k. 1 d.
 Lutter. Közönséges számán 1 k. 1 d.
 Hauck-Hauck. Lehrbuch der Arithmetik 4 k. 4 d.

- Császár. Betűszámán 1 k. 1 d.
 Dr. Schömlich. Handbuch der Mathematik 1 k. 1 d.
 Meier-Czuber. Wahrscheinlichkeitsrechnung 1 k. 1 d.
 Fleischhauer. Rentenrechnung 1 k. 1 d.
 Kerekes. Sorszámán 1 k. 1 d.
 Fiedler. Analysisische Geometrie 1 k. 1 d.
 Tatai. Tiszta Mathesis kezdete 1 k. 1 d.
 Kleyer-Metger. Lehrbuch 1 k. 1 d.
 Boosor István. Számvetési kézikönyv 1 k. 1 d.
 Dr. Hermann Weissenborn. Der analytischen Geometrie 1 k. 1 d.
 Ábel. Mértán 2 k. 2 d.
 Autenheimer. Differential und Integralrechnung 1 k. 1 d.
 Korény. Kettős számvitel 1 k. 1 d.
 Dr. Lutter. Mennyiségán-Mértán 1 k. 1 d.
 Dr. Erdmann. Die Axiome der Geometrie 1 k. 1 d.
 Dr. Lindemann. Vorlesungen über Geometrie 1 k. 1 d.
 Györy. Középiskolai oktatások 1 f. 1 d.
 Dr. Clausius. Die Potentialfunction 1 k. 1 d.
 Bajusz. Tömörmértán. 1 k. 1 d.
 Bajusz. Elemző téránalapban 1 k. 1 d.
 Bónis. Algebra 1 k. 1 d.
 Dr. Hesse. Die Determinanten 1 f. 1 d.
 Mauritz. Számán és Algebra 1 k. 1 d.
 Louis Mittenzwei. Mathematische Kurzweil 1 k. 1 d.
 Dr. Wolf. Taschenbuch für math. Phisic. 1 k. 1 d.
 Tatai. Elemi mértán 1 k. 1 d.
 Pethe. Mathesis 1 k. 1 d.
 Maróth. Arithmetika 1 k. 1 d.
 Herr. Höhere Mathematik 2 k. 2 d.
 Mocnik-Szabóky. Mértán II. kiadás 1 k. 1 d.
 Serret. Höhere Algebra 1 k. 1 d.
 Hauch. Lehrbuch der Arithmetik 1 k. 1 d.
 Haberl. Politsche Arihmetik 1 k. 1 d.
 Bajusz. Laptérán 1 k. 1 d.
 Mocnik-Szász. Számítástan 1 k. 1 d.
 Kisszámító. 1 k. 1 d.
 Dr. Theirich. Rechenbuch 1 k. 1 d.
 Nyiri. Vezérlet a törtszámánításban 1 k. 1 d.
 Grant Allen. Der Farbersinn 1 k. 1 d.

- Ádám. Logarok zsebkönyve 1 k. 1 d.
 Petzval. Felsőbb mennyiségtan 2 k. 2 d.
 Dr. Lutter. A mennyiségtan elemei III. IV. 2 f. 2 d.
 Mobius. Mechanik des Himmels 1 k. 1 d.
 Dr. Mansiort. Determinanten 1 k. 1 d.
 Schröder. Algebra und Arithmetik. 1 f. 1 d.
 Csányi. A számtan elemei 1 k. 1 d.
 Günther. Lehrbuch 1 k. 1 d.
 Reidt. Die Theorie der Determinanten 1 k. 1 d.
 Schering. Theorie der Determinanten 1 f. 1 d.
 Weisbach. Höhere Analysis 1 k. 1 d.
 Demeczki. Ein Betrag zur Theorie. 1 f. 1 d.
 Klinghardt. Das höhere Schulwesen. 1 k. 1 d.
 Lentény. A mennyiségtani földrajz alapvonalai 1 k. 1 d.
 Sasku. Mértani fejtegetések 1 k. 1 d.
 Sasku. A körnek új törvényei és egyenletei 1 f. 1 d.

Csillagászat.

- Konkoly Astronom. Beobachtungen 1 k. 1 d.
 Szabó. Csillagászati és természettani földrajz. 2 k. 2 d.
 Proctor-Császár. Más világok, mint a miénk 1 k. 1 d.
 H. Klein. Populäre astr. Encyklopädie 1 k. 1 d.
 Hollósy. Népszerű csillagászat 1 k. 1 d.
 Carl-du Prel. Die Planetenbewohner 1 k. 1 d.
 Dr. F. Melde. Astronomische Zeitbestimmung 1 k. 1 d.
 Heller. Sternwarte zu Ofen 1 f. 1 d.
 Schuler. Fallinie und die Planetenbohlen 1 k. 1 d.
 Mädler. Der Himmel. 1 k. 1 d.
 Siebert. Die Beobachtung der Sterne 1 k. 1 d.
 H. Klein. Durchmusterung des Himmels 1 k. 1 d.
 M. Vogel. Populäre Astronomie 1 k. 1 d.
 Rethvisch. Jahresberichte 6 f. 14 d.
 Schoenfeld-Winnecke. Astronomische Gesellschaft 9 f. 9 d.
 Mädler. Atlas zur Astronomie 1 d.
 Mädler. Astronomie 1 k. 1 d.
 Littzor. Wunder des Himmels 2 k. 2 d.
 Souvitsch. Praktische Astronomie 1 k. 1 d.
 Fleckeisen Masius. Neue Jahrbücher 12 k. 9 d.
 Littror. Atlas des gesternten Himmels 1 k. 1 d.

Beer-Hohegger. Fortschritte 2 k. 2 d.
Grob. Jahrbuch des Urwesens in der Schweiz 1 d.

Statisztika.

Magyar statisztikai évkönyv 1 k. 1 d.
A magy. kor. orsz. 1893/94. évi mezőgazdasági termelése 1 k. 1 d.
A magy. kor. orsz. 1894. évi áruforgalma 1 k. 1 d.
Czigány összeírás eredményei 1 k. 1 d.
A vall. és közokt. min. 1894. évi jelentése a tanítói nyugdíjról 1 k. 1 d.
A vall. és közokt. min. jelentése a közoktatás állapotáról 1 k. 1 d.

Vegyesek.

Szily K. Akadémia értesítő.
A Pallas Nagy-Lexikona X. XI. kötet.
Egészség 6 d.

II. Ifjúsági könyvtár.

Könyvtárőr: **Voggenhuber Oszkár.**

I. csoport (I. II. oszt.) A múlt tanév végén tartalmazott 225 művet (240 kötetben) 215 frt 80 kr. értékben. A jelen tanévben vétel útján beszereztetett 98 mű (102 kötetben) 55 frt 40 kr. értékben.

A vett művek:

Cervantes. Don Quijote.
Hohenauer Ignác. A keresztes vitézek.
Donászy Ferencz. Derék Ferkó története.
Harasztiné, Bécsi Jolán. Tündérmesék.
Mikszáth K. Huszár a teknőben.
Mikszáth K. Huszár a teknőben.
Bárony István. Jó az Isten.
Bárony István. Jó az Isten.
Bodonyi Nándor. Matyi meg Kati.
Bodonyi Nándor. Matyi meg Kati.

Madarassy László. A kis hadsereg.
 Madarassy László. A kis hadsereg.
 Pósa Lajos. Haza és Szabadság.
 Pósa Lajos. Haza és Szabadság.
 Fál J. B. A kínai óriás.
 Eál J. B. A kínai óriás.
 Margittay Dezső. Illés gróf és Olga grófkisasszony.
 Margittay Dezső. Illés gróf és Olga grófkisasszony.
 Murai Károly. Komédiás Palkó.
 Murai Károly. Komédiás Palkó.
 Jókai Mór. A medvék országában.
 Jókai Mór. A medvék országában.
 Hetey Gábor. Mondák, regék.
 Hetey Gábor. Mondák, regék.
 Szalay Emil. A zöld madár.
 Szalay Emil. A zöld madár.
 Kines István. A testvérek.
 Szabad órákra.
 Demény Dezső. Vallásosság és kinesvágy.
 Anhi A. Falusi gyermekek könyve.
 Hasznos mulattató.
 Az ifjuság öröme.
 Dorsey Anna. A lelkiismeret.
 Ifjusági olvasmányok.
 Gyurits Antal. Aranka.
 Sötét napok.
 Lady Fullerton Georgina. Laurenczia.
 Tanulságos olvasmányok.
 Az ifjuság öröme.
 Az ifjuság öröme.
 Az ifjuság öröme.
 Szabó Imre. A falu őrangyala.
 Hasznos olvasmányok.
 Ifjuság könyve.
 Tábori Róbert. Vidám történelem.
 Tábori Róbert. Vidám történelem.
 Bodonyi Nándor. A kistornyai lelkész.
 Bodonyi Nándor. A kistornyai lelkész.
 Madarassy László. Harez az állatokkal.
 Madarassy László. Harez az állatokkal.

Magyar költők.
 Magyar költők.
 Gyermek-színház
 Gyermek-színház.
 Gárdonyi Géza. Tarka-barka történetek.
 Gárdonyi Géza. Tarka-barka történetek.
 Gaál Mózes. Mindent a hazáért.
 Gaál Mózes. Mindent a hazáért.
 Gaál Mózes. Szondi két apródja.
 Gaál Mózes. Zoard jóslata.
 Gaál Mózes. A vezér boszúja.
 Gaál Mózes. Kupa, a pogány vezér.
 Gaál Mózes. Vitézi becsület.
 Tábori Róbert. Az utolsó mentsvár.
 Szerelemhegyi Tivadar. A királyért.
 Szalay Sándor. Vihar-gyöngyök.
 Bánfi János. Kegyetlen büntetés.
 Solymossy Sándor. Az ingovány vár.
 Gaál Mózes. Bóth bajnok árvája.
 Gaál Mózes. A kereszténység hőse.
 Gaál Mózes. A prágai rab.
 Gaál Mózes. A furfangos diák.
 Gaál Mózes. A király szeme.
 Szerelemhegyi Tivadar. A fekete sereg pusztulása.
 Solymossy Sándor. A hős varga.
 Bánfi János. Pribék László.
 Solymossy Sándor. Az áruló.
 Tábori Róbert. Vak Bottyán.
 Gaál Mózes. Jedikula rabja.
 Gaál Mózes. A vitéz szász.
 Gaál Mózes. Daco uram szamara.
 Gaál Mózes. Az utolsó próba.
 Gaál Mózes. Koldus herczeg.
 Gaál Mózes. A fekete ember.
 Gaál Mózes. A ki birja, marja.
 Gaál Mózes. A murányi tolvajcsorda.
 Gaál Mózes. Menyhárt uram.
 Gaál Mózes. Ferhát aga kincse.
 Dr. Lázár Gyula. A zendülők.
 Wildermuth Ottilia. Elbeszélések.

Thompson Móricz. Robin Hód története.

Rákosi Jenő. A kis Kelemen története.

Dolinay Gyula. Hasznos mulattató.

Benedek Elek. Magyar mese és népmondák.

Tartalmaz tehát a csoport 317 művet (342 kötetben) 271 frt 20 kr. értékben.

II. csoport (III. IV. oszt.) A megelőző tanév végén tartalmazott 270 művet (335 kötetben) 404 frt 15 kr. értékben.

Az 1895—96. tanévben beszereztetett 20 mű (20 kötetben) 40 frt 70 kr. értékben.

A vett művek:

Cervantes. Don Quijote.

Tom Titt száz kísérlete és produkeziója.

Hankó, Szerényi. Természettudományi olvasmány.

Szerényi Ifj. olv. a természet köréből.

Szilasi Móricz. Életrajzok Plutarchosból.

Schmid Kristóf. Genoveva.

Kingsley Károly. A hősök.

Gaál Mózes. Hunyadiak.

Bánfi-Solymossi. Ágyudörgés között.

Boross Vilmos. Mátyás király életéből.

Havas Adolf. Homeros.

Church A. J. Kétezer év előtt.

Kempf József. A trójai háború.

Mikszáth Kálmán. Magyarország lovagvárai regékben.

Genin. Egy valódi hős.

De Gerando Antónia. Az emberiség jótevői.

Sándor A. Br. Münchhausen csodálatos kalandjai,

Mayne Reid kapitány. A tüzföld.

Az ezredéves Magyarország.

A csoport tehát tartalmaz 290 művet 355 kötetben 444 frt 85 kr. értékben.

Az ifjusági könyvtárban e szerint van 607 mű (695 kötet) 716 frt 05 kr. értékben.

III. Természetrizsi szertár.

Szertárór: **Priváry József.**

Ajándékozás útján szereztetett három darab stalagmit (cseppkő), értéke 50 frt. Szigmeth Károly urtól.

IV. Természettani szertár.

Szertárőr: **Priváry József.**

Fénykép camera mahagoni fából az összes hozzávaló eszközök és szerekkel. Egy viztartó edény rézesappal. Egy bádogg tálcza. Egy stereoscop 40 műtörténelmi és természetrajzi fényképpel 97 frt értékben.

V. Torna szertár.

Szertárőr: **Starek Andor.**

Egy gyűrűhinta. Egy dob felszerelve. 33 forint értékben.

VI. Butorzat.

Az ifjusági könyvtár részére szerzettett egy két szárnyú szekrény 22 frt értékben.

Azok, kik intézetünk gyűjteményeit becses adományaikkal gazdagítani szivesek voltak, fogadják e helyen is leghálásabb köszönetemet.

VI.

Alapítvány-, ösztön-, jutalom- s tandíjak.

a) Alapítványok :

I. Kardhordó Ambrus-féle alapítvány.

Ezen segélyző alapot néhai Kardhordó Ambrus, kegyes-tanítórendi áldozópap és nyug. igazgató tanár nevére azon alkalommal, hogy a jeles Ferencz József lovagrend keresztjével tüntettetett ki, legnagyobb részt tek. Nemes Kálmán köz- és váltóügyvéd s még néhány tisztelője adta össze 1895. évi január hó 17-én, jelenleg 149 frt 44 krból áll és kamatozás végett a debreczeni első takarékpénztárba van elhelyezve. Az alapítvány célja szegényebb sorsu és jó előmenetelű tanulókat iskolai könyvekkel ellátni.

Az esedékes kamatok 6 frt 44 kr, a mult iskolai évből pedig fenmaradt 1 frt 47 kr.

2. Nemes Béla-féle alapítvány.

Ezen segélyző alapot szintén tek. Nemes Kálmán ügyvéd tette le 1893. évi aug. 27-én, a debreczeni róm. kath. gymnasium szegénysorsu, de szorgalmas és tehetséges róm. kath. tanulói számára szükségelendő tankönyvek beszerzése végett.

Ezen és a fennemlitett kamatokból néhány tanulónak tankönyveket vettünk.

b) Ösztöndíjak :

1. A nagyváradi lat. szert. bibornok-püspök ur, ő eminentiája felügyelete alatt álló néhai Molnár-féle alapítványból a következő 13 tanuló részesült ösztöndíjban :

Fekete Bátor II. oszt.	42	frt
Lőrincz Gyula I. oszt.	42	"
Nagy József I. oszt.	42	"
Czieleszky Kálmán IV. oszt.	42	"
Grézer Gusztáv II. oszt.	42	"
Novotny Rezső IV. oszt.	42	"
Rektor Pál II. oszt.	42	"
Hehring János I. oszt.	42	"
Thalvizer Miklós II. oszt.	42	"
Ullaga Gábor III. oszt.	42	"
Dániel Sándor I. oszt.	42	"
Balogh Béla III. oszt.	42	"
Majoros József I. oszt.	42	"

Összesen 546 frt.

2. A nagyváradai lat. szert. nagyságos Káptalan felügyelete alatt álló néhai Bednár, illetve Kricsfalussy-féle alapítványból ösztöndíjat élveztek:

Griczmann Gyula III. oszt.	25	frt	20	kr.
Kereszty Ödön II. oszt.	25	"	20	"
Csomafáy Sándor III. oszt.	25	"	20	"
Schwarez Vincze III. oszt.	25	"	20	"
Majoros Richard III. oszt.	63	"	—	"
Munkás László IV. oszt.	63	"	—	"
Hubert Gyula II. oszt.	63	"	—	"
Zvolenszky József IV. oszt.	37	"	—	"

Összesen 326 frt 80 kr.

c) *Felvételi és tandíjak.*

A tanulmányi alap javára a debreczeni m. kir. adóhivatalba fizettetett be 504 frt felvételi díj és 3012 frt 48 kr. tandíj, összesen 3516 frt 48 kr. Az iskolai év első felében féltandíjmentes 17, egész tandíjmentes 19, második félévbén féltandíjmentes 8, egész tandíjmentes 19 volt. Az elengedett tandíjak összege 606 frt.

VII.

Érdemsorozat.

Első osztály.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak							Rkv. t.		
		Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajz. geom.	Szépírá s	Testgyakorl.	Műnék	Szabadk.-r.
Bayer János	jó	3	3	3	3	2	2	2	3	—	—
Blanár János	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
Blanár Sándor	szab.	3	2	3	3	2	2	2	3	—	—
Brischa Gyula	jó	3	2	3	3	1	1	1	3	—	—
5 Czuber Ödön	jó	3	2	3	3	2	3	2	3	—	—
Dániel Sándor g. k.	jó	2	1	2	2	2	2	2	2	—	—
Dobsa Zoltán ev. ref.	jó	Vizsgálatlan maradt							—	—	—
Drabek Lajos	szab.	3	4	4	3	4	4	3	3	—	2
Dudinszky Miklós g. k.	szab.	3	4	4	4	4	4	3	3	—	—
10 Frenzl Gyula	jó	3	3	3	3	1	2	1	3	—	—
Friedmann Sámuel izr.	jó	1	2	3	2	1	2	2	3	—	—
Gaal Sándor	jó	2	4	4	4	4	4	2	3	—	—
Günther Dezső	szab.	2	3	3	3	3	3	2	2	—	—
Hering János	jó	2	2	3	2	2	2	2	2	—	—
15 Hoffmann Kálmán izr.	jó	Vizsgálatlan maradt							—	—	—
Huszka István	szab.	3	4	4	4	4	4	3	3	—	3
Kertész Kálmán	jó	3	3	3	2	2	2	2	2	—	2
Keszler Dezső	jó	3	2	3	3	1	2	2	2	1	—
Kiss Árpád	szab.	3	4	4	4	4	4	3	3	—	—
20 Klein László izr.	szab.	3	3	4	4	2	2	3	2	—	2
Kovács Mátyás	jó	2	2	3	3	2	2	1	1	—	—
Kovácsi Gyula	jó	1	2	2	2	1	1	2	3	2	2
Krampera Gyula	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
Krudy Péter	jó	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
25 Kun Imre izr.	jó	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—
Lechner Károly	jó	3	3	3	4	3	3	3	3	—	—
Lippe Árpád izr.	jó	1	2	3	2	3	3	2	3	—	—
Lőrincz Gyula	szab.	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—
Lukátsy Gyula	jó	2	2	3	1	1	1	2	2	1	—
30 Majoros József	jó	1	2	2	1	1	1	1	2	—	—

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rkv. t.	
		Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajz. geom.	Szépírás	Testgyakorl.	Művészet	Szabadk.-t.
Mazár Gyula	szab.	3	3	3	3	3	3	3	3	—	2
Másody Elemér	jó	2	2	3	3	1	1	1	3	—	1
Mátyási István	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
Molnár Dezső	szab.	4	4	4	4	4	4	3	3	—	—
35 Nagy Andor	szab.	4	4	4	4	4	3	3	3	—	—
Nagy Árpád	szab.	4	4	4	4	4	4	3	1	—	—
Nagy József	jó	1	1	2	1	1	2	2	2	—	—
Palánky János	jó	4	4	4	4	3	4	3	3	—	—
Papler Géza	szab.	4	4	4	4	3	3	3	3	—	—
40 Pilcz Mihály	szab.	3	4	4	4	4	4	2	3	—	—
Rankay György	jó	3	2	3	3	1	1	2	2	—	1
Risko Rezső	szab.	2	3	4	3	3	2	2	3	—	—
Róz Imre izr.	jó	1	1	2	1	1	1	1	2	2	—
Seres Lajos	jó	1	2	2	1	1	1	1	2	—	—
45 Siegmeth Lajos	jó	1	1	2	1	1	1	2	1	—	2
Terényi Lajos ág. ev.	szab.	—	4	4	4	4	4	2	3	—	—
Unger József	jó	1	1	2	1	1	1	1	2	1	—
Varga János	jó	2	3	3	3	1	2	2	2	—	—
Velker János	szab.	4	4	4	4	4	4	3	3	—	—
Kimaradtak:											
50 Bausch Zs.											
Bogcha Alajos											
Bogcha Abrahám											
Dusóczky E.											
Geréby F.											
55 Halasy J.											
Kasztovszky J.											
Knapek Imre											
Müller Arthur											
Nagy Károly											
60 Pápay Viktor											
Pávay László											
M e g h a l t:											
Simon József											

Második osztály.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak							Rkv. t.			
		Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajz. geom.	Szépíráás	Testgyakorl.	Műének	Szabak.-r.	Francia ny.
Ackermann Pál	szab.	3	3	3	3	3	3	2	1			
Bagi Lajos	jó	1	2	2	2	1	1	1	2			
Balogh István	szab.	3	3	4	3	3	3	3	3			
Balogh János	szab.	3	4	4	3	2	3	3	3			
5 Boczán Elemér	jó	3	3	3	2	2	2	2	3			
Burger József izr.	jó	2	3	3	3	3	2	2	3			
Csák László	jó	1	1	1	2	1	1	1	3		1	2
Danilovics Pál g. k.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Dudinszky Gyula	szab.	2	4	4	4	4	4	3	3	1		
10 Fekete Bátor	jó	3	3	3	3	3	3	2	1			
Fleischmann Ernő	szab.	3	3	4	3	2	2	2	3			
Frólich Rezső	szab.	3	4	4	3	3	4	2	3	2		
Gajzágó László	jó	1	1	1	1	1	1	1	2			
Gara István izr.	szab.	1	1	1	2	2	3	2	3			
15 Grézer Gusztáv	jó	1	2	2	2	2	2	1	1	1		
Grünwald Lajos izr.	szab.	3	3	3	3	3	3	2	1	1		
Holler Dezső	szab.	3	4	4	3	2	2	2	2			
Holtzer Béla	szab.	2	2	3	3	2	3	2	2			
Hubert Gyula	jó	1	2	2	2	1	2	2	1			
20 Kemény Béla izr.	jó	1	1	2	2	1	1	1	3	2		
Kereszty Géza	szab.	2	3	3	3	2	2	2	1	1		
Kereszty Ödön	jó	2	2	3	3	1	1	2	1	1		
Kiss Ferencz	szab.	3	3	4	3	3	4	1	1			
Kovács István g. k.	jó	1	2	2	2	1	1	1	3			
25 Lakatos Gyula	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	1		
Lehmann Gusztáv	szab.	3	4	4	4	3	4	2	3			
Marchhart Károly	jó	3	3	3	2	2	2	2	1			
Mezey Sándor izr.	jó	2	2	3	3	1	1	1	1			
Müller Ottó	jó	2	3	3	3	3	3	2	3			
30 Petrigalla Myron g. k.	jó	2	3	3	2	1	1	1	2			
Pusztay Lajos	jó	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	
Radó Rezső	jó	1	1	2	1	1	1	1	1			
Rektor Pál g. k.	szab.	1	3	3	2	1	1	1	2	1		
Sepsy Dezső	jó	1	1	2	2	2	2	1	3			
35 Szedlák Rezső	szab.	3	3	4	3	3	3	2	3			
Thalwieser Miklós	jó	1	1	2	2	1	1	1	3			
Tihanyi László izr.	szab.	2	3	3	3	3	3	3	1			

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak									Rkv. t.		
		Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajz. geom.	Szépírás	Testgyakorl.	Műének	Szabadk.r.	Francia ny.	
Toffler Miksa izr	szab.	2	3	3	3	1	2	2	2	2			
Tóth Emil	jő	1	1	2	1	2	2	2	2	2	1		
Magántanuló:													
Pataky Zoltán	—	1	3	3	2	1	1						
Kimaradtak:													
Csia Imre													
Stefkó Mihály g. k.													
Beteg:													
Horváth Kálmán													
Meghaltak:													
Mihálovits Béla													
Viz János													

Összesen : 45.

Harmadik osztály.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rkv. t.				
		Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Phys. földr.	Számtan	Rajz. geom.	Testgyakorl.	Műtéek	Szabadk.-r.	Francia ny.	Gyorsírás
Bagi Imre	szab.	2	2	3	2	3	3	3	3	2				
Balás Iván	jó	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1			
Balogh Béla	szab.	2	3	3	3	3	3	3	2	2		2		
Békessy Géza ism.	szab.	2	3	3	3	2	3	3	2	3				
5 Biró Aladár	jó	2	3	2	4	3	3	3	2	1		2		
Buday Gyula	szab.	3	3	3	4	3	3	4	3	2		3		3
Csomafáy Sándor	jó	2	2	1	2	2	2	2	1	3	1		2	2
Dávid Géza	jó	2	3	2	2	3	2	3	2	1				2
Dávid Nándor	szab.	3	3	4	3	3	3	4	3	2				3
10 Griezmann Gyula	jó	1	3	3	3	3	3	3	3	2				2
Kehl Rudolf	jó	3	3	2	3	3	3	3	3	3	1	2		3
Keleti Gyula	jó	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
Kerber Lipót izr.	szab.	2	2	1	2	3	2	2	1	1				2
Keresztényi Géza	jó	2	3	3	4	3	3	4	3	3				
15 Lesska Ferencz	szab.	2	4	3	3	2	3	3	3	1				
Majoros Richárd	jó	2	3	2	3	2	2	2	2	2	1	2		
Matlaszkovszky Ernő	szab.	2	3	3	3	3	3	3	3	2		3		
Molnár Jenő	szab.	2	3	1	3	2	2	2	3	3				
Neumann Endre izr.	jó	2	2	3	2	2	2	2	3	3				
20 Oravecz Gyula	szab.	1	3	2	3	2	2	3	3	3				
Resovszky Zoltán izr.	jó	2	2	2	2	1	1	1	1	3				
Reviczky Tibor	jó	2	3	1	3	1	2	2	2	2		2	1	3
Schwarz Vincze	jó	2	1	2	2	3	2	2	1					
Szabó Gyula gör. kel.	jó	2	3	3	3	2	3	3	3	3				2
25 Textoris Emil ág. ev.	jó		3	1	3	3	2	2	2	1				
Ullaga Gábor	jó	2	3	3	3	3	3	3	3	2				
Zalay Kálmán	jó	3	3	2	3	3	3	3	3	3	1			
Zomborly Imre	szab.	3	4	3	3	3	3	3	4	3				3
Magántanulók:														
Berger Béla izr.		2	3	2	3	3	3	3	3					
30 Mandel Ferencz izr.		2	3	1	3	2	2	3	2					
Meghalt: Jármy György ev. ref.														
Kimaradtak: Fülöp Gábor gör. kath., Hanke Zoltán, Magyary Aladár.														
Összesen: 34.														

Negyedik osztály.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rkv. t.				
		Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természetr.	Mennyiség.	Rajz. geom.	Testgyakorl.	Műének	Francia ny.	Szabadk.-r.	Gyorsírás
Biró Endre	jó	2	2	1	3	3	2	2	1	1			1	
Bobory György	szab.	3	2	1	3	2	3	3	2	2	1			3
Bognár Emil	jó	3	2	1	3	3	3	3	2	3				
Czieleszky Kálmán	jó	1	3	2	3	2	2	3	3	3				
5 Dobsa Sándor ev. ref.	jó	2	3	3	2	3	3	3	3	1				
Emerich Samu izr.	szab.	1	4	1	3	2	3	3	3	3				
Emmerth Géza	jó	2	2	2	2	2	2	2	1	3	1			
Fischbein Jenő izr.	szab.	2	4	3	3	3	2	3	3	3				3
Grosz Zoltán izr.	szab.	2	1	1	1	1	1	1	1	3				
10 Grünwald Zoltán izr.	jó	2	3	2	2	2	1	3	3	2	1			2
Jakobovics József izr.	szab.	2	3	3	3	2	2	2	2	3				
Keresztényi Zoltán	jó	3	3	4	4	4	3	4	4	fm				
Kernhoffer József	szab.	2	3	1	3	2	2	3	3	3	1			3
Lukács Béla	jó	2	3	2	3	2	2	2	1	3	1		1	2
15 Mandel Ferencz izr.	szab.	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
Militzer László izr.	szab.	3	3	3	4	3	3	3	3	3				
Munkás László	szab.	2	3	3	3	2	3	3	2	3				
Novotny Rezső	jó	1	2	2	3	2	2	2	1	1	1			2
Orosz Béla	jó	2	2	3	3	2	2	3	2	3			1	
20 Propper Miklós izr.	jó	1	2	2	2	2	2	2	3	3				
Rudolfi Imre	szab.	2	3	2	3	2	1	3	2	2				2
Spitz Aladár izr.	szab.	3	3	3	3	2	2	3	2	3		3		2
Trásy Andor	jó	1	3	3	3	2	1	2	2	3				
Unger Gusztáv	szab.	3	3	3	4	3	3	3	3	3	1			
25 Vaszil Gyula	szab.	2	3	4	3	2	3	3	3	3			2	2
Zvolenszky József	szab.	2	3	2	3	2	1	2	2	3				
K i m a r a d t a k :														
Schváb Imre izr.														
Kovarez Jenő rk. ism.														

Összesen: 28.

VIII. Statisztikai adatok.

A tanulók kimutatása		v o l t				Összesen	
Az iskolai év		I.	II.	III.	IV.		
		osztályban					
I. Általában	folytán	nyilvános rendes tanuló	62	44	32	28	166
		magántanuló	—	1	2	—	3
		összesen :	62	45	34	28	169
		haladó	58	42	32	27	159
		ismétlő	4	3	2	1	10
		összesen :	62	45	34	28	169
II. Vizsgálatot tett	végén	nyilvános rendes tanuló	47	39	28	26	142
		magántanuló	—	1	2	—	3
		összesen :	47	40	30	26	143
		haladó	45	37	28	26	136
		ismétlő	4	3	2	—	9
		összesen :	49	40	39	26	145
III. Vallásra nézve	végén	róm. kath.	39	29	23	16	107
		gör. kath.	2	4	—	—	6
		gör. keleti	—	—	1	—	1
		ev. ref.	1	—	—	1	2
		ág. ev.	1	—	1	—	2
		izraelita	6	7	5	9	27
		összesen :	49	40	30	26	145
IV. Anyanyelvre nézve	végén	magyar	47	38	27	25	137
		német	1	1	3	1	6
		szláv	1	—	—	—	1
		román	—	1	—	—	1
		összesen :	49	40	30	26	145
V. Nyelvismeretre nézve	végén	csakis magyarul beszél	47	33	24	18	122
		csakis németül beszél	—	—	—	—	—
		magyar-németül beszél	1	7	6	7	21
		magyar-németül-tótul	1	—	—	1	2
		magyar-németül-bolgáru	—	—	—	—	—
		összesen :	49	40	30	26	145
VI. A szülők polgári állása szerint	végén	1. Őstermelő :					
		a) önálló nagybirtokos, bérlő	—	—	2	1	3
		b) önálló kisbirtokos, bérlő	1	3	5	4	13
		c) alkalmazott	—	1	—	—	1

A tanulók kimutatása Az iskolai év	v o l t				Összesen	
	I.	II.	III.	IV.		
osztályban						
VI. A szülők polgári állása szerint v é g é n	2. Iparos :					
	a) önálló nagyiparos	—	2	1	—	3
	b) önálló kisiparos	10	—	2	1	13
	c) alkalmazott	—	—	—	—	—
	3. Kereskedő :					
	a) önálló nagykereskedő	—	1	—	—	1
	b) önálló kiskereskedő	3	3	3	4	13
	c) alkalmazott	1	—	—	—	1
	4. Tisztviselő :					
	a) köztisztviselő	7	3	4	4	18
	b) magán- és társulati	4	6	3	7	20
	c) katona	—	1	2	1	4
	d) más értelmiségi	11	15	3	1	30
	e) személyes szolgálatot tevő	12	1	3	—	16
	f) magánzó	—	5	2	3	10
összesen :	49	41	30	26	—	
VII. A tanulók kora szerint v é g é n	9 éves	—	—	—	—	—
	10 „	3	—	—	—	3
	11 „	17	6	—	—	23
	12 „	16	16	6	—	38
	13 „	12	9	4	10	35
	14 „	—	9	17	12	38
	15 „	1	1	3	3	8
	16 „	—	—	—	—	—
	17 „	—	—	—	1	1
	18 „	—	—	—	—	—
több éves	—	—	—	—	—	
összesen :	49	41	30	26	146	
VIII. A tanulók születési helye szerint v é g é n	Debreczeni	19	16	7	11	53
	Hajdumegyei	10	3	3	1	17
	J. N.-Kun-Szolnokmegyei	—	1	—	2	3
	Zemplénmegyei	2	1	—	1	4
	Biharmegyei	3	2	3	2	10
	Pest-Pilis-Kis-Kunmegyei	1	2	3	1	7
	Zalamegyei	—	—	—	1	1
	Szabolcsmegyei	3	3	4	3	13
	Gömörmegyei	—	—	—	1	1
	Borsodmegyei	1	—	—	—	1

A tanulók kimutatása	Az iskolai év	v o l t	I.	II.	III.	IV.	Összesen
			osztályban				
VIII. A tanulók születési helye szerint	v é g é n	Nyitra megyei	—	—	—	1	1
		Ugocsa megyei	—	1	—	1	2
		Szatmár megyei	3	—	2	1	6
		Heves megyei	1	2	1	—	4
		Szilágymegyei	1	—	—	—	1
		Békésmegyei	—	—	1	—	1
		Fehérmegyei	1	—	—	—	1
		Abaujmegyei	—	—	1	—	1
		Temes megyei	—	—	1	—	1
		Kolozs megyei	1	—	1	—	2
		Baranya megyei	—	—	1	—	1
		Steierországi	—	—	1	—	1
		Szepes megyei	1	2	—	—	3
		Ung megyei	1	1	—	—	2
		Moson megyei	—	1	—	—	1
		Biharmegyei	—	2	—	—	2
		Máramaros megyei	—	1	—	—	1
Felső-Ausztriából	—	1	—	—	1		
Bereg megyei	1	1	—	—	2		
Bács megyei	—	1	—	—	1		
Sáros megyei	—	1	—	—	1		
összesen :		49	41	30	26	146	
IX. Magavise- letre nézve	végén	jó	31	22	17	12	82
		szabályszerű	16	17	11	14	58
		kevésbé szabályszerű	—	—	—	—	—
		rossz	—	—	—	—	—
összesen :		47	39	28	26	140	
X. Előmenetelre nézve	v é g é n	minden tárgyból jeles	4	3	—	—	7
		minden tárgyból legalább jó	8	11	3	2	24
		minden tárgyból legal. elégs.	19	18	22	18	77
		egy tárgyból elégtelen	1	2	1	5	9
		két tárgyból elégtelen	2	3	4	—	9
több tárgyból elégtelen	13	3	—	1	17		
összesen :		47	40	30	26	143	
XI. Óramulasz- tásokra nézve	folytán	igazolt mulaszt. órák száma	1991	1739	847	835	5412
		igazolatlan mul. órák száma	33	—	4	—	37
		összesen :	2024	1739	851	835	5449

A tanulók kimutatása Az iskolai év		v o l t				Összesen	
		I.	II.	III.	IV.		
		osztályban					
XI. Óramulasztásokra nézve	folytán	hány tanuló nem mulaszt. ?	2	3	2	4	11
		hány tanuló mulasztott? .	60	37	26	24	147
		az ünnep miatt mulasztott órák száma	72	90	82	135	379
XII. Egészségi állapotra nézve	folytán	könnyű betegségi eset . .	41	49	89	24	203
		súlyos vagy tartós bet. eset	6	1	7	—	14
		járványos betegségi eset .	2	7	2	—	11
		halállal végződő betegs. eset	1	2	1	—	4
		összesen :	60	59	99	24	232
XIII. Fegyelmi esetekre nézve	folytán	igazgatói megróvásban rész.	—	—	5	—	5
		tanárkari	—	—	—	—	—
		tanács folytán eltávozott .	—	—	—	—	—
		kizáratott	—	—	—	—	—
XIV. Tandíjfizetés tekintetében	I. felében	egész tandíjat fizetett . .	38	35	27	25	125
		fél tandíjat fizetett	14	1	1	1	17
		egész tandíjmentes	9	6	4	1	20
		tandíjfizetés előtt kilépett	1	2	—	—	3
		összesen :	62	44	32	27	165
	II. felében	egész tandíjat fizetett . .	42	34	27	25	128
		fél tandíjat fizetett	3	2	2	1	8
		egész tandíjmentes	8	6	3	2	19
		tandíjfizetés előtt kilépett .	9	3	2	—	14
		összesen :	62	45	34	28	169

IX. A tanulmányozás eredményének áttekintése osztályonként.

Osztályok	I. osztály				II. osztály				III. osztály				IV. osztály				Összesen	
A tanulók száma	47				40				30				26				143	
Tantárgyak	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.		
Vallástan	12	8	11	6	17	10	13	—	3	21	6	—	5	14	7	—	143	
Magyar nyelv	8	14	12	13	10	8	17	5	2	5	21	2	1	7	16	2	143	
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	7	8	14	1	6	8	10	2	56	
Latin nyelv	4	7	20	16	5	10	17	8	—	8	19	3	1	4	18	3	143	
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	3	9	18	—	1	17	7	1	56	
Leíró földrajz	11	6	16	14	6	13	19	2	—	—	—	—	—	—	—	—	87	
Physikai földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	2	10	18	—	—	—	—	—	30	
Természetrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	11	10	—	26	
Mennyiségtan	19	8	9	11	17	11	11	1	2	8	17	3	1	8	16	1	143	
Rajzoló mértan	13	13	9	12	15	11	10	4	4	10	15	1	5	9	11	1	143	
Szépirás	11	22	14	—	16	19	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	
Tornázás	4	19	24	—	13	10	16	—	6	10	12	—	3	3	19	1	140	
Francia nyelv	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	4	
Műének	2	2	—	—	11	2	—	—	5	—	—	—	7	—	—	—	29	
Gyorsírás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	6	3	—	19	
Szabadkézi rajz	2	6	1	—	2	—	—	—	—	6	2	—	3	—	—	—	22	
Eredmény számokban és százalékban	szám	%		szám	%		szám	%		szám	%		szám	%		szám	%	
Felsőbb osztályba léphet	31	65·96		32	80·00		25	83·25		20	76·92		108	75·52				
Javító vizsgálatot tehet	1	2·12		2	5·00		1	3·45		5	19·23		9	6·29				
Az osztályt ismételni tartozik	15	31·91		6	15·00		4	13·29		1	3·84		26	18·18				
összesen :	47	99·99		40	100·00		30	99·99		26	99·99		143	99·99				

X.

Értesítés a jövő 1896—97 tanév megnyitásáról.

Az iskolai év szeptember 1-én kezdődik és a következő évi június hó végéig tart.

A tanulók beírása és felvétele a nm. vall. és közokt. m. kir. miniszteriumnak 1895. évi február hó 17-én 50,667/1894. sz. a. kelt körrendelete értelmében a tanév végén is eszközöltetnek és pedig június hó 30-tól július hó 3-áig bezárólag. Magától értetődik, hogy a mennyiben a felveendő szám be nem telik, szeptember három első napján is tartatik beírás.

A tanév végén beírt tanulók szintén a tanintézet igazgatóságánál hagyják iskolai bizonyítványukat s megkapják a rendes beiratkozási igazolványt.

A felvételi díjak (4 frt 50 kr.) ezen tanulóktól is azonnal beszé-
detnek. Ha azonban a tanév végén felvett tanulók a jövő tanévi szeptember hó 4-ig bezárólag az osztályfőnöknél személyesen nem jelentkezének, nemcsak a belépésre való jogosultságukat, hanem a befizetett felvételi díjakat is elvesztik.

Levélben vagy írásban való jelentkezésnek helye nincs.

Az egy hétig késedelmező tanulókat az igazgató veszi fel, a még később jelentkezők felvételét csak a tankerületi kir. főigazgató engedheti meg.

Azoknak, akik a tanév első hónapja után lépnek be az intézetbe, az addig végzett tananyagból vizsgálatot kell kiállaniok.

A felvételt az összes ifjúságra nézve az igazgató teljesíti, a beiratást minden osztályra nézve az illető osztályfőnök végezi.

Az első osztályba az 1883. évi XXX. t.-cz. 10. §-a értelmében csak oly növendékek vétetnek föl, kik életök kilenczedik évét már betöltötték és vagy arról, hogy a népiskola négy alsó osztályát jó sikerrel végezték, nyilvános népiskolától nyert bizonyítványt mutatnak elő, vagy felvételi vizsgálaton igazolják, hogy hasonló mértékű képzettséggel bírnak. A felvételnél tartozik a tanuló felmutatni keresztlevelet vagy születési bizonyítványát, továbbá orvosi bizonyítványt arról, hogy mikor volt utolsószer beoltva, s mily eredménynyel?

Tizenkét évesnél idősebb tanuló felett a tanári testület határoz.

Ugyanazon iskola egyik osztályából a következő felsőbb osztályba csak azon tanuló léphet, ki az elvégzett osztály

rendes tantárgyaiból — nem számítva ide a szépirást és tornázást — legalább is elégséges osztályzatot kapott.

Más középiskolából jövő növendékek csak akkor vehetők fel a következő osztályokba, ha az általok elhagyott tanintézet okmányaival igazolják, hogy a közvetlen előbbi osztályban kielégítő sikerrel tanulták legalább is azokat a tárgyakat, a melyek rendes tantárgyak abban az intézetben, a melybe felvétetni óhajtanak.

Azok a tanulók, kik nyilvános gymnasiumból, vagy polgári iskolából reáliskolába, ugyszintén azok, kik reál- vagy polgári iskolából gymnasiumba akarnak átmenni, kötelesek felvételi vizsgálatot tenni. E vizsgálat az elhagyott és ujonnan választott iskola tantervei közt mutatkozó lényeges különöbözetre terjed.

A felvételi vizsgálatot az igazgatónak vagy helyettesének elnöklete mellett azon tanintézet és osztály tanári testülete tartja, melybe a tanuló belépni kíván. E vizsgáló bizottság határoz a felvétel felett.

A felvételi vizsgálatok díja 10 forint. Minden vizsgálati díjat a vizsgálat megkezdése előtt kell megfizetni.

Egyik intézetből a másikba az átlépés rendszeren csak a tanév kezdetén történhetik. Évközben más intézetből jövő tanuló a tanári testület határozata alapján csak a változtatás okainak igazolása mellett vehető fel.

A felvételt megtagadó határozat ellen a felsőbb tanhatósághoz lehet folyamodni.

Minden tanuló a felvételre személyesen és rendszerint atyja, anyja vagy gyámja, illetőleg azok valamely külön megbízottja kíséretében tartozik az igazgatóságnál jelentkezni. Azok a szülők, vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén, gyermekük vagy gyámfiuk felvételekor alkalmas helyettest tartoznak bejelenteni, kire a házi felügyelet és nevelés tekintetében kötelességüket és jogukat átruházzák, hogy a gondviselésére bízott tanuló felől az igazgatóság vagy osztályfőnök értesítését elfogadhassa. A szülők és gyámok e részben minden változtatást személyesen vagy írásban tartoznak bejelenteni az igazgatóságnál; ennek viszont joga és kötelessége ott, hol alapos oknál fogva a gondviselést elégtelennek vagy épen károsnak tartja, megkövetelni, hogy e tekintetben czélszerű változás történjék.

Minden tanuló minden évben felvétele alkalmával 3 frt felvételi díjat, ezenkívül az ifjusági könyvtárra 50 krt, az évi értesítőre 50 krt, az énektanítással járó költségek fedezésére a nagymélt. vallás-közüoktatásügyi m. kir. miniszterium 1890. évi augusztus hó 21-én 36,262. sz. a. k. kegyes rendelete szerint a róm. kath. tanulók 50 krt, a más vallásuak pedig 25 krt, tartoznak fizetni. A tandij egész évre 24 forint, melynek lefizetése évenként 4-szer u. m. október és deczember 1-je, márczius és május 1-je körül 6—6 frtos részletekben történhetik.

Figyelmeztetnek a tanulók, hogy csupán a rendes időben folyamodhatnak eredményesen a tandij elnyeréseért. A tandij fizetése alól való felmentésért a tanév első felében szeptember 8-ig, a második felében január 15-ig kell folyamodni. A folyamodvány a gymnasiumi igazgatóhoz czimzendő, felszerelendő vagyontalansági, vagy szegénységi és az iskolai bizonyítvánnyal.

A tanév megkezdése előtt augusztus hó három utolsó napjain tartatnak meg a javító és pótló vizsgálatok.

Oly tanulóknak, kik egy kötelező tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet és a kiket a tanári testület képeseknek tart arra, hogy a szünidő alatt önszorgalmukból pótolhatják mulasztásukat, megadhatja a jogot, hogy a jövő iskolai év kezdetén javító vizsgálatot telessenek, de csupán abban az intézetben, a hol tanultak. Ezen javító vizsgálat dijtalan.

Azok a tanulók, kik egy tárgyból elégtelen s magaviseletből kevésbé szabályszerű érdemjegyet, vagy két tantárgyból elégtelen érdemjegyet kaptak, folyamodhatnak javító vizsgálatra való engedélyért a gymn. igazgatóság útján a debreczeni tanterületi főigazgatóhoz.

A javító vizsgálat engedélyezéseért az iskolai bizonyítvánnyal felszerelt és 50 kros bélyeggel ellátott kérvények f. évi julius hó 6-ig a gymnasiumi igazgatóságnál nyujtanndók be.

A ki kettőnél több tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, javító vizsgálatra semmi esetre sem bocsátható.

Kelt Debreczenben, 1896. évi junius hó 28-án.

Cserhalmy József,

igazgató.

XI.

Függelék.

Junius 21-én a tanárikar a gymnasiumi ifjúsággal együttesen, ünnepélyt rendezett szeretett igazgatójuk tiszteletére, tanárkodásának 25 éves jubileuma alkalmából. A sikerült ünnepély fényét az ottan megjelent nagyszámu intelligens közönség nagyban emelte.

Megható volt azon jelenet, midőn főtisztelendő *Cserhalmy József*, szeretett igazgatónk, szép szavakban az egybegyülteknek kifejezte köszönetét és a jövő tanév folyamán a szegénysorsu tanulók segélyezésére megalapítandó segélyegyesület számára felajánlott 200 azaz kétszáz koronát.

Az ünnep sorrendje a következő volt :

1. Üdvözlő dal, Zsasskovszky Endrétől, énekli : a gymnasiumi énekkar.

2. Üdvözlő beszéd, tartja: Priváry József, kegy. r. tanár.

3. Magyar népdalok, énekli : a gymn. énekkar.

4. Csárdajelenetek, Hubay Jenőtől ; hegedűn előadja : Csomafáy Sándor III. oszt. tan.

5. Üdvözlő beszéd, tartja: Novotny Rezső IV. oszt. tan.

6. Kápolna, Kreuzertől ; énekli a gymn. énekkar.

7. Vándordal, Abttól ; énekli : a gymn. énekkar.

Az ünnepély folyamán Priváry József kegy. r. tanár a tanárikar nevében ezüst serleget, Novotny Rezső IV. oszt. tanuló pedig a gymn. ifjúság nevében ezüst babérkoszorút szeretetük és tiszteletük kifejezéseül nyújtottak át az ünnepeltnek.

Az ünnepély után a ft. igazgató urat számtalan tisztelői üdvözölték privát lakásán.

Közli :

A tanári kar.

T A R T A L O M.

	Lap.
A kegyes-tanítórendiek debreczeni társháza- és gymnasiumának története 1719—1896. Irta: Cserhalmy József	3
Békési Gyula	115
I. Adatok az algymnasium történetéhez az 1895—96-ik iskolai évről	117
II. Az intézet tanárai	127
III. A bevégzett tananyag	129
IV. Fontosabb rendeletek és intézmények	137
V. Szerzők	139
VI. Alapítvány-, ösztön-, jutalom- s tandíjak	152
VII. Érdemsorozat	154
VIII. Statisztikai adatok	160
IX. A tanulmányozás eredményének áttekintése osztályonkint	164
X. Értesítés a jövő 1896—97 tanév megnyitásáról	165
XI. Függelék	168
